

EU:S ARBETSPLAN FÖR KULTUR 2019–2022
Juni 2023

YRKESSTATUS OCH ARBETS- VILLKOR FÖR KONSTNÄRER OCH KULTURELLT OCH KREATIVT YRKESVERKSAMMA

RAPPORT FRÅN OMC-ARBETSGRUPPEN
(DEN ÖPPNA SAMORDNINGSMETODEN)
MED EXPERTER FRÅN MEDLEMSSTATERNA

EUROPEISKA UNIONEN

Europa Direkt är en tjänst som hjälper dig att få svar på dina frågor om Europeiska unionen. Gratis telefonnummer: 00 800 6 7 8 9 10 11. Den information som lämnas är gratis, liksom de flesta samtal (även om vissa operatörer, telefonkiosker eller hotell kan ta ut en avgift).

Mer information om Europeiska unionen finns på internet (<http://europa.eu>).

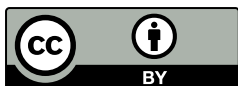
Rapporten utarbetades och redigerades för Europeiska unionens publikationsbyrå på uppdrag av OMC-gruppen bestående av medlemsstaternas experter på yrkesstatus och arbetsvillkor för konstnärer och kulturellt och kreativt yrkesverksamma av:

Medordförändarna i OMC-gruppen: Heidemarie Meissnitzer och Toby Dennett; och redaktionsgruppens medlemmar Adrian Debattista, Lukas Declercq, Toby Dennett, Zuzana Došeková, Manochehr Endalib, Martina Hájková, Joost Heinsius, Céline Renchon, Barbara Stacher och Amanda Van Rij.

Detta dokument bör inte betraktas som representativt för Europeiska kommissionens officiella ståndpunkt.

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2023

© Europeiska unionen, 2023

Återanvändningspolicyn för Europeiska kommissionens dokument genomförs av kommissionen. Beslut 2011/833/EU den 12 december 2011 om återanvändning av kommissionens dokument. (OJ L 330, 14.12.2011, s. 39). Om inget annat anges lyder återanvändning av detta dokument under en Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) licens (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Kopiering tillåten med angivande av källan.

Alla bilder har ställts till förfogande av Barbara Stacher ©babsta förutom bilden av OMC-arbetsgruppen, ©Adéla Vosičková. Illustrationer (omslag och kapitelrubriker) gjorda av Nicolas Kaisin.

PDF: NC0423087ENN, 978-92-76-99074-1, 10.2766/46315
TRYCK: NC0423087ENC, 978-92-68-00020-5, 10.2766/868334

YRKESSTATUS OCH ARBETS- VILLKOR FÖR KONSTNÄRER OCH KULTURELLT OCH KREATIVT YRKESVERKSAMMA

RAPPORT FRÅN OMC-ARBETSGRUPPEN
(DEN ÖPPNA SAMORDNINGSMETODEN)
MED EXPERTER FRÅN MEDLEMSSTATERNA

Juni 2023

EUROPEISKA UNIONEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING OCH BAKGRUND 3

- 1.1. Inledning 4
- 1.2. Politisk kontext – i och utanför EU 12
- 1.3. Definitioner 18

2. KONSTNÄRERS ARBETSVILLKOR 20

- 2.1. Yrkesstatus och social trygghet för konstnärer 21
- 2.2. Rättvis praxis 50
- 2.3. Kompetens och livslångt lärande 68
- 2.4. Konstnärlig frihet 84

3. SLUTSATSER OCH HUVUDSAKLIGA POLITISKA REKOMMENDATIONER 93

- 3.1. Slutsatser 94
- 3.2. Huvudsakliga politiska rekommendationer 96
- 3.3. Nästa steg 98

4. BILAGOR 99

- Bilaga 1. Översiktstabell över lagstiftning som erkänner konstnärers yrkesstatus inom EU 100
- Bilaga 2. Öppna samordningsmetoden – undersökning 108
- Bilaga 3. Onlineplattform för utbyte av information om konstnärers arbetsvillkor 116
- Bilaga 4. Sammanställning av länkar/bibliografi 118

INLEDNING OCH BAKGRUND

INLEDNING OCH BAKGRUND

1.1. INLEDNING

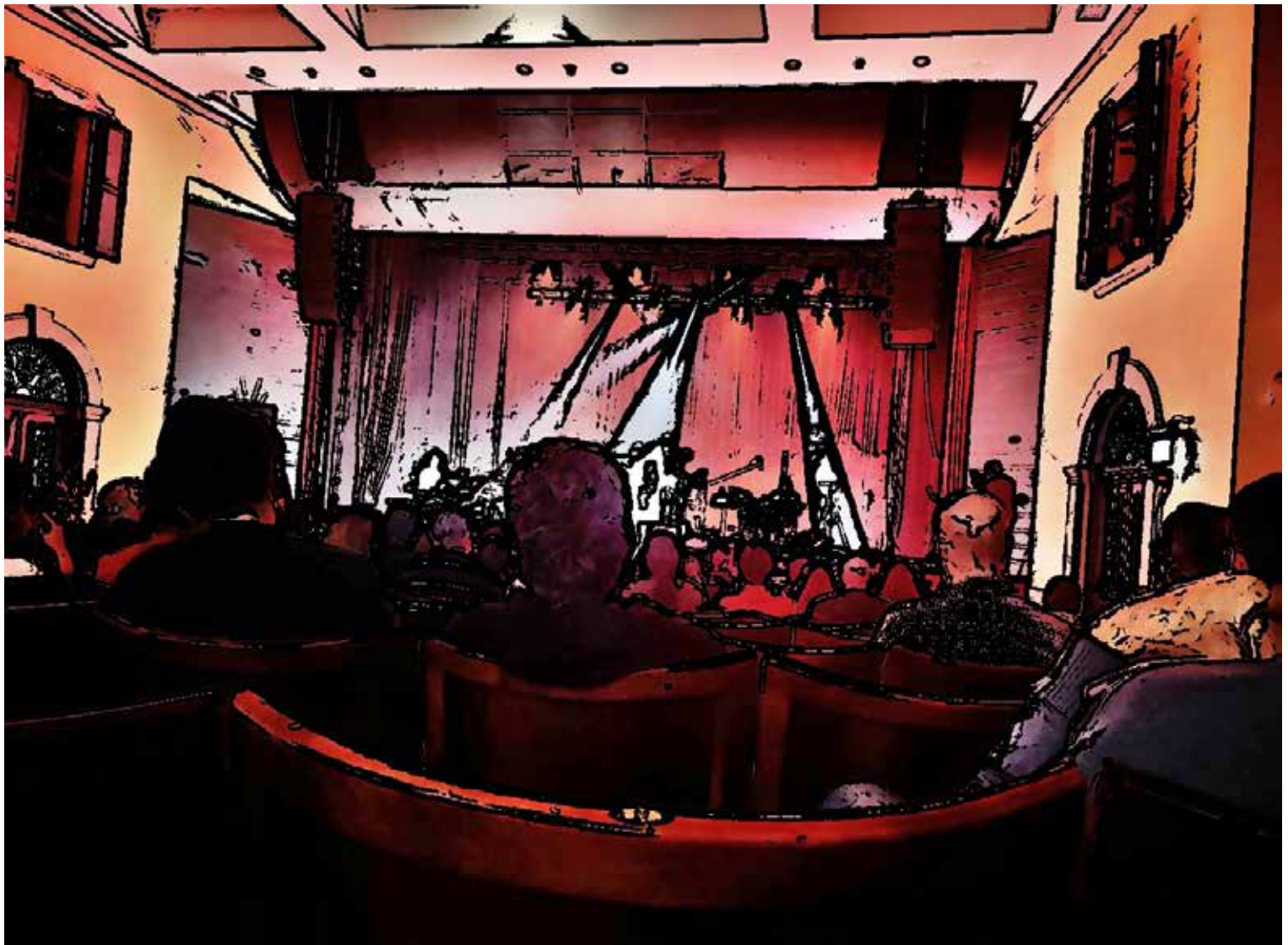
1.1.1. Varför behöver vi bättre arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna?

Konst och kultur är integrerade delar av samhället och förbättrar livskvaliteten på många olika sätt. Konstens förmåga att väcka tankar, förnya, skapa kontakter och sammanföra personer med olika bakgrunder och från olika kulturer erkänns allt oftare på EU-nivå och medlemsstatsnivå – inte bara med tanke på kulturens inneboende värde, utan även på grund av dess bevisade sociala och ekonomiska påverkan. Frågan är om detta erkännande även sträcker sig till konstnärer och andra yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna. Många av dem ställs inför otrygga arbetsförhållanden och bristande rättsliga strukturer för socialt skydd och hållbara ramar för deras karriärutveckling.

Covid-19-krisen har skakat om det konstnärliga och kulturella livet i hela Europa och har drabbat konstnärer och kulturarbetare särskilt hårt. Denna kris uppenbarade och förvärrade ytterligare djupet och omfattningen av de bräckliga arbetsförhållandena inom de kulturella och kreativa sektorerna. De var bland de första som stängde och bland de sista som öppnade igen. Ett stort antal konstnärer och kulturarbetare förlorade sitt arbete och sin inkomst. Många länder upptäckte att de inte hade tillräckligt med information och medel för att nå konstnärer och kulturarbetare när man försökte hjälpa dem. Detta förstärkte kravet på förbättrade politiska åtgärder för att skydda och stödja konstnärer och andra yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna.

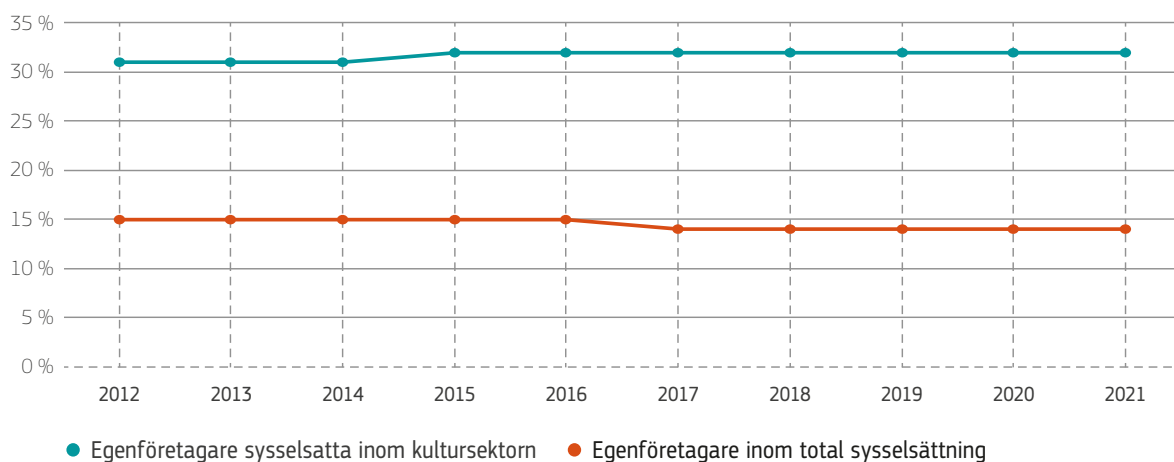
Lärdomarna om de kulturella och kreativa sektorerna under krisen är för viktiga för att ignorera. För att verkligen frigöra potentialen hos konst och kultur i Europa och få ta del av deras fördelar för våra samhällen, krävs omedelbara åtgärder för att avsevärt förbättra arbetsvillkoren för konstnärer och kulturarbetare.

Redan före covid-19-pandemin kännetecknades de kulturella och kreativa sektorerna av deras atypiska arbetsmönster och ofta komplicerade anställningsstatus samt deras känsliga ekonomiska situation. Trots tillväxttrender när det gäller antalet yrkesverksamma och mervärdet, led de kulturella och kreativa sektorerna i hela Europa av en endemisk sårbarhet på grund av de organisatoriska strukturerna och de inneboende egenskaperna på dessa arbetsmarknader (t.ex. projektbaserat arbete, hög andel frilansare, karaktären av kollektiv nytthet, osäker och fluktuerande inkomst, oförutsägbarhet i fråga om framgång). Denna bräcklighet framgår av många rapporter och analyser relaterade till ekosystemets struktur, sysselsättnings- och arbetsvillkor, tillgång till finansiering och ersättningsmodeller.

De kulturella och kreativa sektorernas ekosystem består av ett stort antal frilansare och tillfälliga och intermittenta arbetstagare. Enligt Eurostat är andelen egenföretagare bland kulturarbetare betydligt högre (32 %) än anställda för den totala ekonomin (14 %), och denna skillnad har varit så gott som stabil under många år (figur 1).

Figur 1. Egenföretagare inom kultursektorn och inom total sysselsättning

Källa: Eurostat, *Cultural employment by sex and selected labour market characteristics (cult_emp_wsta)*.

Konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna är med stor sannolikhet egenföretagare, frilansare, arbetar deltid, kombinerar två eller flera jobb eller har inte en fast anställning, vilket innebär att de ofta är uteslutna från eller endast delvis omfattas av det sociala trygghetssystemet.

Många konstnärer och kulturarbetare har därför ett sekundärt arbete inom antingen ett konst- eller icke-konstrelaterat område, vilket är motiverat antingen av (konstnärligt) intresse eller av (ekonomisk) nödvändighet, vilket ger tillgång till en viss grad av (social) trygghet. En av de största utmaningarna för sådana konstnärer är att se till att det finns tillräckligt med tid att ägna sig åt sin konst eller sina kreativa strävanden.

(Europeiska expertnätverket för kultur och audiovisuella medier – EENCA, 2020)

De kulturella och kreativa sektorerna och näringarna har verkligen lidit på ett aldrig tidigare skådat sätt under covid-19-krisen. Under pandemin höll kulturen vårt humör uppe, trots de svårigheter som kulturarbetare genomgick: De kulturella och kreativa sektorerna har drabbats på ett dramatiskt sätt av krisen, särskilt när det gäller aktiviteter baserade på arenor och besök, scenkonst, musik och kulturarvssektorer. Musikscener rapporterade en minskning med 76 procent när det gäller publik, och museer förlorade upp till 75–80 procent av sina intäkter i populära turistregioner (Live DMA, Dee, 2021). Otryggheten blev mer utbredd under covid-19-krisen.

Covid-19 blev en katalysator för en växande medvetenhet om att det är hög tid att ta itu med konstnärers arbetsvillkor, vilket redan har efterfrågats under lång tid av de kulturella och kreativa sektorernas företrädande organisationer och nätverk både inom och utanför EU.

Eftersom pandemin inte riktigt är över står EU för närvarande inför ytterligare utmaningar och andra kriser: Rysslands militära angrepp på Ukraina, med tusentals ukrainska konstnärer och kulturarbetare som fördrivits i sitt hemland och i andra länder, inklusive inom EU, energikrisen, med många ekonomiska konsekvenser, klimatkrisen och växande ojämlikheter och obalanser. Det är uppenbart att dessa kriser kommer att ha flera långvariga effekter på EU och dess medlemsstater, inklusive de kulturella och kreativa sektorerna, och de kräver en konsekvent reaktion på EU-nivå såväl som bättre förberedelser för framtida utmaningar.

Att stärka motståndskraften och arbetsmiljön för de kulturella och kreativa sektorerna kommer att vara absolut nödvändigt för att hantera kriser som kan ha direkta eller indirekta effekter på sektorerna i framtiden och som kommer att kräva robusta långsiktiga åtgärder, såväl som flexibilitet att utforma och administrera politik från fall till fall. Att miljöanpassa de kulturella och kreativa sektorerna och ta itu med de digitala utmaningarna kommer också att förbli högt upp på politiska dagordningar på alla förvaltningsnivåer. Konst och kultur är oumbärliga för att stärka social sammanhållning, tolerans och demokratiska värderingar i tider av instabilitet, djupgående omvandling och för att få en ny jämvikt.

1.1.2. Den ukrainska krisen och andra kriser och utmaningar

Den 24 februari 2023 hade det ryska anfällskriget i Ukraina pågått i ett år. Lidandet och konsekvenserna av detta krig är förödande och ödesdiga. Under det senaste året har EU och dess medlemsstater upprepade gånger fördömt denna attack. Tillsammans med internationella partner har de vid upprepade tillfällen gett ett orubbligt stöd till Ukrainas självständighet, suveränitet och självförsvar och gett bistånd som uppgår till miljarder euro. Rysslands invasion av Ukraina är också ett försök att utrota en suverän nations identitet och kultur och det slår hårt mot de kulturella och kreativa sektorerna som helhet, vilket tvingar konstnärer och kulturarbetare, journalister och akademiker att fly och lämna sitt land (Europaparlamentet, 2022a). Från början av denna tragedi har EU-institutionerna och medlemsstaterna inte bara uttryckt sin solidaritet med Ukraina utan också skyddat ukrainska konstnärer och kulturarbetare och förstärkt stödet för och solidariteten med det ukrainska kulturella ekosystemet, inklusive stöd till landets konstnärer och kulturarbetare. Många ukrainska konstnärer och kulturarbetare har erbjudits möjligheter att fortsätta sina konstnärliga och kulturella verksamheter långt borta från sitt krigshärjade land. Det har gjort det möjligt för dem att höja sin röst internationellt, att ge uttryck för de förödande effekterna på människoliv, och det har också bidragit till att säkerställa deras rätt till konstnärlig frihet. Europeiska rådets slutsatser om utsatta och fördrivna konstnärer är ett annat viktigt instrument för att belysa och ta itu med behovet av stöd till ukrainska konstnärer och kulturutövare, samt för konstnärer som måste fly från länder där demokratiska värderingar är förtryckta eller förbjudna och där de utsätts för hot och förföljelse.

I vår rapport fokuserar vi på konstnärernas yrkesstatus i EU och rekommenderar hur den kan vidareutvecklas och stärkas. Vi vill här uttrycka vår solidaritet, inte bara med ukrainska konstnärer och kulturutövare, utan med alla dem som lider och står inför enorma utmaningar och/eller måste hantera svåra politiska omständigheter. Vi hoppas att vår rapport också kommer att vara till nytta för de ukrainska och andra myndigheter och tjäna som vägledning för att förbättra yrkesstatusen för konstnärer i Ukraina och återhämtning av dess kultursektor, såväl som för länder som måste hantera fördrivna eller utsatta konstnärer.

1.1.3. Vad siktar vi på att uppnå?

Denna rapport från arbetsgruppen för den öppna samordningsmetoden (OMC) om yrkesstatus och arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna syftar till att öka information, transparens och jämförbarhet när det gäller statliga åtgärder till stöd för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna. Med utgångspunkt i det arbete som tidigare utförts av europeiska nätverksorganisationer kan detta arbete bli en vändpunkt och bidra till ett bättre och mer välgrundat beslutsfattande. Som vi visar i denna rapport finns det ett stort antal olika system i EU. Vår avsikt är därför inte att lyfta fram en särskild lösning som idealisk, utan att tillhandahålla en översikt över olika åtgärder och system. I vår rapport presenterar vi ett antal exempel på god praxis för att främja det ömsesidiga lärandet och den politiska utvecklingen såväl som ett antal politiska rekommendationer.

Målgrupperna för denna rapport är främst beslutsfattare på europeisk, nationell, regional och lokal nivå från olika politikområden, även utanför sysselsättning/sociala frågor och kultur, samt yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, akademiker och andra som är intresserade av ämnet. Läsarna kommer förhoppningsvis att inspireras av denna rapport och använda den som en informationskälla och en grund för ytterligare bedömningar av möjliga vägar framåt för att förbättra konstnärers och kreativa sektors arbetsvillkor i sina respektive länder.

1.1.4. Rapportens omfattning

I EU:s **arbetsplan för kultur 2019–2022**, prioritering C "Ett ekosystem till stöd för konstnärer, yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna samt för europeiskt innehåll" föreslogs det att en arbetsgrupp med experter från de olika medlemsstaterna inrättas för den öppna samordningsmetoden (OMC-arbetsgrupp). Gruppens inriktning föreslogs vara yrkesstatus och arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna¹.

Denna rapport från OMC-arbetsgruppen **omfattar** yrkesstatus och arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, med hänsyn till det bredare ekosystem som stöder konstnärer och yrkesverksamma i dessa sektorer.

Enligt det **mandat** som rådet gett via sin kulturkommitté bygger denna OMC-arbetsgrupp på befintligt arbete för att undvika eventuella överlappningar. Den söker aktivt synergier med relaterade initiativ och arbetar på ett sektorsövergripande och innovativt sätt. Den följde upp rekommendationerna i rapporten från arbetsgruppen för den öppna samordningsmetoden, *The role of public policies in developing entrepreneurial and innovation potential of the cultural and creative sectors* (Om den offentliga politikens roll när det gäller att utveckla entreprenörs- och innovationspotentialen i de kulturella och kreativa sektorerna) (Europeiska unionen, 2018).² OMC-arbetsgruppens arbete och perspektiv har beaktat det inneboende värdet av kultur och kulturell mångfald i enlighet med i EU-fördragen.

¹ Enligt definitionen i artikel 2 i programmet Kreativa Europa omfattar de kulturella och kreativa sektorerna bland annat arkitektur, arkiv, bibliotek och museer, konsthantverk, det audiovisuella området (inbegripet film, television, dataspel och multimedier), materiellt och immateriellt kulturarv, design, festivaler, musik, litteratur, scenkonst, böcker och förlagsverksamhet, radio och bildkonst (förordning (EU) 2021/818).

² Se till exempel rekommendationen på s. 38 om att säkerställa socialt skydd för yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna: Politiska ramar utformade för att främja innovation inom de kulturella och kreativa sektorerna bör innehålla särskilda bestämmelser för att göra det möjligt för alla yrkesverksamma inom dessa sektorer att vara kreativa och innovativa. Detta kan göras genom att se till att de som arbetar med ett projekt eller på annan okonventionell basis har tillgång till lämpliga anställnings- och arbetstagarrättigheter.

1.1.5. Arbetsgruppen för den öppna samordningsmetoden – sammansättning och arbetsmetoder

OMC-arbetsgruppen har arbetat på ett sektorsövergripande sätt och samlat en blandning av experter på **kulturområdet** och på området **sysselsättning/sociala frågor/ekonomi**. OMC-arbetsgruppen har bestått av företrädare för **alla 27 EU-medlemsstater**³. Gruppen höll sex möten under perioden september 2021–januari 2023. På grund av covid-19 genomfördes gruppens första tre möten online, men de tre sista mötena och redaktionsgruppens möte ägde rum med fysisk närvaro i olika länder (Belgien, Österrike, Cypern, Tjeckien), vilket var till hjälp för gruppen i dess diskussioner.

OCM-arbetsgruppen **leddes gemensamt** av Heidemarie Meissnitzer (rådgivare för konst, kultur och audiovisuella medier vid Österrikes ständiga representation vid EU) och Toby Dennett (strategisk utvecklingschef för Irlands kulturråd). OMC-experterna uttrycker sin tacksamhet till medordförandena och till **redaktionsgruppen** (Adrian Debattista, Lukas Declercq, Toby Dennett, Zuzana Došková, Manochehr Endalib, Martina Hájková, Joost Heinsius, Heidi Meissnitzer, Céline Renchon, Barbara Stacher och Amanda Van Rij), samt till alla experter från EU:s medlemsstater, Europeiska kommissionen och deltagarna från de kulturella och kreativa sektorerna, akademien och det civila samhället för deras värdefulla engagemang och bidrag. Ett särskilt tack riktas också till de fantastiska **värdarna** för våra möten i Bryssel, Wien, Limassol och Prag, som möjliggjorde utbyte av åsikter med beslutsfattare och deltagare från de kulturella och kreativa sektorerna, och mycket inspirerande diskussioner.

Förutom presentationer och diskussioner i plenum, har gruppen använt **”world café”-formatet** och delat upp medlemmarna i olika undergrupper och diskussionsbord för djupgående samtal om särskilda ämnen. Från och med gruppens tredje möte bildades följande undergrupper med en ordförande för

³ Samtliga 27 EU-medlemsstater har deltagit i arbetsgruppen för den öppna samordningsmetoden: Belgien, Bulgarien, Tjeckien, Tyskland, Danmark, Estland, Irland, Grekland, Spanien, Frankrike, Kroatien, Italien, Cypern, Lettland, Litauen, Luxemburg, Ungern, Malta, Nederländerna, Österrike, Polen, Portugal, Rumänien, Slovenien, Slovakien, Finland och Sverige.

varje grupp: undergrupp 1 Yrkesstatus för konstnärer (yrkesstatus för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna), undergrupp 2 Rättvisa och offentlig finansiering, undergrupp 3 Rättvisa/lagreglering (rättvisa miljöbestämmelser, rättigheter och representation), undergrupp 4 Social trygghet (social trygghet /skatt/andra förmåner eller stöd), undergrupp 5 Kompetensutveckling och undergrupp 6 Konstnärlig frihet.

Dessa undergrupper slogs senare samman och omgrupperades till fyra tematiska undergrupper, motsvarande huvudkapitlen i rapporten från OMC-arbetsgruppen, vilket organisatoriskt ledde till redaktionsgruppen för rapporten från OMC-arbetsgruppen (se ovan). Detta arbetssätt har gjort att experterna kunde föra djupgående diskussioner från ett tidigt skede och framåt, och ordförandena för undergrupperna var mycket engagerade under hela processen och satsade mycket av sin tid, kunskap, ansträngning och entusiasm.

Innan processen inom ramen för den öppna samordningsmetoden inleddes, i enlighet med EU:s arbetsplan för kultur, **genomförde kommissionen en studie om yrkesstatus och arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna**⁴ i slutet av 2020. Den genomfördes av det europeiska expertnätverket för kultur och audiovisuella medier (EENCA, 2020) på uppdrag av kommissionen, i nära samarbete med flera intresseorganisationer inom sektorn, såsom Culture Action Europe (CAE), International Network for Contemporary Performing Arts (IETM), On the Move, PEARLE – Live Performance Europe och Freemuse. Studien har undersökt egenskaperna när det gäller sysselsättningen för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna i EU:s medlemsstater avseende yrkesstatus som konstnär och rättigheter, social trygghet, egenföretagande, stödekosystem och alternativ finansiering, konstnärlig frihet, karriärutveckling och åtgärder som motverkar covid-19-krisen. Kommissionen inrättade även en grupp med företrädare för det civila samhället under namnet **”Voices of Culture”**⁵ som lade fram **resultaten** av sina diskussioner i juni 2021 och som också hade ett åsiktsutbyte med OMC-arbetsgruppen vid OMC-arbetsgruppens andra möte i november 2021.

Under OMC-arbetsgruppens möten bjöds relevanta intressenter/sektorsföreträdare in som **gästtalare**, särskilt Voices of Culture och Culture Action Europe. Det EU-finansierade projektet Creative FLIP (Finance, Innovation, Learning and Patenting/IPR for CCSI) bjöd också in OMC-medlemmar till en konferens för berörda parter⁶ i Bryssel i mars 2021. Andra gästtalare talade om specifika ämnen inom olika områden, särskilt från Europeiska kommissionens generaldirektorat för utbildning, ungdom, idrott och kultur (GD EAC), för sysselsättning, socialpolitik och inkludering (GD Empl) och för konkurrens (GD Comp). Följande länder **talade om sin relevanta goda praxis** för OMC-arbetsgruppen: Österrike och Nederländerna (process för rättvisa/regler för god praxis), Irland (grundinkomst för konstnärer), Tyskland (konstnärers sociala trygghetssystem), Luxemburg (nuvarande och nya planerade initiativ för frilansande konstnärer), Frankrike (*intermittent du spectacle*), Cypern, Tjeckien och Lettland, Grekland, Estland, Bulgarien, Rumänien (uppdatering om relevanta pågående initiativ), Portugal (ny status för konstnärslagstiftningen), Belgien, Spanien (uppdatering om den aktuella reformen av konstnärers yrkesstatus), såväl som den nederländska Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creative Toekomst (arbetsmarknadsplattformen för kulturell och kreativ framtid).

⁴ <https://ec.europa.eu/culture/news/study-artists-working-conditions-published>

⁵ <https://voicesofculture.eu/2021/07/06/brainstorming-report-status-working-conditions-for-artists-cultural-and-creative-professionals/>

⁶ <https://creativeflip.creativehubs.net/2022/02/10/flipping-perspectives/>

1.1.6. Rapportens innehåll

I denna rapport presenteras resultaten av alla livliga utbyten och diskussioner under sex plenarsessioner och de många utbytena mellan dem, anordnade av Europeiska kommissionen under 2021–2023, bland EU:s medlemsstaters experter som utsetts till OMC-arbetsgruppen i ämnet yrkesstatus och arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna.

Innehållet i rapporten är strukturerat efter de nyckelområden som experterna har fastställt gemensamt, enligt gruppens mandat. Rapporten börjar med en introduktion som förklarar bakgrunden och allmänna frågor och mål, följt av en politisk ram, inklusive relevanta EU-förordningar och relevanta dokument som antagits av internationella organisationer om detta ämne, och därefter definitioner av nyckeltermerna. Det andra kapitlet fokuserar i detalj på de identifierade ämnesområdena: konstnärens yrkesstatus och social trygghet, rättvis praxis, kompetens och livslångt lärande samt konstnärlig frihet. Vart och ett av dessa avsnitt innehåller en beskrivning av utmaningar, ett urval av god praxis, undersökningsresultat inom ramen för den öppna samordningsmetoden och förslag till specifika och/eller allmänna politiska rekommendationer. Slutligen anges slutsatser, viktiga rekommendationer och en blick på vägen framåt.

1.2. POLITISK KONTEXT – I OCH UTANFÖR EU

1.2.1. EU:s befogenheter inom områdena kultur och sociala frågor

Enligt artikel 167 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) ska unionen "bidra till kulturens utveckling i medlemsstaterna med respekt för dessas nationella och regionala mångfald samtidigt som unionen ska framhäva det gemensamma kulturarvet. Unionens insatser ska syfta till att främja samarbetet mellan medlemsstaterna." Enligt samma artikel kan enbart "stimulansåtgärder som dock inte får omfatta någon harmonisering av medlemsstaternas lagar eller andra författningar" antas på EU-nivå.

Artikel 45 i EUF-fördraget föreskriver fri rörlighet för arbetstagare, vilket är en grundläggande rättighet som kompletterar den fria rörligheten för varor, kapital och tjänster inom den europeiska inre marknaden. Artikel 13 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, bilaga till EUF-fördraget, fokuserar på konstnärlig frihet. I artikel 15 föreskrivs fritt yrkesval och rätten att arbeta. Den europeiska pelaren för sociala rättigheter lanserades av Europeiska kommissionen 2017 och fungerar som en vägledning för den förnyade processen för konvergens mot bättre arbets- och levnadsvillkor i Europa.

Trots begränsade EU-befogenheter inom områdena kultur och social trygghet tycks det finnas politisk vilja och en historisk möjlighet att ta sig an utmaningarna när det gäller konstnärers arbetsvillkor tillsammans på EU-nivå, att samråda, lära av god praxis i andra länder och se hur man bäst går vidare till gagn för alla. Detta är vad denna OMC-arbetsgrupp försökte göra.

1.2.2. EU:s politiska sammanhang

Under många år har **EU:s kulturpolitiska åtgärder** styrts av de prioriteringar som definierats i kommissionens europeiska agenda för kultur, den europeiska ramen för åtgärder för kulturarv och det gemensamma meddelandet "Mot en EU-strategi för internationella kulturella förbindelser", å ena sidan, och de fleråriga arbetsplanerna för kultur, å andra sidan. De kulturella och kreativa sektorerna och näringarna har identifierats som ett av de 14 industriella ekosystemen i 2020 års nya industristrategi.

Den **europeiska pelaren för sociala rättigheter** från 2017 anger 20 nyckelprinciper och rättigheter som är väsentliga för en rättvis och välfungerande arbetsmarknad och välfärdssystem under 2000-talet. Relevanta bestämmelser inkluderar aktivt stöd till anställning, rätten till rättvis och lika behandling när det gäller arbetsvillkor, tillgång till socialt skydd och utbildning, rätten till skäliga löner, social dialog, medverkan av arbetstagare oavsett typ och varaktighet av deras anställningsförhållande, adekvat socialt skydd för tjänstemän och egenföretagare samt annan relevant EU-lagstiftning.

Relevant EU-lagstiftning är förordning (EG) nr 883/2004 om **samordning av de sociala trygghetssystemen**⁷. Även om förordningen inte harmoniserar de nationella socialförsäkringssystemen, och varje medlemsstat är fri att bestämma detaljerna i sitt eget system, fastställer den gemensamma regler och principer som medlemsstaterna måste respektera, såsom likabehandling. Dessa säkerställer att skillnader mellan de nationella systemen inte påverkar personer som utövar sin rätt till fri rörlighet

⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:02004R0883-20140101>).

negativt. Rådets **rekommendation** från 2019 om **tillgång till socialt skydd för arbetstagare och egenföretagare** syftar till att stödja alla personer som på grund av sin anställningsstatus eller anställningens varaktighet inte omfattas av social trygghet på ett adekvat sätt och därmed är utsatta för högre ekonomisk osäkerhet och instabilitet. I juni 2016 antog Europeiska kommissionen ett meddelande om **delningsekonomin**⁸. I juni 2017 antog Europaparlamentet en resolution om en europeisk agenda för **delningsekonomin** som ett ”första steg mot en välbalanserad samt mer omfattande och ambitiös EU-strategi för delningsekonomin”.

Andra viktiga lagstiftningsinitiativ på EU-nivå är

- direktivet om tillräckliga minimilöner,
- rådets rekommendation om minimiinkomst (under utarbetande när detta skrivs),
- förslaget till direktiv om arbetsvillkor för plattformarbetare (under utarbetande när detta skrivs),
- förslaget till ett direktiv om åtgärder för lönetransparens som syftar till mer öppenhet och effektivt genomförande av principen om lika lön för kvinnor och män, och till förbättrad tillgång till rättslig prövning för offer för lönediskriminering (under utarbetande när detta skrivs).

På EU-nivå är det också värt att nämna

- det arbete som utförts av högnivågruppen för det sociala skyddets och välfärdsstatens framtid i EU⁹,
- rapporten om genomförandet av rådets rekommendation om tillgång till socialt skydd,
- kommissionens meddelande – förslag till rådets rekommendation om att stärka den sociala dialogen i Europeiska unionen: ta vara på dess fulla potential för att hantera rättvisa omställningar.

Efter ett offentligt samråd antog kommissionen 2022 **riktlinjer**¹⁰ för tillämpning av unionens **konkurrensrätt på kollektivavtal** som rör arbetsvillkoren för egenföretagare utan anställda. Riktlinjerna klargör under vilka omständigheter vissa egenföretagare utan anställda kan förhandla kollektivt för att förbättra sina arbetsvillkor utan att bryta mot EU:s konkurrensregler. De är därför också mycket relevanta för konstnärer och yrkesverksamma inom den kreativa sektorn.

EU:s jämställdhetsstrategi 2020–2025 antogs den 5 mars 2020. Den omfattar politiska mål och åtgärder som syftar till att uppnå betydande framsteg till 2025 på väg mot en jämställd union. Direktiv 2010/41/EU om tillämpning av principen om likabehandling av kvinnor och män som är egenföretagare och direktiv (EU) 2019/1152 om tydliga och förutsägbara arbetsvillkor i Europeiska unionen är också i hög grad relevanta. På det kulturpolitiska området erkänns i ordförandeskapets slutsatser om jämställdhet på kulturområdet, som antogs i november 2020¹¹, fortsatt bristande jämställdhet inom sektorn, särskilt när det gäller lika tillgång till den kulturella och kreativa arbetsmarknaden, lika lön och representation i kreativa och beslutsfattande befattningar, och lika uppskattning och erkännande av deras arbete. Detta bekräftades ytterligare av den EU-finansierade studien om könsskillnader i de kulturella och kreativa sektorerna¹² och rapporten från OMC-arbetsgruppen om jämställdhet i de kulturella och kreativa sektorerna¹³. I båda dessa studier dras slutsatsen att kvinnor verksamma inom

⁸ Kommissionens meddelande – Europeisk agenda för delningsekonomin (COM(2016) 0356 final) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=COM:2016:356:FIN>).

⁹ Rapport framlagd på en högnivåkonferens den 7 februari 2023.

¹⁰ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:52022XC0930\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:52022XC0930(02))

¹¹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13097-2020-INIT/sv/pdf>

¹² <https://eenca.com/index.cfm/publications/gender-gaps-in-the-cultural-and-creative-sectors/>

¹³ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/36e9028b-c73b-11eb-a925-01aa75ed71a1>

sektorn står inför många utmaningar, som ofta försätter dem i en mer utsatt position än sina manliga motsvarigheter, även när det gäller arbetsvillkor. Samtidigt som sysselsättningen i de kulturella och kreativa sektorerna noterade den minsta könsskillnaden någonsin, med 3,76 miljoner män och 3,60 miljoner kvinnor sysselsatta (Eurostat, 2022a), finns det en löneskillnad mellan män och kvinnor som har samma antal tjänsteår, och kvinnor är mindre benägna att gå vidare till högre (och bättre betalda) befattningar (EENCA, 2020), vilket tyvärr är jämförbart med många andra sektorer.

Det finns olika **primärrättsliga bestämmelser**¹⁴ som fokuserar på **konstnärlig frihet**. I artikel 15 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna föreskrivs fritt yrkesval och rätten att arbeta. Dessutom är EU-direktiv¹⁵ på området upphovsrätt viktiga för att säkerställa lämplig och proportionerlig ersättning till upphovsmän och utövande konstnärer.

De kulturella och kreativa sektorerna och näringarna blir allt viktigare i EU-sammanhang: under perioden 2021–2027 har finansieringen utökats inom olika EU-program, särskilt Kreativa Europa och Horisont Europa (kluster 2), den nyligen införda KI-gruppen (kunskaps- och innovationsgrupp) ”Kultur och kreativitet”, de kulturella komponenterna i de nationella planerna för återhämtning och resiliens, partnerskapet i EU:s kompetenspakt för samarbete och, i allmänhet, den ökade betydelsen som ett tema i EU:s politik och stödprogram.

EU:s finansieringsprogram bidrar också till att förbättra konstnärers arbetsvillkor, såsom programmet Kreativa Europa, Europeiska socialfonden, Europeiska regionala utvecklingsfonden, Erasmusprogrammet, Horisont Europa, programmet för den inre marknaden och andra program. En bra översikt över finansieringsmöjligheter för kultursektorn i alla relevanta EU-program finns i guiden och webbverktyget **CulturEU**¹⁶. Av särskild betydelse i detta sammanhang är EU:s rörlighetsprogram.

¹⁴ Artikel 3.3 i fördraget om Europeiska unionen, artiklarna 2, 151, 153 och 157 i EUF-fördraget och artikel 13 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, bilaga till EUF-fördraget, fokuserar på konstnärlig frihet.

¹⁵ Särskilt direktiv 2001/29/EG och direktiv (EU) 2019/790 är synnerligen viktiga i detta sammanhang.

¹⁶ <https://culture.ec.europa.eu/funding/cultureu-funding-guide>

Ett specifikt rörlighetsprogram för konstnärer och kreatörer har funnits sedan 2019 (i-Portunus). Det har nu blivit det nya rörlighetsprogrammet Culture Moves Europe för konstnärer och yrkesverksamma i sektorn. Det kommer att möjliggöra för ungefär 7 000 konstnärer, upphovsmän och kulturarbetare att åka utomlands för yrkesmässig utveckling eller internationella samarbeten. Detta kommer att göra det möjligt för dem att växa, samproducera, samskapa och presentera sina verk för ny publik. **Creatives Unite**¹⁷ är en plattform för och av de kulturella och kreativa sektorerna, som har skapats med hjälp av Europeiska kommissionen. Olika verktyg finns tillgängliga på plattformen: **ett sökverktyg för rörlighet** som hjälper yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna att hitta EU-omfattande program för gästvistelse och andra rörlighetsprogram som är tillgängliga för sektorerna; ett nytt finansieringsverktyg som kompletterar CulturEU, kallat "So, you need money", förklarar vilken **finansiering** som finns tillgänglig utöver EU-källor, på regional, lokal och nationell nivå, inklusive finansiering från den privata sektorn, och som har ytterligare funktioner; ett annat verktyg hjälper aktörer inom de kulturella och kreativa sektorerna, särskilt enskilda upphovsmän och mindre aktörer, att navigera när det gäller **immateriella rättigheter (IP)**.

Följande **slutsatser från rådet** behandlar ämnet konstnärers arbetsvillkor: om de kulturella och kreativa näringarnas återhämtning, resiliens och hållbarhet¹⁸, juni 2021, och om att bygga upp en europeisk strategi för de kulturella och kreativa näringarnas ekosystem¹⁹, april 2022.

Europaparlamentet antog i juni 2007 en resolution om **konstnärers sociala ställning**, som uppmärksammade konstnärers socialförsäkrings- och inkomstproblem och deras ofta osäkra sysselsättningsituation, efter ett tidigare omfattande betänkande. I resolutionen av den 20 oktober 2021 om konstnärernas situation och kulturens återhämtning i EU uppmanas kommissionen att "lägga fram förslag om en europeisk yrkesstatus för konstnärer, med en gemensam ram för arbetsvillkor och miniminormer för alla EU-länder", baserat på en resolution av den 17 september 2020 om kulturell återhämtning i Europa. Ledamöter av Europaparlamentet över hela det politiska spektrumet är överens om att något måste göras för att förbättra arbetsvillkoren för konstnärer och kreatörer, särskilt i spåren av covid-19-krisen och sektorernas osäkerhet. Vissa parlamentsledamöter i Cultural Creators Friendship Group²⁰ har efterlyst en färdplan mot en europeisk ram för en yrkesstatus som konstnär, som ska utarbetas tillsammans med medlemsstaterna.

EU:s sektorsvisa sociala dialog och arbetsmarknadens parter: Den europeiska sociala dialogen är mycket starkt förankrad i EU-fördragen (artiklarna 152, 154 och 155 i EUF-fördraget), liksom det sätt på vilket den är organiserad: två- eller trepartssamverkan (fackföreningar, arbetsgivare samt kommissionen och rådet). Det finns 43 kommittéer för en sektorsvis social dialog, varav två är relevanta för ämnet konstnärers arbetsvillkor. **Social dialog – scenkonst**²¹ omfattar scenkonst (dvs. levande teater, konserter, opera, dans och andra scenproduktioner och relaterade stödaktiviteter) och drift av arenor (t.ex. konserthus, teatrar och andra konstanläggningar). Det finns en separat **social dialog – audiovisuell konst**. OMC-arbetsgruppens ordföranden gav arbetsmarknadsparterna regelbunden information via den sociala dialogen om scenkonst och informerade dem om framstegen i arbetsgruppens arbete. Vid dessa möten ägde mycket konstruktiva åsiktsutbyten och ömsesidiga uppdateringar rum under knappt två år, och en uppdatering och utbyte av åsikter om OMC-arbetsgruppens arbete blev en fast punkt på dagordningen för den sociala dialogen om scenkonst vid varje möte som den höll. Detta kan betraktas som ytterligare ett exempel på god praxis i arbetet med denna öppna samordningsmetod, med en hållbar och bestående effekt.

¹⁷ <http://creativesunite.eu/>

¹⁸ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XG0602\(01\)&from=SV](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XG0602(01)&from=SV)

¹⁹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:52022XG0413\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:52022XG0413(01))

²⁰ <http://www.culturalcreators.eu/>

²¹ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=480&langId=en&intPagelId=1842>

Efter **covid-19-krisen** har olika initiativ tagits på EU-nivå: meddelandet ”Coronaviruset: en gemensam väg för ett tryggt återöppnande av EU”, **ytterligare finansiella resurser**, som har gjorts tillgängliga genom investeringsinitiativet mot effekter av coronaviruset, det europeiska instrumentet för tillfälligt stöd för att minska risken för arbetslöshet i en krissituation, faciliteten för återhämtning och resiliens (RRF), som också kan användas för de kulturella och kreativa sektorerna, återhämtningsstöd för sammanhållning och till Europas regioner samt sammanhållningspolitiken. En särskild utlysning på 100 miljoner euro har också utfärdats inom ramen för Erasmus för partnerskap för kreativitet under pandemin. På medlemsstatsnivå har stödåtgärder också vidtagits.

De kulturella och kreativa sektorerna och näringarna kommer i stor utsträckning att dra nytta av stödet från **faciliteten för återhämtning och resiliens**. Många nationella planer för återhämtning och resiliens inkluderar reformer och investeringar som kommer att hjälpa sektorerna att återhämta sig och komma starkare ur krisen samt påskynda deras digitala och gröna omställningar. Åtgärderna som direkt stöder kulturen och de kreativa näringarna uppgår till mer än 10 miljarder euro, vilket motsvarar cirka 2 procent av de totala investeringarna.²² Flera medlemsstater har inkluderat reformer relaterade till konstnärers arbetsvillkor i sina nationella planer för återhämtning och resiliens (som Tjeckien, Grekland, Spanien och Rumänien).

Samtidigt blev det också uppenbart i olika länder att det, för att kunna dela ut tilläggsfinansieringen till konstnärer, behövdes mer information om vem som faktiskt arbetade som konstnär och hur man bäst når och stöttar konstnärer och yrkesverksamma inom den kreativa sektorn.

1.2.3. Internationell politisk ram

EU och alla dess medlemsstater är parter i den **konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar**²³ som antogs 2005 av Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco). Unesco konventionen från 2005 är ett internationellt avtal som tillhandahåller en unik politisk ram för att genomföra mål 16 för hållbar utveckling och ger en ny impuls till att främja och skydda konstnärlig frihet som en pelare i den grundläggande yttrandefriheten²⁴. Konstnärlig frihet faller dessutom under det breda tillämpningsområdet för yttrandefrihet som är en allmänmänsklig rättighet (EENCA, 2020, s. 110). I **Unescos rekommendation från 1980 om att erkänna konstnärers yrkesstatus**²⁵ uppmanas medlemsstaterna att förbättra konstnärers yrkesmässiga, sociala och ekonomiska ställning genom att införa styrmedel och åtgärder relaterade till utbildning, social trygghet, sysselsättning, inkomst- och skattevillkor, rörlighet och yttrandefrihet. I rekommendationen erkänns också konstnärers rätt att vara organiserade i fackföreningar eller branschorganisationer som kan företräda och försvara sina medlemmars intressen. Rekommendationen från 1980 fungerar som en färdplan för att förbättra konstnärers yrkesstatus och omforma kulturpolitik som syftar till att skapa en gynnsam miljö för konstnärers arbete. Det finns övervakningsmekanismer, och parterna i konventionen måste rapportera vart fjärde år (genom en periodisk rapport), och det finns också en global undersökning relaterad till 1980 års rekommendation. Unesco uppmanar regeringarna i alla dess medlemsstater, icke-statliga organisationer och internationella icke-statliga organisationer att svara vart fjärde år.

²² För en översikt, se Europeiska kommissionen (2022a).

²³ <https://www.unesco.org/creativity/en>

²⁴ https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/artistic_freedom_pdf_web.pdf

²⁵ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114029/PDF/114029eng.pdf.multi.page=144> och <https://en.unesco.org/creativity/governance/status-artist>.

Internationella arbetsorganisationen (ILO) är den enda trepartsorganisationen inom FN, dvs. med företrädare för regeringar, arbetsgivare och arbetstagare. Den höll ett första tekniskt möte om framtiden för arbete inom konst- och underhållningssektorn i Genève i februari 2023 och antog slutsatser.²⁶ Dessutom diskuteras även konstnärers arbetsvillkor på G20 och andra internationella forum. Ett åtagande att stärka konstnärers ekonomiska och sociala rättigheter och upprätthålla deras yrkesstatus (inklusive genom att stärka immateriella rättigheter), samt skydd och främjande av konstnärlig frihet och yttrandefrihet, bekräftades på nytt i **Mondiacult-förklaringen** som antogs av kulturministrarna vid Unescos världskonferens om kulturpolitik och hållbar utveckling i Mexico City i september 2022.

Rätten till arbete, rätten till social trygghet och rätten att ta del av kulturlivet finns inskriven i flera instrument för mänskliga rättigheter, såsom 1948 års allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och 1966 års internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Agenda 2030 (FN:s generalförsamling, 2015), som antogs av det internationella samfundet i september 2015, är uppbyggd kring 17 **mål för hållbar utveckling (SDG)**, som ger ett ramverk för utformning av politik och genomförande för en mer hållbar framtid. Mandatet för den nuvarande OMC-arbetsgruppen är särskilt kopplat till målet 8.8 "Skydda arbetstagarnas rättigheter och främja trygga och säkra arbetsmiljöer för alla arbetstagare", inklusive "de som har otrygga anställningar" och till målet 16.10 som avser "skyddet av de grundläggande friheterna", samt till andra mål för hållbar utveckling (4, 10 och 17, med tanke på det arbete som redan utvecklats av Unesco på detta område).

²⁶ https://www.ilo.org/sector/activities/sectoral-meetings/WCMS_848345/lang-en/index.htm

1.3. DEFINITIONER

Enligt Unesco (1980) avses med **konstnär** varje person som skapar, ger kreativa uttryck åt eller åter-skapar konstverk, som anser sitt konstnärliga skapande vara en väsentlig del av sitt liv, som på detta sätt bidrar till utvecklingen av konst och kultur, och som är eller vill bli erkänd som konstnär, oavsett om han eller hon är bunden av några anställnings- eller sammanslutningsförhållanden. När det gäller formella regler för konstnärers och kulturutövares yrkesstatus avser "konstnär" mer specifikt varje yrkesverksam person som definieras eller accepteras som sådan inom minst en av följande rättsliga ramar: beskattning, arbetsrätt, social trygghet och tillgång till offentlig finansiering. Av stilistiska skäl används ordet "konstnär" i denna rapport som en allmän term som inkluderar konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, till exempel "konstnärers yrkesstatus" snarare än "konstnärers och kulturella och kreativa arbetares yrkesstatus", om inte annat anges.

Kulturella och kreativa sektorer, enligt artikel 2.1 i EU-förordningen om inrättande av programmet Kreativa Europa²⁷, "alla sektorer a) vars verksamheter, av vilka många har potential att skapa innovation och arbetstillfällen, särskilt med utgångspunkt i immateriella rättigheter: i) bygger på kulturella värden och konstnärliga och andra individuella eller kollektiva kreativa uttryck, och ii) omfattar utveckling, skapande, produktion, spridning och bevarande av varor och tjänster som gestaltar kulturella, konstnärliga eller andra kreativa uttryck, liksom närliggande funktioner som utbildning eller förvaltning, b) oavsett i) om verksamheterna inom dessa sektorer är marknadsorienterade eller inte marknadsorienterade, ii) vilken typ av struktur som genomför dessa verksamheter, och iii) hur den strukturen är finansierad. I dessa sektorer ingår bland annat arkitektur, arkiv, bibliotek och museer, konsthantverk, det audiovisuella området (inbegripet film, television, dataspel och multimedia), materiellt och immateriellt kulturarv, design (inbegripet modedesign), festivaler, musik, litteratur, scenkonst (inbegripet teater och dans), böcker och förlagsverksamhet, radio och bildkonst".

Yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna avser i denna rapport alla personer som arbetar i de kulturella och kreativa sektorerna i yrken som involverar arbetsuppgifter och ansvar att skapa, producera och sprida kulturella varor och tjänster, som generellt förkroppsligar kreativa uttryck som skyddas av immateriella rättigheter och genererar, utvecklar, bevarar eller speglar kulturell eller symbolisk betydelse. Det är viktigt att notera att termen inte definieras på EU-nivå. Detta faller under medlemsstaternas behörighet.

Sysselsättning, baserad på den statistiska klassificeringen av sysselsättningsstatus enligt Internationella arbetsbyrån (2018a, b), avser arbete för lön eller vinst, och omfattar anställda, egenföretagare eller medhjälpare eller familjemedlemmar. Även om de används på olika sätt inom EU och kan hänvisa till olika lagstiftningsområden i vissa medlemsstater, används termerna "sysselsättning" och "arbete" omväxlande i denna rapport.

Livslångt lärande definieras brett som en pågående, frivillig och självmotiverad strävan efter kunskap av antingen personliga eller yrkesrelaterade skäl. Det är viktigt för en individs konkurrenskraft och anställbarhet, men stärker också social integration, aktivt medborgarskap och personlig utveckling.

²⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/818 av den 20 maj 2021 om inrättande av programmet Kreativa Europa (2021–2027) och om upphävande av förordning (EU) nr 1295/2013 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0818>).

Icke-standardiserade anställningsförhållanden, baserade på den statistiska klassificeringen av sysselsättningsstatus enligt Internationella arbetsbyrån (2020), avser anställningsarrangemang som avviker från sedvanliga anställningsförhållanden, uppfattat som arbete som är på heltid, obestämd tid, formellt och en del av ett underordnat förhållande mellan en anställd och en arbetsgivare. Dessa icke-standardiserade former inkluderar tidsbegränsad anställning, deltid och jourarbete, bemanningsföretag och andra anställningsförhållanden med flera parter och falskt egenföretagande och beroende egenföretagande, när beroende arbetstagare har avtalsvillkor av kommersiell karaktär. Enligt Internationella arbetsbyrån inkluderar detta inte självständigt egenföretagande, som är en separat anställningskategori.

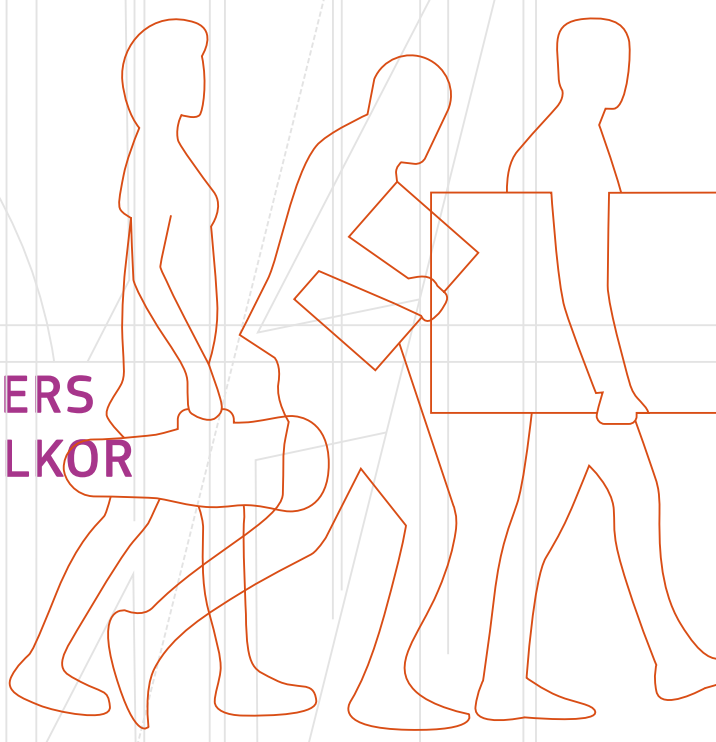
Med **yrkesverksam konstnär** avses i denna rapport en person med ett konstnärligt yrke som utförs antingen som anställd eller som egen företagare eller båda. Konstnärer kan arbeta yrkesmässigt på deltid, heltid eller periodvis.

Konstnärers yrkesstatus, enligt Unesco (1980), innebär å ena sidan den respekt som konstnärer åtnjuter, definierad enligt ovan, i ett samhälle på grundval av den betydelse som tillmäts den roll som de förväntas spela i det samhället och, å andra sidan, erkännande av de friheter och rättigheter, inklusive moraliska, ekonomiska och sociala rättigheter, med särskild hänvisning till inkomst och social trygghet, som konstnärer bör åtnjuta. Konstnärers och kulturarbetares yrkesstatus syftar i denna rapport mer specifikt på det sätt på vilket deras ställning regleras, det vill säga inom området sysselsättning, skatter, social trygghet och tillgång till offentlig finansiering.

2

KONSTNÄRERS
ARBETSVILLKOR

KONSTNÄRERS ARBETSVILLKOR

2.1. YRKESSTATUS OCH SOCIAL TRYGGHET FÖR KONSTNÄRER

2.1.1. Inledning

Det har ofta sagts att vissa egenskaper hos konstnärliga sysselsättningsmönster motsvarar allmänna trender som observerats inom olika sektorer, såsom ökningen av egenföretagande och icke-standardiserade anställningsförhållanden inklusive projektbaserad anställning, tillfälligt arbete och deltidarbete, ekonomiskt beroende egenföretagande och nya former av arbetsrelationer osv. De utmaningar som konstnärernas och de kreativa yrkenas yrkesstatus innebär kan alltså kopplas till några mer generella frågor som rör arbetsmarknaden. Dessa utmaningar är dock särskilt övertygande när det gäller konstnärliga yrken i den mån det huvudsakligen är själva karaktären av den verksamhet som bedrivs, som beskrivs ovan (1.1.1), som leder till de atypiska arbetsformerna. Vidare leder kulturens inneboende värde, liksom dess sociala, ekonomiska och samhällsliga påverkan, ofta till att offentliga myndigheter ägnar särskild uppmärksamhet åt kreatörer, som **nyckelaktörer i de kreativa värdekedjorna**.

I en korsväg där service till samhället, kommersiell verksamhet, innovation, forsknings- och utvecklingsverksamhet löper samman med verksamhet med ett icke-marknadsmässigt syfte som de facto är en del av konkurrensutsatta marknader, visar sysselsättningen inom de konstnärliga sektorerna **mycket kontrasterande socioekonomiska drag**. Ur politisk och lagstiftningsmässig synvinkel hör medlen för att kontrollera dessa egenskaper till flera olika behörighetsområden, vilket gör det komplicerat att få till stånd reflektion och framsteg på detta område.

Det sätt på vilket varje medlemsstat hanterar dessa frågor beror naturligtvis på det historiska, politiska, sociala och ekonomiska sammanhanget där de uppstår. De system som används är därför mycket olika från land till land. De har dock i allmänhet ett gemensamt mål, nämligen att eftersträva att konstnärer har **tillgång till ett lämpligt system för social trygghet utifrån deras förutsättningar, trots att deras atypiska arbetsvillkor kan begränsa tillgången till de sociala skyddsmekanismer som vanligen finns tillgängliga för personer med sedvanliga anställningsförhållanden**.

Eftersom covid-19-krisen har visat på **otryggheten hos många som arbetar inom sektorn och behovet av att förbättra deras situation**, har flera länder nyligen antagit – eller håller på att anta – viktiga lagstiftningsreformer för att förbättra arbetsvillkoren för konstnärer och kulturarbetare. Nya former av yrkesstatus eller stöd växer alltså fram (t.ex. Irland, Spanien, Luxemburg, Polen, Portugal och Rumänien) vid sidan av modeller som har funnits längre (t.ex. i Belgien, Tyskland, Frankrike, Litauen etc.).

2.1.2. Utmaningar och rekommendationer

2.1.2.1. Rättslig ställning för konstnärer och kreatörer

A) Vilken är "konstnärers yrkesstatus"?

Som formulerats av Unesco (1980, s. 9) syftar termen "yrkesstatus" för en konstnär eller en konstarbetare på

- å ena sidan, den respekt som ges till konstnärer ... i ett samhälle, på grundval av den betydelse som tillmäts den roll som de förväntas spela där,
- å andra sidan, erkännande av de fri- och rättigheter, inklusive moraliska, ekonomiska och sociala rättigheter, med särskild hänvisning till inkomst och social trygghet, som konstnärer bör åtnjuta.

Dessa två aspekter är nära besläktade och båda har en inverkan – direkt eller indirekt – på den socioekonomiska situationen för konstarbetare:

- Betydelsen och platsen som tillerkänns konstnärer i ett samhälle bidrar till deras erkännande och förstärker legitimiteten i den politik som avser dem,
- Den politik som genomförs för att skydda eller utveckla deras rättigheter bidrar till deras erkännande och till den betydelse som tillmäts dem i ett samhälle.

I enlighet med dess mandat och i linje med den studie som genomfördes av EENCA (2020) som en viktig bakgrund för denna OMC-arbetsgrupp, fokuserar vi här på politiska beslut, lagar och åtgärder relaterade till arbetsvillkoren för konstnärer och yrkesverksamma inom den kreativa sektorn. När vi hänvisar till "konstnärernas yrkesstatus" i denna rapport koncentrerar vi oss därför på **hur deras yrkessituation regleras**.

Även om det ofta understryks att en uttrycklig förklaring om erkännande av konstnärligt arbete i lagstiftningen bidrar till att förmedla budskapet att konstnärer bör ha adekvata och anständiga arbetsvillkor för att utöva sin kreativa roll, bör den **rättsliga ställningen för konstnärer och kreatörer inte ses som ett privilegium eller en hederstitel**. Det handlar snarare om att politiska åtgärder genomförs på det området vanligtvis för att minska de nackdelar i sociala och ekonomiska situationer som följer med yrket.

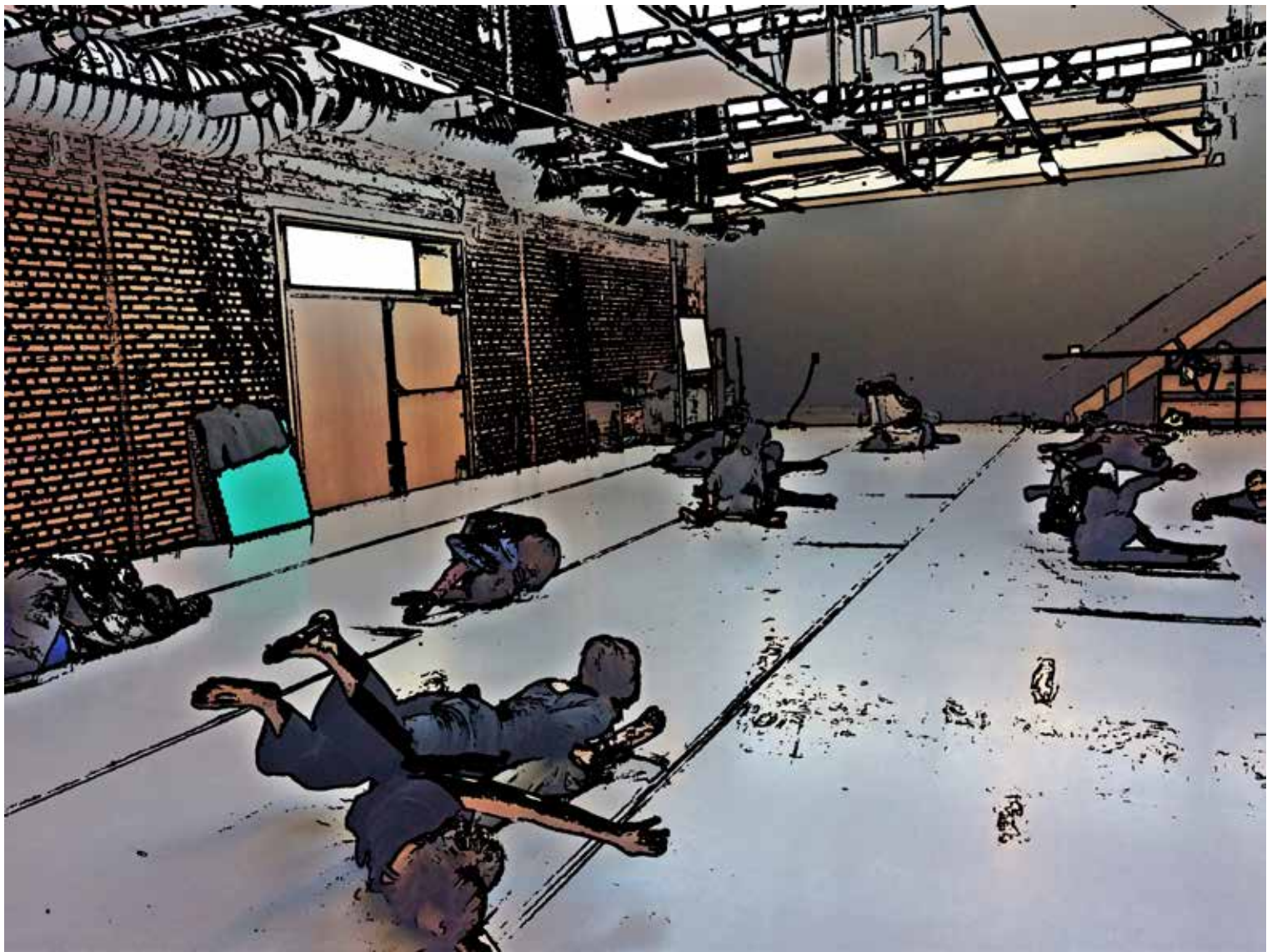
Rättslig ställning kan bestå av och bygga på **olika politikområden**, som vanligen utgörs av

- arbetsmarknads-/sysselsättningspolitik,
- social trygghet,
- beskattning och/eller
- kulturpolitik.

Det kan handla om lagstiftning helt tillägnad konstnärer (sui generis-status, som täcker flera politikområden), eller specifika bestämmelser om konstnärer som infogas i (en eller flera) befintliga förordningar om mer allmänna frågor (figur 2).

Figur 2. Vägar mot en rättslig ställning för konstnärer och kreatörer

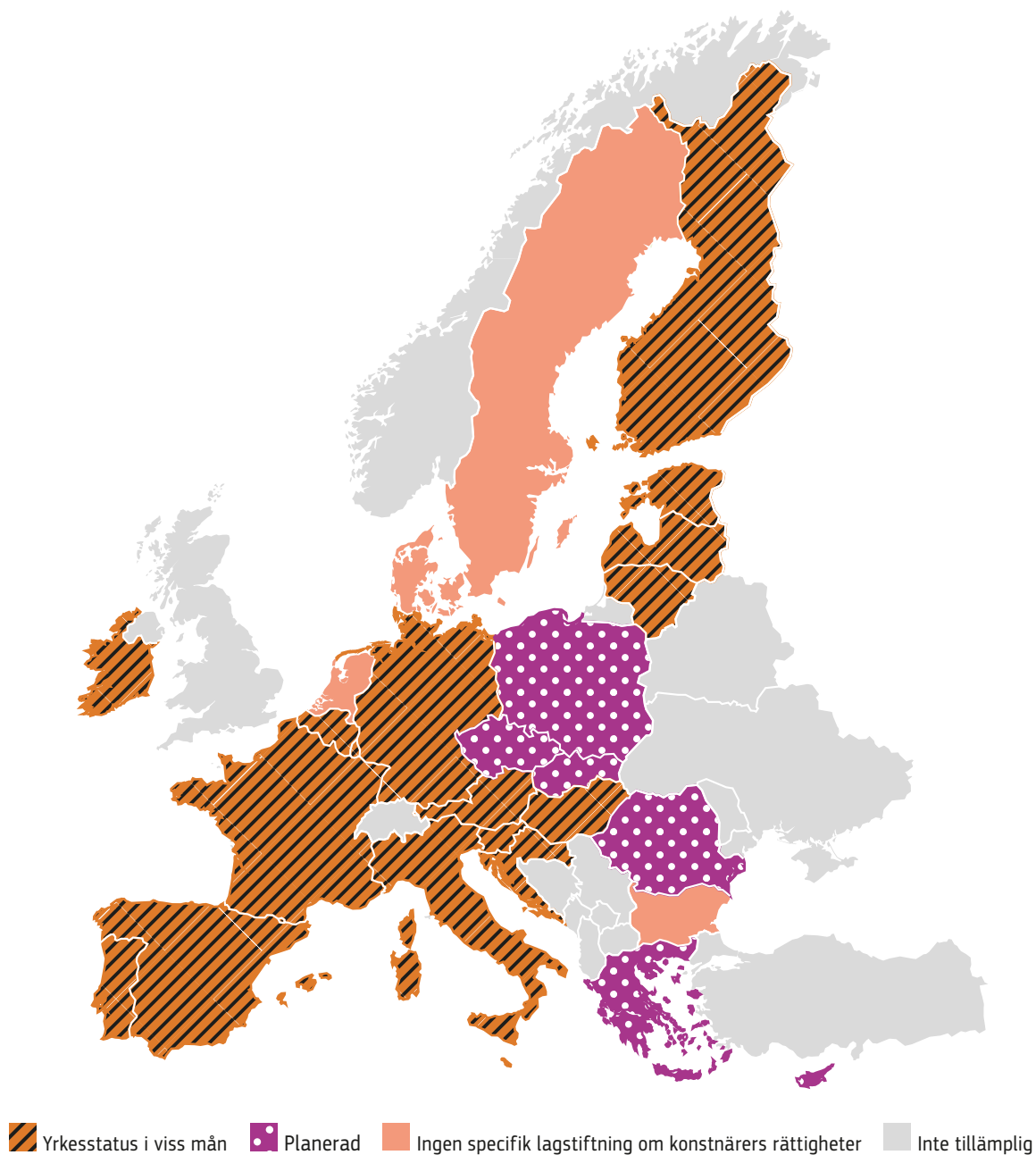
Den nationella arbetsmarknaden och arbetsmarknadsparternas roll i varje land spelar naturligtvis en viktig roll i de modeller som antas av varje land. Det valda tillvägagångssättet i sig både speglar och påverkar hur åtgärder utformas, förhandlas fram med intressenter, finansieras och genomförs.

Oavsett vilken väg man väljer tar regleringen av konstnärers yrkesstatus i varje medlemsstat vanligtvis de befintliga sysselsättningsformerna som utgångspunkt – i allmänhet anställda eller egenföretagare/frilansare – och baseras på bedömningen av relevans, möjligheter och hot om att antingen skapa en distinkt dedikerad rättslig ställning eller anpassa befintliga sysselsättningsformer till utmaningar som kreatörer står inför.

När vi tittar på de olika typerna av rättslig ställning för konstnärer som antagits inom Europeiska unionen (se bilaga 1), ser vi att de flesta medlemsstater har valt att vidta åtgärder kopplade till ordningen för egenföretagare/frilansare, till exempel särskilda arbetslöshetsförsäkringssystem för frilansande konstnärer, tillgång till pensions-, invaliditets- och sjukförsäkring, särskilda skattesystem, särskilda avgiftssystem och kollektiv representation osv. (t.ex. Tyskland, Kroatien, Polen och Slovenien).

Vissa medlemsstater har utvecklat system kopplade till regelsystemet för arbetstagare, såsom likabehandling av anställda, skydd för tillfälliga anställningar och arbetslöshetsförmåner för anställda konstnärer (t.ex. Belgien och Frankrike).

Figur 3: Översikt över lagstiftning som erkänner konstnärers yrkesstatus inom EU

Källa: Undersökning inom OMC-arbetsgruppen

Andra har utarbetat särskilda sui generis-system för konstnärer, som är tillämpliga oavsett deras sysselsättningsform, eller för både anställda och egenföretagare/yrkesverksamma som frilansare, såsom system för socialt och ekonomiskt stöd (bidrag), specifika arbetsförhållanden och villkor eller skatteförmåner (t.ex. Spanien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Polen och Portugal).

Ytterligare andra valde att inte anta något specifikt system för konstnärers yrkesstatus (t.ex. Sverige). Konstnärer faller då inom befintliga allmänna ramar och stöds i förekommande fall med andra medel, såsom bidrag, subventioner, indirekt stöd genom subventioner till kulturinstitutioner, gästvistelser, infrastruktur m.m.

Som nämnts ovan arbetar vissa medlemsstater för närvarande på nya bestämmelser och rättsliga lösningar när det gäller konstnärers ställning (t.ex. Tjeckien, Cypern, Malta, Polen, Rumänien och Slovakien) och på andra specifika åtgärder för att stödja konstnärer (Estland, Irland, Lettland och andra).

Rekommendationer:

- Medan varje system – och/eller kombination av system – har sina fördelar och står inför sina svårigheter, vilket ofta betonats, är det mer sannolikt att **särskilda regler för konstnärer kommer att ha en stark inverkan** på deras socioekonomiska situation, där det är lämpligt och särskilt när det befintliga sociala skyddet är otillräckligt eller inte kan anpassas till det konstnärliga arbetets särdrag.
- När man överväger vilket eller vilka system som ska tillämpas för konstnärer, antingen genom särskilda regler eller genom allmänna ordningar, bör offentliga myndigheter **ta hänsyn till mångfalden, kombinationen och variationen när det gäller deras sysselsättningsformer**. Konstnärer alternerar ofta och kombinerar olika former av arbete och yrken, typer av avtal och anställningsförhållanden/anställningsstatusar, oavsett om det är av intresse (konstnärligt eller ekonomiskt) eller av nödvändighet (konstnärligt eller ekonomiskt), inom de kulturella och kreativa sektorerna eller utanför dessa sektorer (t.ex. inom utbildning, hälsa, turism). **Denna mångfald av arbetsvillkor får inte utgöra ett hinder för att förvärva rättigheter**.
- Den vanligtvis starka kopplingen mellan sysselsättningsformer (arbets-/anställningsförhållanden, typer av avtal, löne-/inkomstreglering, konsultationsmetoder etc.), socialförsäkringssystem (arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring, pensioner, avgifter etc.) och skattesystem (kvalificering och beskattning av intäkter, skatter på stipendier, avdrag för utgifter etc.) kan också framhållas i detta sammanhang. **Heltäckande tillvägagångssätt och åtgärder**, som tar hänsyn till olika aspekter av konstnärers yrkesstatus, rekommenderas därför starkt. Ekosystemet som konstnärer och kreatörer arbetar i – enligt beskrivningen ovan (1.1.1) – talar också för utvecklingen av heltäckande system för att ta itu med de problem man står inför.
- Vid antagandet av lagstiftningsåtgärder relaterade till befintliga sysselsättningsformer bör situationen för både anställda och egenföretagare bland konstnärer beaktas. **Se till att ingen lämnas utanför, oavsett hans eller hennes yrkesstatus**.

Mer generellt:

- Politiska ramar för konstnärers yrkesstatus bör baseras inte bara på erkännandet av kulturens egenvärde eller den grundläggande roll den spelar i samhället, utan också och mer avgörande på **behovet av att förbättra deras socioekonomiska situation**, kopplat till den atypiska karaktär och de villkor som kännetecknar deras arbetsvillkor.
- Medlemsstaterna bör se till att yrkesverksamma inom de kulturella och kreativa sektorerna **omfattas av allmänna eller särskilda rättsliga ramar**, vilket rekommenderas av EU-medlemsstaternas experter inom OMC-arbetsgruppen för innovation och entreprenörskap inom kulturella och kreativa sektorer (Europeiska kommissionen, OMC-arbetsgruppen med experter från medlemsstaterna, 2018). Där befintliga system är otillräckliga bör särskilda bestämmelser införas för att **göra det möjligt för de yrkesverksamma inom kulturområdet som arbetar med ett projekt eller på annan okonventionell basis att få tillgång till lämpliga rättigheter**. Med andra ord bör det vara möjligt för konstnärer att bedriva sitt arbete och utöva sin verksamhet i en livskraftig och hållbar socioekonomisk miljö, med en lämplig yrkesstatus.

- Att minska de administrativa bördorna när det gäller konstnärers anställning och sociala trygghet, oavsett deras yrkesstatus, bör vara ett övergripande mål på alla nivåer.
- Antagandet av åtgärder för sysselsättning och social trygghet relaterade till (gränsöverskridande) rörlighet, som bidrar till att underlätta sådan rörlighet, rekommenderas²⁸ också starkt på medlemsstats- och EU-nivå.
- På europeisk nivå rekommenderar vi inrättandet av en plattform för att utbyta information och god praxis kring yrkesstatus och arbetsvillkor för konstnärer. De olika formerna av stöd till konstnärer skulle i det sammanhanget kunna diskuteras ytterligare mellan medlemsstaterna, för att ordna och säkerställa optimala arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, såväl medborgare i det egna landet som konstnärer från andra medlemsstater. Denna plattform bör vara utrustad med en uppföljningsmekanism för att övervaka förändringar i politik och regelverk. Vi rekommenderar att medlemsstaterna utser kontaktpersoner som ansvarar för uppdatering av information och data som motsvarar kategorierna på plattformen och för deltagande i möten och övningar för utbyte av god praxis. När medlemsstaterna samlar in och publicerar relevant information och nationell statistik förbättrar detta också transparensen för konstnärer och andra aktörer inom de kulturella och kreativa sektorerna.

²⁸ För en djupare insikt i dessa frågor, se bland annat PEARLE – Live Performance Europe (2021).

RÄTTSLIG STATUS

Spanien – Stadgan för konstnärer

Den spanska stadgan för konstnärer (*Estatuto del Artista*) är en uppsättning åtgärder för arbete, social trygghet, beskattning och utbildning. Målet är att förbättra arbets- och levnadsvillkoren för konstnärer och upphovsmän, med erkännande av särdragen i deras verksamhet, särskilt de variationer som förekommer. Det är resultatet av deputeradekammarens mandat, som 2018 enhälligt godkände ett betänkande med 75 rekommendationer.

För att underlätta debatten och diskussionen om de åtgärder som skulle vidtas har det beslutats att inrätta en interministeriell kommission. Denna kommission inrättades den 22 september 2021 med deltagande av åtta ministerier (kultur och idrott, finans och civilförvaltning, utbildning och yrkesutbildning, arbetsmarknad och social ekonomi, presidiet, parlamentariska förbindelser och demokratiskt minne, inkludering, social trygghet och migration, ekonomi och digital omställning och universitet). För att bidra till att uppnå denna kommissions mål har det inrättats fyra arbetsgrupper (teknisk nivå, inte politisk) för frågor om skatter, arbetsmarknad, social trygghet och utbildning, med aktivt deltagande av kultursektorn. I varje temagrupp deltar motsvarande ministerium som ansvarigt för arbetsgruppen, och kultur- och idrottsministeriet deltar i alla som samordnande ministerium med ansvar för konstnärers yrkesstatus.

Under 2022 och 2023 (kungliga lagdekret 5/2022 och 1/2023) har två uppsättningar åtgärder antagits. De viktigaste åtgärderna är att skapa en modell för tidsbegränsade avtal, speciellt utformade för konstnärer, anpassa och utvidga definitionen av konstnär till att omfatta teknisk personal och extrapersonal, införa en sänkning av källskattesatserna för konstnärer, skapa en ny arbetslöshetsersättning för konstnärer och att utvidga systemet för att göra ålderspensioner och de förmåner som härrör från immateriella rättigheter förenliga med utövandet av konstnärlig verksamhet.

Det finns fortfarande frågor på dagordningen som ska tas upp under de kommande månaderna (2023), som egenföretagare inom kultursektorn, konstnärers sjukdomar och skattefrågor.

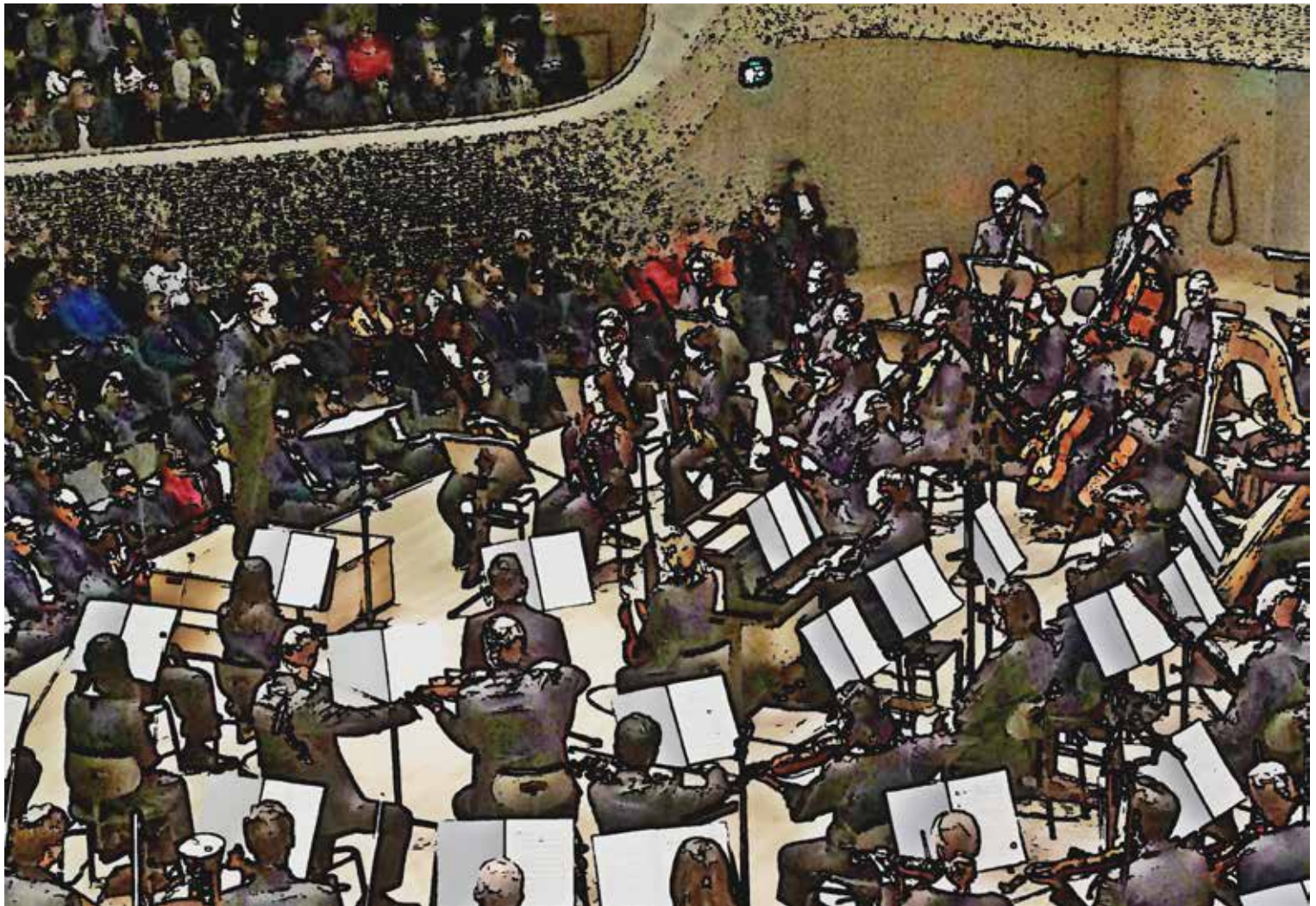
Kort sagt handlar det om att reglera en skuld till konstnärer och upphovsmän för att göra deras yrke värdigt och erkänna de särdrag som definierar utövandet av deras yrke.

<https://www.culturaydeporte.gob.es/destacados/estatuto-del-artista.html>

Luxemburg – Stödåtgärder för oberoende yrkesverksamma konstnärer och tillfälligt anställda inom underhållningsbranschen

Yrkesverksamma konstnärer kan dra nytta av en betydande ekonomisk åtgärd som är avsedd att hjälpa dem att praktisera och utvecklas självständigt och fritt. Detta karriärstöd baseras på en lag som antogs 1999 för att förbättra konstnärernas situation i linje med Unescos rekommendation från 1980 om att erkänna konstnärers yrkesstatus.

Den ändrade lagen av den 19 december 2014 som avser 1) stödåtgärder för oberoende yrkesverksamma konstnärer och intermittent utövande konstnärer eller arbetstagare inom underhållningsbranschen och 2) främjande av konstnärligt skapande ger inte direkt social trygghet utan kontinuerligt ekonomiskt stöd som kan sökas av konstnärer och korttidsanställda inom underhållningsbranschen. Sökande måste vara försäkrade hos det gemensamma centrumet för social trygghet i Storhertigdömet

Luxemburg innan stödåtgärderna kan träda i kraft. Den genomsnittliga månatliga utbetalningen från kulturministeriet är dock upp till mer än det dubbla av den sociala avgift som ska betalas (baserat på en bruttoinkomst motsvarande den luxemburgska minimilönen) och är således ett sätt att öka inkomsten och indirekt säkerställa rätten till social trygghet och pensionsförmåner. I mars 2023 trädde en reform av ovannämnda lag i kraft. Förändringarna utarbetades inom ramen för en deltagande strategi och syftar till att lätta på inträdeskraven och anpassa stödsystemet till arbetets verklighet. Ett stöd till blivande konstnärer som påbörjar sin yrkesverksamhet efter avslutade universitetsstudier inom ett konstnärligt område och anpassade villkor för äldre stödmottagare syftar till att möta behov relaterade till olika karriärskedan. Från 50 års ålder gäller mer flexibla villkor för förnyelse av rättigheterna, och från 55 års ålder träder en höjning av de ekonomiska förmånerna i kraft som erkännande och uppskattning av prestationerna.

<https://guichet.public.lu/en/citoyens/travail-emploi/activite-independante/statut-artiste.html>

REFORMER GENOM EU:S FACILITET FÖR ÅTERHÄMTNING OCH RESILIENS – TJECKIEN, GREKLAND, SPANIEN, RUMÄNIEN

Flera EU-medlemsstater har i sina nationella planer för återhämtning och resiliens inkluderat reformer relaterade till konstnärers arbetsvillkor: Tjeckien (åtgärder för konstnärers yrkesstatus), Grekland (arbetsmarknadsreform inom kultursektorn), Spanien (utveckling av konstnärers yrkesstatus och främjande av investeringar, kulturell sponsring och deltagande) och Rumänien (reform av finansieringssystemet för kultursektorn, inklusive ett förslag om att anta lagstiftning om kulturarbetares yrkesstatus).

https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/assets/thematic_analysis/scoreboard_thematic_analysis_culture.pdf

B) Kvalifikation som konstnär: vem anses vara konstnär inom ramen för yrkesstatusen?

Unescos (1980) definition av en konstnär inkluderar konstnärer som inte är bundna av några anställnings- eller organisationsförhållanden (se avsnitt 1.3).

Däremot är regelverk som avser konstnärers yrkesstatus som regel riktade till yrkesverksamma konstnärer, det vill säga personer med ett konstnärligt yrke (utförs antingen som anställd eller som egen företagare eller bådadera; se "Yrkesverksam konstnär" i avsnitt 1.3).

Detaljerna för vad som anses vara ett konstnärligt yrke eller konstnärligt verk inom ramen för regelverken för konstnärers yrkesstatus varierar dock mellan medlemsstaterna. Definitionerna och kriterierna för att betraktas som konstnär är inte universella, endast instrumentella, inom ramen för en specifik förordning och tillhörande förmåner inom den berörda medlemsstatens rättsliga ram.

Därför avser termen "konstnär" inom regelverken för konstnärers yrkesstatus en yrkesverksam person som definieras eller accepteras som sådan inom minst en av följande rättsliga ramar: beskattning, arbetsrätt, social trygghet och tillgång till offentlig finansiering.

Där en sådan yrkesstatus finns täcker den vanligtvis åtminstone de mest uppenbara konstnärliga yrkena: utövande konstnärer, såsom skådespelare, dansare och musiker, och upphovsmän till konstverk, såsom författare, kompositörer, koreografer och audiovisuella konstnärer och bildkonstnärer. Omfattningen av aktiviteter och yrken som betraktas som konstnärliga sträcker sig från konservativa (en begränsad grupp av högt uppsatta yrkesverksamma konstnärer) till bredare föreställningar inklusive kreatörer inom underhållningsshower, journalistik, design, traditionell konst och folkkonst, yrken inom kulturarv osv.

Det är mindre vanligt att ta med yrken inom konstutbildning, forskning och kritik, eller stödjande yrken som tekniker, stylist, producenter, chefer, marknadsförings- eller kommunikationsexperter. Dessa spelar dock också en viktig roll i processen för skapande och spridning, och möter ofta liknande instabilitet och osäkerhet i sitt arbete som utövande eller kreativa konstnärer, vilket blev uppenbart under covid-19-krisen (EENCA, 2020). I länder där dessa yrken har yrkesstatus som konstnär kan två linjer observeras: antingen utgör yrkesstatusen en tydlig gräns mellan konstskapare/utövande konstnärer och andra kulturarbetare, eller så har kulturarbetare samma yrkesstatus som konstnärer (t.ex. Frankrike (arbetare och tekniker inom scenkonst), Tyskland, Litauen).

C) Kriterier för att komma i åtnjutande av yrkesstatusen

För att komma i åtnjutande av yrkesstatus som konstnär måste konstnärer och kulturarbetare vanligtvis bevisa att de uppfyller ett antal specifika kriterier (vanligtvis en kombination av flera, eller ett givet minimum av en uppsättning; se tabell 1). I vissa system är dessa kriterier olika för tillgång till offentliga bidrag, för arbetslöshetsersättning och för andra socialförsäkringsrättigheter. Dessutom kan olika konstområden ha olika metoder för att påvisa yrkesstatus som konstnär. En medlemsstat anges i tabellen om den använder kriteriet i fråga åtminstone i vissa fall.

TABELL 1. HUR KOMMER KONSTNÄRER I ÅTNJUTANDE AV YRKESSTATUSEN?

KRITERIUM	EXEMPEL	MEDLEMSSTATER
Bevis/meritlista för konstnärlig eller kulturell verksamhet	Utställningar, konserter, böcker, avtal med konstorganisationer m.m. Publicerade artiklar/recensioner, undervisningsverksamhet.	BE, DE, EE, FI, FR, HR, LT, LU, LV, PL, PT, SE, SI
Bevis på inkomst/miniinkomst från konstnärlig eller kulturell verksamhet	Från arbete som egenföretagare enligt skattelagstiftning/ enligt avtal för konstnärligt arbete, stipendier, upphovsrättsintäkter osv. Inkomsten kan ha en minimitröskel (för att bevisa att konstnärlig verksamhet bedrivs som ett yrke) och/eller en maximitröskel (socialt stöd som inte är tillgängligt för konstnärer som är höginkomsttagare).	AT, BE, DE, FI, FR, HR, IE, IT, LU, LV, PL, PT, RO (planeras), SI
Bevis/meritlista för konstnärlig eller kulturell verksamhet	Till exempel ett utbildningsbevis från konsthögskola/ konstakademi.	BE (planeras), DE, FI, PL, SE, SI
Bevis på inkomst/miniinkomst från konstnärlig eller kulturell verksamhet	Medlemskap i en yrkesorganisation för kreativa yrken kan vara ett nödvändigt villkor, eller bara ett av de möjliga sätten att komma i åtnjutande av yrkesstatusen.	BG, DE, EE, FI, HR, IE, LT, LV, PL
Bevis/meritlista för konstnärlig eller kulturell verksamhet	Tidigare beviljade bidrag Nationella/internationella utmärkelser Positiva recensioner Konstnärliga arbeten som förvärvats/ställs ut av etablerade konstinstitutioner Konstnärliga arbeten som används i undervisningen i skolor och/eller på universitet	AT, DE, FI, HR, LT, PL, SE, SI
Bevis på inkomst/miniinkomst från konstnärlig eller kulturell verksamhet	Konstnärens inkomst eller arbetade timmar domineras av eller utgörs uteslutande av konstnärlig verksamhet.	HR, RO (planeras)
Annat	Registrering i ett nationellt konstnårsregister Uppfylla specifika administrativa kriterier (t.ex. att vara inskriven i pensionsfonden för konstnärer/registrerad som konstnär i socialförsäkringssystemet) Att ha betalat obligatoriska eller frivilliga socialförsäkringsavgifter Att ha ett anställningsförhållande som konstnär Att ha arbetat på en offentlig institution under ett visst antal år.	AT, EE, ES, FR, IT, LT, LU, LV, NL, PL (planeras), PT, SI, SK

Källa: Undersökning inom OMC-arbetsgruppen.

Beviljande av yrkesstatus beslutas vanligtvis av en administrativ avdelning, en kommitté av konstnärskollegor eller ett oberoende organ. Om en administrativ avdelning är ansvarig kan beviljandeförfarandet ske automatiskt om kriterierna är entydiga. Om de däremot är öppna för tolkning kan en rådgivande kommitté med företrädare från andra förvaltningsorgan/kollegor/sektorsföreträdare finnas tillgänglig för gränsfall.

Rekommendationer:

- Vid utformandet av politik till förmån för konstnärers yrkesstatus, inkludera åtminstone yrkesverksamma som yrkesmässigt skapar, ger kreativa uttryck åt eller återskapar konstverk. Överväg att inkludera andra typer av yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna som står inför samma utmaningar.
- Metoderna och kriterierna för att få erkännande som yrkesverksam konstnär, och de rättigheter som kan vara kopplade till detta erkännande, bör inte bara ta hänsyn till konstnärliga inkomster, utan även "osynlig" arbetstid (experiment, forskning, repetitioner etc.) och närliggande aktiviteter som i grunden är kopplade till konstnärens praktik (reflektion, konsultation och utbyte av sakkunskap, kulturell verksamhet etc.).

Figur 4. Kvalifikation och tillgång till yrkesstatus som konstnär

KVALIFIKATION OCH TILLGÅNG TILL YRKESSTATUS

I **Belgien** tillhandahålls genom det nyligen reformerade sociala skyddssystemet för konstnärer bland annat innovativa arrangemang för erkännande som yrkesverksam konstarbetare och tillgång till särskilda sociala förmåner.

Från den 1 januari 2024 kommer en kommitté för konstarbetare att ansvara för

- utfärdande av tre typer av "konstarbetarintyg" (minimnivå, standard eller plus), var och en med specifika krav som ger tillgång till specifika rättigheter,
- information till dem som arbetar inom det konstnärliga området, på deras begäran, om deras rättigheter och skyldigheter när det gäller social trygghet,
- att fungera som ett expertcentrum och en kontaktpunkt för alla socioekonomiska aspekter av konstnärligt arbete inom den federala förvaltningen, särskilt genom framställning av anonymiserad statistik om personer som arbetar inom de konstnärliga områdena,
- stöd och information till konstnärsförbund och andra organisationer som ger hjälp till dem som arbetar inom det konstnärliga området,
- utveckling och upprätthållande av ett register över aktiviteter och kriterier som tillämpas av kommittén,
- rådgivning om lagförslag, förslag till dekret och alla utkast till standarder som lämnats in av förslagsställarna.

Halva kommittén för konstarbetare kommer att bestå av experter utsedda av konstnärsförbund. Den andra hälften kommer att bestå av

- företrädare för den federala administrationen,
- företrädare utsedda av branschövergripande fackföreningar,
- företrädare för arbetsgivarorganisationer eller organisationer för egenföretagare.

Att arbeta inom ramen för konstarbetarintyget kommer att säkerställa att innehavaren är berättigad till specifika sociala trygghetssystem, men tillgången till förmåner i sig (såsom arbetslöshetsersättning för konstarbetare) kommer fortfarande att vara föremål för ytterligare krav och regler. Detta intyg är därför ett nödvändigt men inte tillräckligt villkor för att få tillgång till förmåner.

Omfattningen av stödberättigande för konstnärlig verksamhet har utvidgats. Den kommer att täcka konstnärlig, teknisk och stödjande verksamhet inom områdena audiovisuell konst, bildkonst, musik, litteratur, underhållning, teater, koreografi och serier. Dessa aktiviteter måste vara nödvändiga för att skapa eller framföra ett konstnärligt verk. Aktiviteter relaterade till administrativt stöd, försäljning, kommunikation, rättsligt stöd, marknadsföring, logistik eller it-stöd i samband med skapandet förblir utanför omfattningen.

Motiveringen till beslut om behörighet kommer att föras in i ett register över förmånsberättigade av kommittén för konstarbetare. Registret kommer att presentera en sammanfattning av de olika kriterier som används för att utvärdera den konstnärliga, konsttekniska och konstnärliga stödverksamheten, och upprätta en lista över verksamheter som uppfyller dessa kriterier.

Ansökningar om erkännande som konstarbetare kommer att ske på en digital plattform. Konstnärer måste bevisa yrkesutövning inom konstområdet (i fråga om tid och intäkter) som måste vara tillräcklig för att stödja en del av deras uppehälle. I sin utvärdering kommer kommittén att ta hänsyn till bland annat de arvoden som erhållits under de senaste fem åren, investeringen av tid och, i förekommande fall, det *osynliga arbetet* (sökande av bidrag, medverkan vid rollbesättning, skriva en bok osv.).

<https://www.workinginthearts.be/> (tillfällig; e-plattform under uppbyggnad)

Portugal har nyligen infört "status som yrkesverksam inom kulturområdet" (inte "yrkesstatus som konstnär") med en bred definition av kulturyrken, inklusive webbdesigner, stylist, samordnare för rollbesättning och ljus tekniker, bara för att nämna några exempel. Yrkesstatusen började tillämpas i januari 2022, och sedan dess har mer än 2 000 konstnärer registrerat sig. Denna lag reglerar anställningsavtal och socialförsäkringssystemet, och införde ett nytt avbrottsstöd som är relevant för yrkesverksamma utan regelbunden verksamhet.

<http://www.estatutocultura.pt/>

Tysklands lag om social trygghet för konstnärer (i kraft sedan 1983) innehåller en brett formulerad definition av vem som anses vara konstnär eller publicist inom ramen för den lagen. Se artikel 2: "Med konstnär avses i denna lag den som skapar, utför eller undervisar i musik, scenkonst eller bildkonst. Med publicist avses i denna lag den som är verksam som författare, journalist eller på liknande sätt som publicist eller som undervisar inom detta område." I kategorin konstnär ingår till exempel följande yrken: stuntartist, webbdesigner och makeup-artist. Konstnärer och publicister är försäkringspliktiga om de arbetar yrkesmässigt som egenföretagare/frilansarbetare och inte har mer än en anställd. Försäkringen börjar gälla den dag de ansöker till konstnärernas kassa för social trygghet för att komma i åtnjutande av socialförsäkringen för konstnärer eller anmäler sig till den. Konstnärer är undantagna från den obligatoriska försäkringen om de har en årsinkomst på mindre än 3 900 euro och har (eller skulle kunna ha) andra sociala rättigheter (t.ex. studenter eller pensionärer) – totalt över 190 000 personer 2020. Endast hälften av socialförsäkringsavgiften betalas av konstnären och den andra hälften av användare av konstverk och den federala regeringen via en federal subvention.²⁹

<http://www.gesetze-im-internet.de/ksvg/index.htm>

²⁹ Den tyska socialförsäkringen för oberoende konstnärer har dokumenterats väl i tidigare rapporter. Se EENCA (2020) för en mer detaljerad sammanfattning.

2.1.2.2. Socialt skydd

Sociala skyddssystem, som historiskt sett var tänkta som försäkringssystem för arbetstagare baserade på avgifter som täcker risker, är vanligtvis uppbyggda kring anställningsstatus/anställningsvillkor (främst om de är anställda eller egenföretagare). Tillgången till rättigheter och förmåner avseende hälsa, arbetslöshet eller pensioner, bland andra frågor som rör social trygghet, är alltså vanligtvis avgiftsbaserade, genom sedvanliga anställningsmodeller.

För konstnärer, som tenderar att arbeta inom ramen för atypiska anställningsformer, som tjänar mindre och mer oregelbundet än andra arbetstagare, kan detta leda till svårigheter att få samma sociala rättigheter som andra arbetstagare.

Denna situation är inte unik för konstnärer och påverkar även andra yrkesverksamma och tjänsteleverantörer. Men som påpekats ovan och i EENCA-studien (2020) är andelen kulturarbetare som arbetar som egenföretagare i EU högre än i andra sektorer, medan de andra särdragen i konstnärligt arbete ökar svårigheterna för konstnärer när det gäller tillgång till (offentligt eller privat) socialt skydd, jämfört med de flesta egenföretagare. Som påpekades i Voices of Culture-rapporten 2021³⁰ förvärrar detta otryggheten i hela sektorn ytterligare.

Som beskrivs i tabell 2 har flera medlemsstater infört specifika mekanismer för att hantera några av de utmaningar som yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna står inför i dessa avseenden. De omfattar följande:

- tillhandahållande av gynnsammare villkor för att få tillgång till befintliga sociala trygghetssystem, till exempel genom att anpassa kriterierna för stödberättigande eller nivån på bidraget/beviset på minimiinkomsterna,
- utvidgning i fråga om omfattningen av verksamheter eller anställningsformer som omfattas av de befintliga systemen,
- utveckling av en specifik yrkesstatus (se avsnitt 2.1.2.1) eller skyddssystem för konstnärer och kreatörer, diversifiera källor och/eller sätt att finansiera konstnärers bidrag osv.

³⁰ EENCA (2020).

TABELL 2. VILKA FÖRMÅNER UTGÖR EN DEL AV EN SPECIFIK SOCIALFÖRSÄKRINGSORDNING FÖR KONSTNÄRER?

Medlemsstat	Arbetslöshetsförmån	Förmån vid invaliditet	Sjukpenning	Sjukförsäkring	Föräldraledighet	Grundpension	Tilläggspension	Tidig pension för dansare/lutövande konstnärer med kort yrkesliv	Arbetsolycka	Yrkesutbildning, karriärövergångsstöd	Familjetillägg	Annat
Belgien	x											x
Bulgarien	x											
Tjeckien												
Danmark												
Tyskland		x	x	x	(b)	x	x					
Estland				x		x						x
Irland	x											
Grekland												
Spanien	x									x		
Frankrike	(c)	x	x	x	x	x	x	(d)	(e)	x		
Kroatien		x		x		x		x		x		
Italien	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Cypern												
Lettland	x	x	x			x	x	x		(f)		
Litauen				x	x		x	x				
Luxemburg	x											x
Ungern												
Malta												
Nederländerna	(g)	(g)	(g)									
Österrike						x						
Polen (h)								x		x		
Portugal	x	x						(i)	x	(f)		x
Rumänien	(j)		(j)	(j)	(j)				(j)			(j)
Slovenien			x	x	x		x	x	x			
Slovakien								(k)				
Finland (l)							x					
Sverige (m)												

Källa: Öppna samordningsmetoden, undersökning.

Anmärkning: Tabell 2 visar endast socialförsäkringsbestämmelser som utformats särskilt för konstnärer. Om det inte finns några särskilda bestämmelser kan konstnärer ändå omfattas av allmänna socialförsäkringsbestämmelser. I vissa medlemsstater kan det handla om en kombination av allmänna och särskilda bestämmelser.

a Antingen som möjlighet till förtida tillgång till vanlig pension eller som en särskild förmån fram till ordinarie pensionsålder.

b Lagstadgat skydd i samband med graviditet och förlossning men inga förmåner för föräldraskap.

c För anställda, beroende på avgifter baserade på löner. För närmare information, se bilaga 1.

d För de anställda dansarna på den nationella Parisoperan.

e I Lettland ger det allmänna socialförsäkringssystemet i allmänhet konstnärer rätt till de flesta av förmånerna ovan. Särskilda tilläggslösningar för konstnärer ansvarar Culture Capital Foundation för.

f Karriärövergång initierad av arbetsförmedlingen (inte en socialförsäkringsförmån).

g Endast för utövande konstnärer enligt bestämmelserna för konstnärer i den nederländska lagen om inkomstskatt. Denna specifika bestämmelse innebär att konstnärer kan välja att låta sina uppdragsgivare betala löneskatt och förmåner på sin inkomst. Det säkerställer att konstnären under en kort tidsperiod arbetar som om han eller hon vore anställd hos uppdragsgivaren.

h I Polen har konstnärer anställda som avlönade arbetstagare tillgång till alla angivna lösningar inom ramen för det nuvarande försäkringssystemet. Särskilda lösningar – tidig pension, omskolningsstöd – gäller endast dansare. Problemet är att många konstnärer uteslutande arbetar med arbetsavtal (tjänar små summor), som inte täcks av sociala avgifter och därför ligger utanför systemet.

i Tidig tillgång till vanliga pensioner för yrkesverksamma klassiska och moderna dansare som arbetar heltid. Detta särskilda system med tidig pensionering stöds av arbetsgivaren (inte en socialförsäkringsförmån).

j Nya bestämmelser och rättsliga lösningar planeras när det gäller konstnärers yrkesstatus.

k För anställda dansare, sångare och blåsinstrumentspelare vid de nationella och regionala teatrarna och orkestrarna.

l Om en konstnär har beviljats stöd i Finland tillhandahålls en pensionsförsäkring för konstnärer av Mela (ett försäkringsinstitut) om bidraget har beviljats för arbete som varar i minst fyra månader och bidragets storlek vid omräkning till årsinkomst är 4 288 euro eller mer. Konstnärer har en rättslig skyldighet att ansöka om pensionsförsäkring hos Mela. En försäkrad stödmottagare har rätt till ålderspension, yrkesinriktad rehabilitering och sjukpension. Försäkringen ger familjemedlemmar rätt till efterlevandepension och grupplivförsäkringsersättning. Den omfattar även försäkring för olycksfall vid yrkesutövning och yrkessjukdomar för samma period, som täcker olycksfallsskador orsakade av en plötslig och oförutsedd händelse samt yrkessjukdomar orsakade av arbete. Finland har också en separat kompletterande konstnärspension som konstnärer kan ansöka om.

m I Sverige ger det allmänna socialförsäkringssystemet i allmänhet konstnärer rätt till de flesta av förmånerna ovan. Särskilda lösningar för konstnärer finns. Bland annat har arbetsmarknadens parter skapat en möjlighet för dansare och sångare att gå i pension tidigare. Pensionstillägg utgår även för statliga långtidsstipendier till konstnärer. Ett annat exempel är allianserna för scenkonst, som är en unik svensk anställningsform för skådespelare, dansare och musiker. Det är en slags tredje anställningsform för scenkonstnärer där de under arbetslöshetsperioder är anställda av alliansen samtidigt som de får möjlighet till utbildning.

Rekommendationer:

- I linje med Europaparlamentets resolution från 2021 om konstnärernas situation och kulturens återhämtning i EU rekommenderar vi att medlemsstaterna
 - säkerställer full tillgång till socialt skydd för konstnärer och kulturarbetare oavsett deras anställningsform (se avsnitt 2.1.2.1), inklusive tillgång till arbetslöshetsersättning, hälsovård och pensioner,
 - vidtar specifika åtgärder för att ta itu med instabil inkomst och anställningsotrygghet för kreatörer, samt för att säkerställa en minimiinkomst för dem.

- När konstnärer inte täcks tillräckligt av social trygghet genom sin yrkesstatus och därmed utsätts för högre ekonomisk osäkerhet och instabilitet, bör medlemsstaterna **tillhandahålla särskilda stöd- och/eller omsorgstjänster**. Detta bör innefatta föräldraledighet samt yrkessjukdomar och andra relevanta frågor.
- Enligt vad som rekommenderades av Europeiska unionens råd 2019³¹ bör medlemsstaterna också se till
 - att, inom en given gren av social trygghet och beroende på nationella omständigheter, **rättigheter bevaras, ackumuleras och/eller överförs** – oavsett om de förvärvats genom obligatoriska eller frivilliga system – **över alla typer av arbetsstatus** under personens karriär eller under en viss referensperiod,
 - att villkoren och reglerna för alla sociala trygghetssystem är tydliga och att individer kostnadsfritt har **tillgång till uppdaterad, heltäckande, tillgänglig, användarvänlig och klart förståelig information** om sina individuella rättigheter och skyldigheter,
 - att de administrativa kraven för sociala skyddssystem för arbetstagare, egenföretagare och arbetsgivare, särskilt mikroföretag, små och medelstora företag, förenklas vid behov, att **minska de administrativa bördorna** relaterade till social trygghet för konstnärer, oavsett deras yrkesstatus, bör vara ett övergripande mål på alla nivåer.
- Dessutom, som framhållits ovan (se avsnitt 2.1.2.1), rekommenderas antagandet av **åtgärder för social trygghet relaterade till konstnärers rörlighet**, på medlemsstats- och EU-nivå.
- Eftersom detta är ett mycket komplext och mycket tekniskt lagstiftningsområde bör **en mer djupgående analys av de system som utvecklats för konstnärer av varje medlemsstat utföras av experter** på området med ett utbyte på europeisk nivå. Resultaten av denna analys kan integreras i den reflektion och det arbete som avser den europeiska pelaren för sociala rättigheter.

³¹ Rådets rekommendation av den 8 november 2019 om tillgång till socialt skydd för arbetstagare och egenföretagare (2019/C 387/01).

SOCIALT SKYDD

Frankrike³² – Minska administrativa bördor: samlad kontaktpunkt (Guso)

Den samlade kontaktpunkten för tillfälliga föreställningar (Guso) är en förenklad administrativ tjänst för att lämna deklARATIONER och betala sociala avgifter för de sociala trygghetsorganens räkning (sociala avgifter³³, arbetslöshetsförsäkring, avgifter för betald semester, yrkesutbildning, kompletterande pension och grupp-försäkring³⁴, företagshälsovård och medicin).

Guso syftar till att förenkla arbetsgivarnas deklARATIONSSKYLDIGHETER, att minska illegalt arbete inom scenkonstsektorn, att förbättra socialförsäkrings-skyddet för konstnärer och tekniker och att minska illojal konkurrens.

Guso omfattar arbetsgivare som anordnar liveframträdanden men vars huvudsakliga verksamhet eller syfte inte är framträdanden, och grupper av frivilliga amatörkonstnärer som använder en eller flera betalda utövande konstnärer och en eller flera tekniker som bidrar till framträdandet inom ramen för ett tidsbegränsat avtal.

³² Det franska konceptet med *intermittent du spectacle*, som gör att konstnärer kan dra nytta av arbetslöshetsförsäkringen när de inte uppträder utan repeterar, har dokumenterats väl i tidigare rapporter. Se EENCA (2020) för en färsk sammanfattning.

³³ Avgifter för arbetsolycksfall ingår i de sociala avgifterna.

³⁴ Grupp-försäkring (*prévoyance*) täcker förmåner vid tillfällig arbetsoförmåga, bestående total invaliditet och dödsfall.

Ett flertal åtgärder kompletterar detta system:

- Deklarationer måste så långt som möjligt lämnas virtuellt på internet, i syfte att fullgöra deklarationsformaliteterna och betala de avgifter som ska betalas.
- Arbetsgivarens deklARATION betraktas som ett anställningsavtal, i enlighet med skyldigheterna i fråga om form, innehåll och överföring av det tidsbegränsade anställningsavtalet. Parterna behåller dock rätten att upprätta ett tidsbegränsat anställningsavtal i ett annat dokument.
- Det månatliga anställningsbevis som utfärdas av Guso till den anställde motsvarar ett lönebesked.
- Det är obligatoriskt att tillämpa scenkonstbranschens kollektivavtal för arbetsgivare som använder Guso.
- Guso är också förmedlande organisation för uppbörd av källskatt.

<https://www.guso.fr/information/accueil>

Irland – Pilotprogrammet Basic Income for the Arts

Under 2022 införde Irland pilotprogrammet Basic Income for the Arts. Systemet ger 2 000 konstnärer och konstarbetare en grundinkomst på 325 euro per vecka under en sammanhängande treårsperiod. Ersättningen är skattepliktig men inte behovsprövad, och det finns inga krav på konstnärer att leverera någon särskild produktion eller aktivitet. Programmet inrättades av ministern för turism, kultur, konst, iriskspråkiga områden, sport och medier som svar på utmaningar som oberoende konstnärer och konstarbetare ställs inför, vilket kom i fokus under pandemin.

Det ligger en stark tonvikt på att programmet är ett pilotprojekt och ett forskningsprojekt. Det enda kravet på mottagarna är att de förbinder sig att delta i undersökningar under studiens gång. Ytterligare 1 000 konstnärer deltar också i en kontrollgrupp (som fyller i samma undersökningar) som mottagare av grundinkomst kan jämföras med. Målet är att testa effekten av att få en grundinkomst mot ett antal variabler inklusive bibehållande av kunskap och kompetens inom sektorn, tid som ägnas åt kreativ verksamhet, "kreativ risk/entreprenörskap", välbefinnande och mångfald inom de konstnärliga sektorernas ekologi.

På ansökningsstadiet var programmet öppet för både konstnärer och kreativa konstarbetare. För att kunna komma i fråga var sökande tvungna att visa att de kunde uppfylla två av tre kriterier: 1) medlemskap i en relevant yrkesorganisation, 2) bevis på inkomst från kreativ verksamhet och 3) bevis på kreativ verksamhet. Över 9 000 ansökningar mottogs, och cirka 8 500 ansågs vara berättigade. De 2 000 deltagarna till pilotprojektet valdes sedan ut slumpmässigt från gruppen av behöriga sökande. Ytterligare 1 000 valdes ut att gå med i kontrollgruppen och erbjöds en betalning motsvarande en grundinkomst på två veckor per år för att uppmuntra deras deltagande i processen.

<https://www.gov.ie/en/campaigns/09cf6-basic-income-for-the-arts-pilot-scheme/>

Litauen – Program för social trygghet för konstskapare

Sedan 2011 har Litauen drivit programmet för social trygghet för konstskapare, vilket säkerställer ekonomiskt stöd och socialt stöd (pension, hälsa, föräldraskap) för konstnärer med låga och oregelbundna inkomster eller konstnärer som har yrkesstatus som konstskapare som drabbas av ett uppehåll i sin konstnärliga verksamhet, antingen i form av anställning eller enskild verksamhet. Konstnärer som har yrkesstatus som konstnär, vare sig de är anställda eller egenföretagare, har rätt till sådant stöd. "Utbetalningar vid avbrott i det kreativa arbetet", som betalas under tre månader, är den främsta åtgärden för att stödja konstnärer ekonomiskt. Under perioden 2020–2021 ökade antalet personer som fick sådant stöd med mellan fyra och sex gånger, eftersom den litauiska regeringen lättade på kraven för de sökande och ökade budgeten för programmet för att mildra effekterna av pandemin. Sedan 2017 har personer som har yrkesstatus som konstnär tillgång till en extra inkomstkälla – de får ta emot ekonomiskt stöd från andra fysiska personer (skattebetalare kan omdirigera upp till 1,2 procent av inbetald inkomstskatt för fysiska personer till en utvald konstnär). Det enda villkoret för detta är att konstnärer måste erhålla status som förmånstagare. För närvarande finns det mer än 1 700 konstnärer som har status som förmånstagare på en lista som är tillgänglig för allmänheten.

Socialskyddsprogram för konstnärer: <https://lrkm.lrv.lt/lt/meno-kurejams/meno-kureju-socialine-apsauga-1>

Status som förmånstagare: <https://lrkm.lrv.lt/lt/veikla/s-k-i-r-k-i-t-e-1-2-proc-menininkams>;

Senaste utvecklingen i Polen – förslag till lag om yrkesverksamma konstnärer

Förslaget till lag om yrkesverksamma konstnärer genomgår för närvarande lagstiftningsprocessen.

Lagförslaget förbättrar villkoren för konstnärligt arbete och ger de lägst betalda konstnärerna ett minimum av social trygghet i form av tillgång till social- och sjukförsäkring. Kostnaderna för de föreslagna lösningarna kommer inte att belasta skattebetalarna, eftersom de kommer att finansieras av intäkterna från reprografersättningen och avgiften på tomma medier (så kallad rimlig kompensation) som betalas av tillverkare och importörer av elektronisk utrustning. Förslaget till lag om yrkesverksamma konstnärer är ett svar på en rad krav från den konstnärliga gemenskapen under många år. De flesta konstnärer befinner sig i en mycket svår materiell situation och lever på oregelbundna inkomster, ofta under minimilönen. Instabil sysselsättning och låga löner gör att konstnärer i Polen lever utanför socialförsäkringssystemet. Många konstnärer har inte råd att betala pensionsavgifter, vilket gör att de inte har rätt till pension när de når pensionsåldern.

I lagförslaget föreslås följande rättigheter för yrkesverksamma konstnärer:

subventioner för försäkringspremier (från 20 till 80 procent, beroende på inkomst),

undantag från avgifter inom ramen för civilrättsliga avtal (provisioner) för konstnärer som själva svarar för sina avgifter,

tillgång till ett kort som bevisar att personen är yrkesverksam som konstnär,

möjlighet att få stipendium eller bidrag.

<https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-uprawnieniach-artysty-zawodowego2>

2.1.2.3. Data och forskning

Exakta och tillförlitliga uppgifter om de kulturella och kreativa sektorerna är oundgängliga för informerat och evidensbaserat politiskt beslutsfattande (beslut, övervakning, konsekvensbedömning), främjande av konstnärers och kulturarbetares intressen och för att öka medvetenheten om olika frågeställningar.

Den atypiska karaktären när det gäller verksamheten inom de kulturella och kreativa sektorerna gör uppgiften att samla in tillförlitliga uppgifter om sektorn svår. Tillförlitligheten är begränsad av olika skäl: svårigheten att skilja de kulturella och kreativa sektorerna från verksamhet som inte tillhör dessa sektorer, mångfalden av avtal, kombinationer av beroende och oberoende arbete, inkomst från arbete inom och utanför de kulturella och kreativa sektorerna, brist på uppgifter om sekundär verksamhet, inkonsekvent användning av statistiska sorteringskoder (som statistisk näringsgrensindelning i Europeiska unionen (Nace) eller internationell standard för yrkesklassificering (ISCO)) och det faktum att viss kulturverksamhet bedrivs inom den informella ekonomin (Isernia och Lamonica, 2021). Det finns också sektoriella särdrag som medför olika strukturer för hur ekonomisk verksamhet kan definieras och kartläggas. Till exempel kräver redovisning av utgifter och intäkter inom scenkonstsektorerna i ett vinstdrivande sammanhang mekanismer för uppgiftsinsamling som kan skilja sig avsevärt från de som finns inom sektorerna för lokal konstverksamhet i ett icke vinstdrivande sammanhang. Denna aspekt påverkar också uppgifternas jämförbarhet inom och mellan sektorer och jämförbarheten mellan medlemsstaterna.

Covid-19-pandemin har ökat behovet av korrekta uppgifter för att mäta och hantera påverkan på de kulturella och kreativa sektorerna och för att utveckla relevanta stödåtgärder. Befintliga verktyg var inte anpassade för att identifiera de som arbetar inom de kulturella och kreativa sektorerna och övervaka deras snabbt föränderliga situation, i syfte att planera och genomföra ett snabbt och riktat stöd. Det finns därför ett behov av att utveckla flexibla och robusta datauppsättningar och metoder för uppgiftsinsamling som uppdateras regelbundet och är lämpliga för snabbt föränderliga situationer.

På EU-nivå publiceras grundläggande harmoniserade uppgifter om de kulturella och kreativa sektorerna i medlemsstaterna av Eurostat. Förutom ekonomiska data om sektorn finns det moduler för kulturell sysselsättning och kulturellt deltagande. Mer detaljerade indikatorer, såsom strukturen för kulturyrken och inkomsterna för anställda och egenföretagare i de kulturella och kreativa sektorerna, inklusive de som bedriver kulturverksamhet i sin bisyssla, är inte tillgängliga. Den Nace-kategorisering som används i statistiken är inte tillräckligt detaljerad för att särskilja undersektorer. Det är till exempel inte möjligt att skilja musik från kategorin scenkonst.³⁵ Det finns för närvarande inget fokus på genusperspektivet. Dock planeras ett nytt underavsnitt "Kön" på Eurostats webbplats med alla redan tillgängliga uppgifter om de kulturella och kreativa sektorerna uppdelade efter kön, inklusive indikatorer för löneskillnader mellan könen och antalet kvinnor i chefsbefattningar, under 2023.

Forskningsprojektet om att mäta de kulturella och kreativa sektorerna i EU (*Measuring the Cultural and Creative Sectors in the EU*), avslutades under 2022³⁶ och syftade till att revidera och uppdatera det befintliga ramverket för att bättre kvantifiera de kulturella och kreativa sektorerna och säkerställa jämförbarhet på EU-nivå. Projektet identifierade de största utmaningarna som avsaknaden av en gemensam definition av de kulturella och kreativa sektorerna, dåliga eller otillräckliga uppgiftsinsamlingsmekanismer för specifika indikatorer och föråldrade statistiska klassificeringar när det gäller redovisning av digitalisering och att tillvarata det värde som genereras av onlinetjänster. Det behövs anpassning av systemen för bättre kvalitet och harmonisering av EU-uppgifter.

Medlemsstaterna kan arbeta med en kombination av källor utanför räckvidden för aggregerade uppgifter från företag och skatteförvaltning.

Källor för ytterligare information omfattar:

- administrativa uppgifter specifika för de kulturella och kreativa sektorerna (t.ex. socialförsäkringsuppgifter, erkänts status som konstnär, stipendier, bidrag och annat offentligt stöd),
- konstnärsregister,
- yrkesorganisationer,
- organisationer för förvaltning av kollektiva rättigheter,
- kulturorganisationer (inklusive icke-statliga organisationer och organisationer i det civila samhället),
- regelbundna eller ämnesbaserade undersökningar som genomförs av akademiska institutioner, nationella myndigheter osv.

Converging data from different sources allow views from different perspectives. However, data owners are sometimes unwilling to share them even in forms that protect artists' privacy. This can be true even of data sharing across public administrative departments. Consultations with sectoral representatives help improve the design of data collections.

Register över konstnärer möjliggör identifiering av enskilda konstnärer för riktade politiska instrument. Jämfört med administrativa register (t.ex. över personer som erkänts status som konstnär) ger de en större bild av sektorns storlek och mångfald och kan även användas i medlemsstater som hittills inte har infört bestämmelser om yrkesstatus som konstnär.

³⁵ Nace-koderna håller på att revideras av medlemsstaterna, och genomförandet av dem förväntas ske i slutet av 2024.

³⁶ <https://www.measuring-ccs.eu/>

Det är viktigt att föra in perspektivet jämställdhet och mångfald i uppgiftsinsamlingen. Kvinnor lider särskilt av specifika utmaningar och möter kulturella skillnader inom de kulturella och kreativa sektorerna, såsom könsstereotyper, könsuppdelade yrken, löneskillnader mellan könen och begränsad tillgång till den fullständiga arbetsmarknaden för konstnärer, särskilt till prestigefyllda och/eller ledande befattningar. Andra potentiellt utsatta grupper är unga och nyexaminerade som kan utnyttjas samtidigt som de försöker få fotfäste inom sitt valda område, och funktionshindrade konstnärer (EENCA, 2020).

Rekommendationer:

- **Förbättra EU:s befintliga politik för kulturstatistik** och ge rekommendationer på EU-nivå om hur man harmoniserar nationella statistiska uppgifter och indikatorer om de kulturella och kreativa sektorerna för att säkerställa deras tillförlitlighet och jämförbarhet mellan EU:s medlemsstater. **Jämförbara uppgifter om sysselsättning** för de kulturella och kreativa sektorerna inom hela EU bör tas fram på ett öppet sätt och publiceras baserat på verifierade indikatorer, inklusive inkomst/ersättning från beroende och oberoende arbete, inklusive kulturyrken som bisyssla, strukturen för kulturella yrken och uppgifter om jämställdhet.
- **Medlemsstaterna bör regelbundet kartlägga intressenterna i de kulturella och kreativa sektorerna** genom befintliga nätverk/institutioner för att samla in statistisk information om yrkesverksamma i dessa sektorer, inklusive frilansare. Sådan regelbunden kartläggning kan också underlätta longitudinell analys av de kulturella och kreativa sektorerna. Se till att konstnärer inte straffas för att de tillhandahåller uppgifter (oavsett om det är direkt eller indirekt), att deras integritet skyddas och att de har tydlig information om sektorer och yrkeskategorier så att de kan rapportera korrekt. Undanröj hinder för att dela uppgifter mellan administrativa avdelningar.
- Utöver grundläggande statistik bör medlemsstaterna **samla in mer detaljerade uppgifter om situationen för konstnärer och kulturarbetare för evidensbaserad politik**. Uppgiftsinsamlingar bör ge bättre förståelse för de kulturella och kreativa sektorernas realiteter och behov, t.ex. kombination av flera yrken, arbetsförhållanden och olika inkomstkällor (betalningsmetoder och frekvenser, inkomstnivåer), typen av arbetsavtal, tillgång till säkerhet och skydd, tid som ägnas åt konstnärligt arbete, arbetsmiljö, atypiska arbetstider, motivation och hinder som underlättar eller begränsar arbetet inom de kulturella och kreativa sektorerna, välbefinnandeindikatorer och utbildningsbakgrund. Ett genusperspektiv bör beaktas i alla uppgiftsinsamlingar.
- Överväg att skapa **register över konstnärer för direkt identifiering av yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna**. Sådana register, administrativa eller andra, skulle kunna vara värdefulla för flera syften, som att fastställa yrkesstatus som konstnär, bättre politiskt beslutsfattande, informerade lagstiftande och icke-lagstiftande åtgärder, riktat stöd, forskning, finansiering, marknadsföring och nätverkande. För att motivera konstnärer att registrera sig bör det finnas en tydlig koppling till en förmån och transparens kring användningen av uppgifterna. Register kräver regelbunden uppdatering.
- **Uppmuntra öppna data** så mycket som möjligt, till exempel från organisationer för förvaltning av kollektiva rättigheter, yrkesorganisationer och offentliga och administrativa organ.
- Under den senaste covid-19-pandemin introducerades nya politiska beslut och stödinstrument till stöd för de kulturella och kreativa sektorerna, och de kan vara lämpliga för framtida användning. **Utvärdera politiska beslut** som genomfördes under covid-19-pandemin för att ta reda på deras inverkan på de kulturella och kreativa sektorerna på kort och lång sikt.

OPEN DATA

Malta – den officiella portalen Malta Data Portal är, även om arbetet i skrivande stund ännu inte är avslutat, ett lovande projekt som syftar till att samla officiella register och datauppsättningar under ett tak som en del av den nationella politiken för öppna data. Den har en avdelning för kultur och fritid.

<https://open.data.gov.mt>

Finland – Teaterinfo Finland sammanställer årligen en omfattande statistik om scenkonst: statistik över inkomster och utgifter, personal, löner, åskådare och repertoarer. All statistik finns tillgänglig på finska, svenska och engelska (https://www.tinfo.fi/documents/ett_2021_web.pdf).

Många arbetsgivarorganisationer och fackföreningar för konstnärer publicerar olika typer av uppgifter på sina webbplatser. Exempel:

- Musikerförbundet – lönetabeller (<https://www.muusikkojenliitto.fi/in-english/tariffs-audition-recommendations/>),
- Finlands Teatrar rf (<https://suomenteatterit.fi/sve/>)
- Fackförbundet för teater och media Finland (<https://www.teme.fi/sv/>).

REGISTER

Slovakien – registret över konstnärer och andra kulturarbetare är ett allmänt offentligt register över de som arbetar i de kulturella och kreativa sektorerna oavsett anställningsstatus eller koppling, med för närvarande över 2 700 poster. Det finns två kategorier: "yrkesverksam konstnär" och "annan kulturarbetare". Registret startade under pandemin 2020 när det visade sig att det inte fanns en tillförlitlig datauppsättning när det gäller enskilda som arbetar i sektorn, i syfte att tillhandahålla riktat ekonomiskt stöd. Definitionen av kulturarbetare är bred och omfattar till exempel ljudtekniker, diskjockeyer, scentekniker och ledare för kulturevenemang. Slovakiens kulturråd (ett organ på armlängds avstånd) administrerar registret och godkänner ansökningar efter företeende av bevis på kulturell verksamhet.

<https://podpora.fpu.sk/evidencia>

Slovenien – Sloveniens kulturministerium ger möjlighet för frilansande kulturarbetare att registrera sin yrkesverksamhet genom att registrera sig i det offentliga registret över egenföretagare inom kultur.

Registreringen av egenföretagare inom kultur och villkoren för att få rätt att betala socialförsäkringsavgifter fastställs i en särskild lag: lagen om utövande av kulturintressen. De relaterade villkoren och förfarandena regleras närmare i förordningen om egenföretagare inom kulturen (som innehåller de särskilda kriterierna). Ministeriet planerar redan att revidera förordningen 2023 för att förbättra den.

<https://remk.ekultura.gov.si/razvid/samozaposleni>

FORSKNING

Sverige – Konstnärnämnden har till uppgift att följa och analysera konstnärers ekonomiska och sociala förhållanden. Konstnärnämnden samarbetar med Myndigheten för kulturanalys som har i uppdrag att med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, utvärdera, analysera och redovisa effekter av förslag och genomförda åtgärder inom kulturområdet

<https://www.konstnarsnamnden.se/publikations-kategori/rapporter/>

Finland – "Konstnär i Finland" är ett forskningsprojekt om situationen och ställningen i samhället för yrkesverksamma konstnärer som arbetar i Finland. Cupore (ett expertorgan för kulturpolitisk forskning i Finland) samarbetar om forskningen med Statistikcentralen, Centret för konstfrämjande (Finland) och det finska undervisnings- och kulturministeriet. Dessutom genomförs olika stadier av forskningen i samarbete med konstnärorganisationer, bidragsgivande stiftelser och upphovsrättsorganisationer. Syftet med forskningen är att tillhandahålla en solid och mångsidig informationsbas om sysselsättningssituationen och den sociala ställningen för yrkesverksamma konstnärer i Finland. Inom ramen för projektet granskas yrkesverksamma konstnärer i ljuset av registeruppgifter. De ämnen som tas upp i dessa rapporter rör bland annat förutsättningarna för yrkesverksamhet inom olika konstområden, konstområdenas mångfald och interrelation samt konstnärers försörjning och inkomstkällor. Forskningen pågår under perioden 2021–2024.

Förutom "Konstnär i Finland" undersöker många andra av Cupores forskningsprojekt också konstnärer och deras verksamhetsvillkor. Dessa inkluderar en årlig konst- och kulturbarometer (<https://www.cupore.fi/sv/forskning/forskningsprojekt/konst-och-kulturbarometern-142634-30082021>) och en studie om kommunernas kulturverksamhet som en del av utveckling av bildkonststrukturer (<https://www.cupore.fi/en/research/research-projects/regional-art-museums-and-their-operations-related-to-municipal-cultural-activities>). Projektet genomförs under perioden 2022–2023.

<https://www.cupore.fi/en/research/research-projects/as-an-artist-in-finland>

Polen – Statistik om kultursektorn samlas in av det centrala statistikkontoret och centret för kulturstatistik i Kraków, som fungerar som en underavdelning. Det centrala statistikkontoret publicerar regelbundet rapporter om tillståndet i kultursektorn på årsbasis och korta kvartalsrapporter. Dessutom bedriver det nationella centrumet för kultur sektorsrelaterad forskning och publicerar rapporter om specifika kulturområden, som "Räknade! Konstnärer i Polen". Rapporten visar antalet yrkesverksamma aktiva konstnärer och presenterar en utvärdering av deras yrkessituation och detaljerade uppgifter som hänför sig till den ekonomiska situationen och det sociala tillståndet för denna yrkesgrupp. Flera rapporter om konstnärernas situation under covid-19-pandemin har också utarbetats.

<https://swps.pl/my-uniwersytet/aktualnosci/nowosci-wydawnicze/22898-policzone-i-policzeni-artystki-i-artystki-w-polsce>

2.1.3. Slutsatser

Oavsett vilka bestämmelser som medlemsstaterna inför när det gäller yrkesstatus och social trygghet för konstnärer och kreatörer, är nyckelfaktorerna för att dessa ska kunna påverka grunderna för offentlig politik

- identifiering av de problem som behandlas och de eftersträlvade målen (kulturella, arbetsmarknadsmässiga, ekonomiska, sociala, en kombination av dessa eller andra), baserat på data, observationer, studier och rekommendationer,
- beaktande av utvecklingen på fältet, i en strategi som vidmakthåller en balans mellan stöd för positiva trender, kontroller av oönskad utveckling, skydd av förvärvade rättigheter och anpassning/utveckling av nya rättigheter när det anses nödvändigt,
- samråd med och deltagande av konstnärer, arbetsmarknadens parter och representativa organ i alla skeden,
- regelbunden mätning och utvärdering av de system som införts.

Även om politiska svar i dessa frågor är medlemsstaternas ansvar skulle de ansträngningar som görs med fördel kunna stödjas på europeisk nivå, genom användning av viss unionspolitik (som den europeiska pelaren för sociala rättigheter eller som avser rörlighet).

Som Europaparlamentet föreslog i sina resolutioner om kulturell återhämtning i Europa (2020) och om konstnärernas situation och kulturens återhämtning i EU (2021), stöder och rekommenderar vi också **inrättandet av ett EU-ramverk för konstnärers och kreatörers arbetsvillkor**, tillhandahållande av **riktlinjer och minimistandarder** för icke-bindande åtgärder, som är avgörande och relevanta för

att förbättra arbetsförhållandena i de kulturella och kreativa sektorerna. Med full respekt för de befogenheter som fastställs i EU-fördragen och medlemsstaterna, liksom subsidiaritetsprincipen, skulle en sådan EU-ram kunna föreslås av kommissionen antingen som rådsrekommendation eller som rådets slutsatser utarbetade av en medlemsstat som innehar EU:s ordförandeskap. I alla händelser skulle ett gränsöverskridande verktyg med en sådan europeisk ram vara tillgängligt för att hjälpa medlemsstaterna att ta itu med de frågor som är aktuella i frågan och kan täcka följande områden

- yrkesstatus för konstnärer och yrkesverksamma i den kreativa sektorn – alla typer av regelverk som hänför sig till reglering av yrkesstatus, inklusive hur yrkesstatusen definieras (konstnärlig produktion, inkomst, utbildning etc.),
- social trygghet – tillhandahålla information om tillgång till förmåner som avser arbetslöshet, sjukdom, hälsovård, föräldraledighet, pension, olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar,
- skatter – hur yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna beskattas, inklusive särskilda skattesystem och undantag med avseende på inkomstskatt för fysiska personer och mervärdesskatt,
- gränsöverskridande rörlighet – information om den rättsliga och administrativa ramen för visering och förordningar om vistelse, gränsöverskridande beskattning, socialförsäkringsfrågor, immaterialrättsliga bestämmelser, erkännande av examensbevis och andra kvalifikationer och tillgängliga program som stöder rörlighet,
- offentlig finansiering – information om krav och villkor för att få tillgång till offentlig finansiering,
- utbyte av information och god praxis – genom den föreslagna online-plattformen om arbetsvillkor för konstnärer och andra kulturarbetare i de kulturella och kreativa sektorerna (beskrivs närmare i bilaga 3 till denna rapport).

2.2. RÄTTVIS PRAXIS

2.2.1. Inledning

Farhågor för bristen av "rättvis praxis" när det gäller arbetsmiljön för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna har varit vanligt förekommande i politiska och forskningsrelaterade rapporter under de senaste årtiondena. Ökningen av otrygga arbetsvillkor inom andra sektorer har även gjort att rättvisa lyfts fram som en bredare fråga för samhällsutvecklingen och sysselsättningen, vilket framgår av att detta tagits med i 2017 års europeiska pelare för sociala rättigheter. Kraven på rättvisa inom konst- och kultursektorn har intensifierats i spåren av covid-19-pandemin, som tydliggjorde sektorns bräcklighet. Prioritet C i arbetsplanen för kultur 2019–2022 hänvisar till skäliga löner och arbetsvillkor som en av ett antal frågor som är av specifikt intresse för forskning och utbyte på europeisk nivå.

Rättvisa handlar i grunden om erkännande av värde. Konsten och de kulturella och kreativa sektorerna uppskattas för det värde som de tillför samhället och ekonomin. För att skapa rättvisa förutsättningar måste vi erkänna och uppskatta det arbete som utförs av konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna och ersätta dem på ett lämpligt och enhetligt sätt för deras insatser.

Även om det regelbundet hänvisas till rättvisa som värde eller princip inom ett antal politikområden, finns det ingen allmänt accepterad definition av begreppet rättvisa inom konst- och kultursektorn. När OMC-arbetsgruppen tar upp frågan om rättvisa i detta kapitel hävdar den att rättvisa inte bara handlar om en ersättningsnivå. Frågan är mer komplicerad än så och omfattar även rättvisa utbyten, rättvisa avtalsvillkor, säker arbetsmiljö, lika möjligheter, jämställdhet och mångfald, rättvis representation och en rättvis lagstiftning.

Rättvisa erkänns allt oftare inte bara som en princip eller rättighet, utan även som en faktor för hållbarhet och bevarande av kompetens och expertkunskap inom konsten och de kulturella och kreativa sektorerna. Rättvisa är även en erkänd drivkraft bakom stärkandet av kulturell mångfald och inkludering. Om bara de som har andra former av stöd eller innehar en privilegierad ställning kan arbeta i de konstnärliga och kulturella sektorerna begränsas antalet personer som kan göra sin röst hörd.

Rättvisa inbegriper också tillgång till social trygghet inom ramen för icke-diskriminerande villkor (helst med tanke på konstnärers specifika, ofta icke-kontinuerliga, sysselsättningssituation och dess inverkan på pensionsvillkoren). Ämnet social trygghet behandlas dock i avsnitt 2.1 och omfattas därför inte av detta avsnitt.

Vid sina överläggningar beaktade OMC-arbetsgruppen den lagstiftningsmiljö på EU- och medlemsstatsnivå som utgör den rättsliga grunden för grundläggande rättigheter, inklusive när det gäller representation, villkor och anställningsvillkor för arbetstagare och rättsligt skydd för arbetstagare. Gruppen beaktade och gav också rekommendationer som erkänner nivån och storleken när det gäller offentliga medel som investeras i konst- och kultursektorer och den utvecklingsroll som kan intas av de statliga organ och myndigheter som ansvarar för dessa medel när det gäller att visa ledarskap och beslutsamhet för att åstadkomma förändring i att tillhandahålla en rättvis arbetsmiljö för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna.

När OMC-arbetsgruppen har behandlat frågor om rättvisa och lämnat rekommendationer har den granskat det breda utbudet av befintligt politik-, forsknings- och opinionsmaterial på EU- och medlemsstatsnivå, särskilt Europaparlamentets resolution om konstnärernas situation och kulturens återhämtning i EU, EENCA-studien (2020) och rapporten *Voices of Culture* (2021). Kapitlet bygger också på och hänvisar till ett antal mycket relevanta och praktiska insatser på medlemsstatsnivå som visar på god praxis.

2.2.2. Sammanhang och viktiga utmaningar

För att främja rättvis praxis är det viktigt att förstå och identifiera egenskaperna och karaktären på de praktiker inom de kulturella och kreativa sektorerna som är orättvisa. Orättvisa förhållanden har dokumenterats väl och rapporterats i många rapporter.

Otrygghet är ett karakteristiskt kännetecken i arbetet inom de kulturella och kreativa sektorerna. I EENCA-rapporten (2020) beskrivs hur konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna med stor sannolikhet är egenföretagare, frilansare, arbetar deltid, kombinerar två eller flera jobb eller inte har ett fast avtal. I rapporten beskrivs övergången från standardmodellen för anställning till mer otrygga arbetsformer och de betydande återverkningarna av plattformsekonomins framväxt. Otrygghet gör arbetstagare sårbara och öppna för utnyttjande och orättvis behandling. Otrygghet är kanske den viktigaste faktorn bakom många av de orättvisa förhållanden som förekommer inom

de kulturella och kreativa sektorerna. Några andra nyckelfaktorer som är väldokumenterade när det gäller påverkan på orättvisa förhållanden inkluderar följande:

- Avtalsvillkor – till exempel avtal med fasta arvoden, utköpsklausuler och sådana som skapar falskt egenföretagande och därmed minskar arbetsgivarnas sociala avgifter. Ytterligare villkor som rör ersättning, bristen på en adekvat minimilön eller en skälig lön och obetalt konstnärligt arbete är en form av exploatering.
- Maktdynamik – en skillnad i maktrelationer mellan konstnärer och de som sedan presenterar, främjar och distribuerar deras verk sätter konstnärer i en svag förhandlingsposition och riskerar att utsätta dem för trakasserier, mobbning eller andra kränkande metoder.
- Den digitala miljön och framväxten av online-plattformar – dessa har skapat oöverträffade möjligheter för konstnärers verk att skapas, distribueras och konsumeras, och för att tjäna pengar på kreativt innehåll. Däremot står upphovsmän inför utmaningar när det gäller att få ersättning som är rimlig eller skälig. Ett antal bestämmelser i direktiv (EU) 2019/790 om upphovsrätt och närstående rättigheter på den digitala inre marknaden (direktivet om upphovsrätt på den digitala inre marknaden) förväntas stärka upphovsmännens ställning och hjälpa dem att få skälig ersättning för utnyttjandet av deras verk och framträdanden, men dessa befinner sig fortfarande i ett tidigt skede av implementeringen och i de flesta medlemsstater och det är för tidigt att dra några slutsatser om deras inverkan.
- Motiverande drivkrafter för att arbeta i de kulturella och kreativa sektorerna – ekonomisk vinst är inte den primära motivationsfaktorn för många yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, som är mer benägna att drivas av en önskan att skapa, dela och bidra till kultur och samhälle. Yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna är därför mer benägna att acceptera orättvisa villkor som en kompromiss om det hjälper dem att uppnå sina konstnärliga och kreativa mål.
- Konstnärligt risktagande – det kreativa arbetets okända och spekulativa karaktär innebär att riskbördan oftast bärs av konstnären eller kreatören.
- Brist på representation – eftersom egenföretagare, konstnärer och andra i de kulturella och kreativa sektorerna i avsevärt mindre utsträckning är representerade av yrkesorganisationer. De låga inkomsterna för konstarbetare gör att de, där representativa organ finns, tenderar att ha sämre resurser och därför är mindre kapabla att effektivt tala för sina medlemmars sak och driva kampanjer för deras räkning.
- Kollektiva förhandlingar – rättsliga restriktioner kring kollektiva förhandlingar för egenföretagare har hindrat konstnärer och oberoende yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna från att kollektivt förhandla fram bättre uppgörelser och därmed förbättra sina arbetsvillkor. Nya EU-riktlinjer för konkurrenslagstiftningen som nyligen har lagts fram borde undanröja ett hinder på detta område. Det återstår nu att se hur detta kommer att ta sig uttryck i de olika nationella sammanhangen.
- Konkurrensmiljön/begränsat val – konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna står ofta inför det orättvisa dilemmat att om de tackar nej till obetalt eller lågavlönat arbete i en Konkurrensmiljö kommer det sannolikt att finnas andra som kommer att ta på sig det. Erbjudandet om "bra publicitet" i stället för betalning fortsätter att vara en praxis som rapporteras av konstnärer som verkar på många nivåer inom både den offentliga och kommersiella sektorn. Dilemmat att acceptera dåliga löner/villkor i hopp om att det kan betala sig på längre sikt är ett vanligt scenario som många som arbetar inom de kulturella och kreativa sektorerna står inför.

Sammanhanget för att överväga och ta itu med rättvis praxis i denna rapport är baserad på viktigt politiskt och forskningsrelaterat material. Följande är av särskild betydelse.

- Prioritet C i arbetsplanen för kultur 2019–2022 hänvisar till skäliga löner och arbetsvillkor som en av ett antal frågor som är av specifikt intresse för forskning och utbyte på europeisk nivå.
- Den europeiska pelaren för sociala rättigheter från 2017 anger 20 nyckelprinciper och rättigheter som är väsentliga för en rättvis och välfungerande arbetsmarknad, inklusive rätten till rättvis och lika behandling när det gäller arbetsvillkor och rätten till skäliga löner.
- Den europeiska sociala stadgan anger uttryckligen att alla arbetstagare har rätt till skälig ersättning.
- Direktivet om upphovsrätt på den digitala inre marknaden innehåller ett kapitel om skälig ersättning i upphovsmäns och utövande konstnärers avtal för kommersiell användning. Dess inverkan är ännu inte klarlagd, men det föranledde en betydande debatt om frågeställningen innan det trädde i kraft.
- I Europaparlamentets resolution om konstnärernas situation och kulturens återhämtning i EU uppmuntras medlemsstaterna att fastställa minimistandarder för konstnärer och kulturarbetare i fråga om bland annat skäliga ersättningar och arbetsvillkor.
- Rådets slutsatser om de kulturella och kreativa näringarnas återhämtning, resiliens och hållbarhet (2021/C 209/03) påpekar behovet av att ta itu med sårbarheter i de kulturella och kreativa sektorerna genom att främja rättvisa.
- I EENCA-rapporten (2020) rekommenderas att medlemsstaterna vidtar åtgärder för att säkerställa rättvisa arbetsvillkor för yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna.

Ovanstående referenser visar på ett konsekvent krav på rättvisa som ska tillgodoses inom de kulturella och kreativa sektorerna. För att möta dessa utmaningar är det många faktorer som spelar in, och de enskilda konstformernas och kultursektorernas distinkta karaktär gör att utmaningarna tar sig varierande uttryck från sektor till sektor. Det finns dock kärnfrågor och principer som kan tas upp, och dessa är i fokus för de rekommendationer som följer.

2.2.3. Rekommendationer

Rekommendation 1. Offentliga finansiärer bör främja rättvis praxis (inklusive skälig lön) för yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna i sina egna riktlinjer och finansieringsprogram.

Ministerier, institutioner och myndigheter på nationell och regional/lokal nivå är betydande finansiärer av konst och kultur. Dessa offentliga finansiärer har en ledande roll, har betydande inflytande över de sektorer de investerar i och har därför kapacitet att initiera förändringar. De är involverade både i politikens utveckling och i att sätta villkoren för finansiering och fatta beslut som kan påverka andra att genomföra förändringar.

Även om OMC-arbetsgruppen vill se förändringar inom de kommersiella, privata och offentligt finansierade sektorerna, är det ett erkänt faktum att användningen av offentliga medel för med sig skyldigheter utöver och som komplement till normal praxis. Offentliga organ har en skyldighet och möjlighet att påverka förbättrade ersättnings- och arbetsvillkor, vilket har potential att påverka ekosystemet mellan sektorer.

Offentliga finansiärer på EU-nivå, nationell och regional nivå **rekommenderas** att införa villkor för användningen av offentliga medel som uppmuntrar rättvis praxis när det gäller ersättning och arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, och att de bör övervaka efterlevnaden och effekten av dessa åtgärder.

I synnerhet bör finansieringsprogram som använder offentliga medel ställa krav på

- att ansökande institutioner/organisationer som söker finansiering tydligt anger vilka policyer och vilken praxis de tillämpar när de anställer/engagerar konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna,
- att en bedömning av policy och praxis när det gäller anställning och avtal är ett standardinslag i bedömningskriterierna,
- att finansieringserbjudanden är beroende av ett åtagande om rättvis praxis,
- att mottagare av finansiering rapporterar om nyckelåtgärder som möjliggör uppföljning och utvärdering.

Det **rekommenderas** att offentliga finansiärer och offentliga beslutsfattare på EU-nivå, nationell och regional nivå engagerar sig i ett politiskt utvecklingsarbete i syfte att fastställa och främja standarder för rättvis praxis genom att utveckla och publicera guider eller verktygslådor för god praxis. Vid utarbetandet av standarder och guider för god praxis bör beslutsfattare och finansiärer samarbeta med representativa organ inom de kulturella och kreativa sektorerna.

TYSKLAND: MODELLER FÖR MINIMIERSÄTTNING

I Tyskland har den offentliga sektorn beslutat att införa finansieringsbestämmelser som inkluderar bindande minimiersättning när uppdrag ges till frilansande konstnärer och kreatörer. Tysklands federala system har olika administrativa nivåer, var och en med egen budget och sina befogenheter. Nationella enhetliga lösningar är ofta svåra att uppnå. För att ändå få fram standarder diskuteras framför allt tre olika modeller.

Matrismodell. År 2022 kom de 16 tyska delstaterna överens om att gå vidare enligt en beräkningsstruktur som utvecklats av en expertkommitté för deras räkning och i samråd med yrkes- och arbetsgivarorganisationer. Den är utformad för att fastställa verksamhets- och sektorsspecifika grundarvoden på varje delstatsnivå samtidigt som den tillhandahåller varierande faktorer för individuella tillägg, såsom särskilda kvalifikationer, hinder eller kundens ekonomiska styrka. Syftet är att sätta in siffror i den övergripande strukturen, i samråd med regionala intresseorganisationer, och att så heltäckande som möjligt koppla delstaters och kommuners offentliga finansiering till kraven.

Referensmodell. Enligt referensmodellen kopplar den offentliga sektorn sina finansieringsbestämmelser till arvodesrekommendationer från berörda konstnärsorganisationer, och tar därmed automatiskt hänsyn till sektorsspecifika särdrag samtidigt som det skapar incitament att upprätta och uppdatera arvodesrekommendationer. Den innehåller minimikrav för rekommendationernas transparens för att säkerställa en rimlighetskontroll.

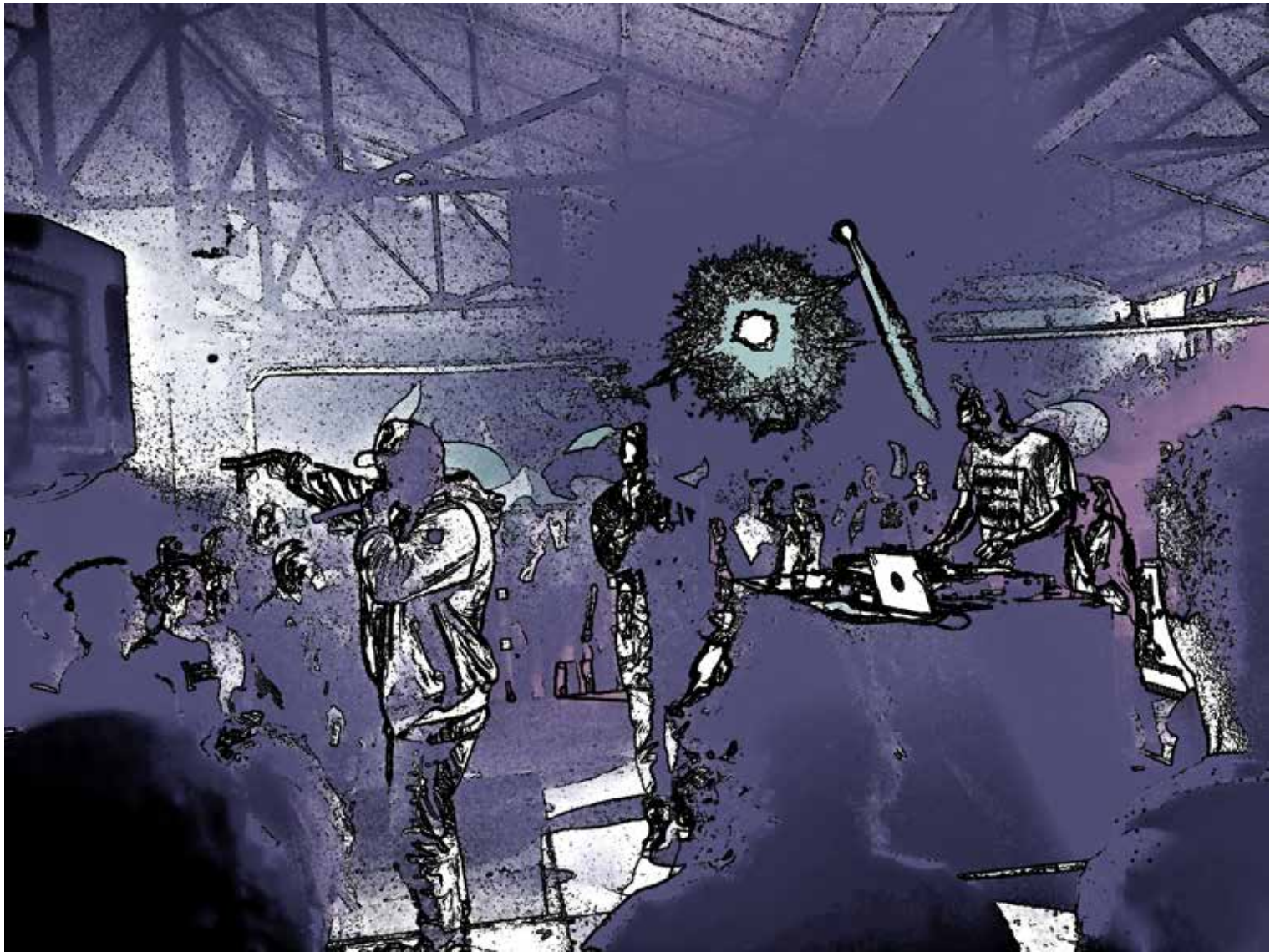
Modell för kollektivavtal. Enligt detta förslag, som lagts fram av en av de största fackföreningarna i Tyskland, skulle delar av det beprövade ersättningssystemet i kollektivavtalet för (beroende) offentliganställda användas för att definiera ett lämpligt minimiarvode för frilansande konstnärer och yrkesverksamma i den kreativa sektorn. Ett viktigt inslag är en löneskala baserad på verksamhet, kvalifikationer och erfarenhet enligt tidsenheter. Kompletterat med tilläggsbelopp för sociala avgifter och driftskostnader syftar denna modell till att möjliggöra beräkning av löner som täcker levnads-kostnaderna för frilansare och ge en referens som offentlig finansiering sedan kan kopplas till.

Oavsett de olika alternativen har den breda diskussionsprocess som har inletts och den medvetenhet som följer med den mött ett allmänt välkomnande som ett banbrytande steg på vägen för att på ett hållbart sätt förbättra den ofta osäkra ersättningssituationen för frilansare.

FINLAND: KAMPANJ FÖR RÄTTVIS KONST

Rättvis konst, som lanserades 2020, är en övergripande kommunikations- och opinionskampanj för rättvis ersättning till konstnärer. Den är en del av det arbete som bedrivs av Centret för konstfrämjande med att förbättra arbetsvillkoren för yrkesverksamma konstnärer i Finland. Centret för konstfrämjande är ett expert- och serviceorgan för att främja konsten under undervisnings- och kulturministeriet.

Kampanjen för rättvis konst främjar rättvis praxis och ökar informationen om frågor som rör yrkesverksamma konstnärers försörjning. Som en del av kampanjen för rättvis konst utvecklas riktlinjer och upphandlingsmodeller för att hjälpa konstnärernas konsumenter/beställare/kunder med realistisk budgetering, och konstnärerna med prissättning och avtalsförhandlingar. Kampanjens webbplats fungerar som en permanent verktygsbank för skäligen ersättning inom olika konstområden. Riktlinjerna för prissättning är baserade på arvodesrekommendationer från konstnärsorganisationerna. Nationella konstnärsorganisationer är också involverade i planeringsarbetet inom ramen för kampanjen. Kampanjarbetet kommer att fortsätta under de kommande åren som en permanent del av utvecklingen av konstnärers arbetsvillkor.

IRLAND: POLICYN "PAYING THE ARTIST"

Under 2020 införde Irland "betala konstnären", en policy inom ramen för konstrådet, för rättvis och skälig ersättning till och kontraktering av konstnärer. Policyn

- lyfter fram grundläggande värden som ligger till grund för rättvis praxis,
- anger principer för bästa praxis för alla som arbetar inom den konstnärliga sektorn att eftersträva,
- anger förväntningar på dem som är mottagare av offentlig finansiering.

Den stöds av forskningsprogram, utvecklingsinitiativ, krav som ställs på finansierade organisationer och stödåtgärder.

<https://www.artscouncil.ie/about/artists-pay-policy/>

ÖSTERRIKE: PROCESS FÖR RÄTTVISA

Österrikes strategi för skälig lön är förankrad i det nationella regeringsprogrammet 2020–2024 och lanserades i september 2020 med fokus på arbetsvillkor inom konst och kultur, skälig lön, transparens, samarbete, respekt och hållbarhet. På grund av covid-19-krisen hade utmaningarna för konstnärer och kultursektorerna intensifierats vid denna tidpunkt och bekräftade vikten av processen.

Redan från början har målet varit att involvera alla berörda aktörer på alla förvaltningsnivåer. Därför har två parallella kommittéer inrättats för kontinuerliga och omfattande diskussioner: en arbetsgrupp med företrädare från federala, regionala och lokala myndigheter å ena sidan, och rättviseforumet med intressenter och intressegrupper inom konst och kultur å andra sidan. Den 30 september 2021 anordnade förbundsministeriet för konst, kultur, offentlig tjänst och idrott ett rättvisesymposium med internationella och europeiska talare, däribland från Europeiska kommissionen, Europaparlamentet och medlemsstaterna, och gjorde en inventering av de erfarenheter och framsteg som gjorts hittills.

Under denna tid har ett antal andra specifika åtgärder genomförts, såsom rättvisekodexen med allmänna riktlinjer för sektorn, som kommer att införas steg för steg även av regionala och lokala myndigheter. Det gjordes också en översyn av den rättsliga ramen för arvodesriktlinjerna. Vidare har en studie beställts om vad som kallas skillnader i skälig lön inom konst och kultur, för att ta reda på befintliga ekonomiska underskott och för att möjliggöra analyser av ytterligare offentliga medel som krävs för konkreta åtgärder för rättvis betalning. I september 2022 inledde ett kontor för förtroende som riktar sig till offer för trakasserier och våld inom konst, kultur och idrott sitt arbete.

Under 2022 tillhandahöll ministeriet en tilläggsbudget på 6,5 miljoner euro för åtgärder för skäliga löner för att stödja konstnärer, konstnärliga projekt och organisationer, i syfte att minska skillnaderna i skälig lön. Dessa ytterligare medel beviljades bara på vissa villkor, som att förbättra inkomsterna för befintliga anställda och konstnärer. De sökande var också tvungna att fylla i ett datablad för att analysera sina aktuella personalkostnader. Slutligen är den gemensamma strategin för skälig lön en överenskommelse mellan alla delstater att genomföra sina egna strategier och ansträngningar inom sina respektive ansvarsområden.

Under 2023 kommer utbytet mellan den federala, regionala och lokala förvaltningsnivån och konstsektorn att fortsätta och ytterligare 9 miljoner euro anslås till åtgärder för skäliga löner inom konst och kultur. Mer information finns på (<https://www.bmkoes.gv.at/en/Topics/arts-and-culture/fairness-and-fair-pay.html>).

Rekommendation 2. Stöd till bildande, kapacitetsuppbyggnad och bemyndigande av både representativa organisationer och tjänsteorganisationer inom de kulturella och kreativa sektorerna.

Det sätt på vilket yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna är företrädare i medlemsstaterna genom fackföreningar och yrkesorganisationer varierar mycket från land till land. Dessa olikheter framgick av enkätsvaren från OMC-experterna på detta ämne. Det finns också mycket olika modeller som är i funktion på områden inom de kulturella och kreativa sektorerna som förknippas med olika konstformer. Vissa länder och sektorer drar nytta av en stark representation. Totalt sett saknar dock konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, särskilt de som arbetar som egenföretagare, en stark och effektiv representation. De låga inkomsterna för yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna gör att där det finns representativa organisationer tenderar de att ha sämre resurser och är därför mindre kapabla att effektivt tala för sina medlemmars sak och driva kampanjer för deras räkning. OMC-experterna har också noterat att representation endast kan vara verkligt effektiv om det finns strukturer och mekanismer på plats för dessa organisationer att lämna input till nationella processer och EU:s beslutsfattande och politiska processer.

För att stärka den röst som konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna har när det gäller beslutsfattande och förhandlingar **rekommenderas** det att medlemsstaterna bör stödja bildandet, kapaciteten och bemyndigandet av konstnärers representativa organisationer. Medlemsstaterna bör också stödja och/eller upprätta formella processer för dialog mellan politiker, myndigheter, beslutsfattare, konst- och kulturorganisationer samt representativa organ. Medlemsstaterna bör underlätta bildandet och finansieringen av organisationer som företräder konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna för att säkerställa att deras röst kan bli bättre representerad i förhandlingarna. Medlemsstater och lokala eller regionala myndigheter bör se till att villkor som förhandlats fram eller rekommenderats av representativa organisationer respekteras vid beviljande av offentliga medel.

Tjänsteorganisationer som tillhandahåller resurser, information och annat stöd till konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna erkänns också som kritiskt viktiga. Konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, särskilt frilansare som arbetar inom mindre institutionaliserade områden, saknar ofta professionella, yrkesinriktade och arbetsrelaterade stödsystem. Råd och information om frågor som avtal, ersättningar och upphovsrätt är inte alltid lättillgänglig. EU och medlemsstaterna **rekommenderas** att stödja bildandet och kapaciteten (inklusive finansiering) av tillgängliga tjänsteorganisationer som ger riktat stöd till yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna.

Rekommendation 3: Införa sektorsspecifika politiska beslut och praxis för de kulturella och kreativa sektorerna som uppmuntrar säkra och värdiga arbetsmiljöer fria från mobbning, trakasserier och diskriminering, och införa strukturer och resurser för att hjälpa och stödja dem som utsätts för sådana övergrepp.

Liksom på många andra områden i livet är det väl dokumenterat att maktmissbruk, trakasserier och diskriminering även förekommer inom de kulturella och kreativa sektorerna. Faktum är att arbetets karaktär i de kulturella och kreativa sektorerna, såsom obalanser i maktstrukturer i kombination med mycket konkurrensutsatta och ostrukturerade arbetsmiljöer, har visat sig försätta yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna i en särskilt utsatt position.

Sådana incidenter har många ansikten, och det är ofta inte lätt för den enskilda personen att agera mot dessa övergrepp från individer eller institutioner. Många konstnärer avskräcks från att agera

eftersom de fruktar negativa konsekvenser för den egna yrkesutövningen, de saknar kapacitet att agera konstruktivt och/eller de upplever nackdelar när det gäller att följa befintliga lagbestämmelser. Det är tydligt att upplevelsen av utnyttjande, förnedring eller övergrepp sätter sina spår hos offren. Att bevittna att någon annan blir förödmjukad och förnedrad kan också vara svårt att uppleva och hantera.

Att införa förebyggande åtgärder bör vara prioriterat. Därför **rekommenderas** offentliga beslutsfattare inom de kulturella och kreativa sektorerna, tillsammans med befullmäktigade representativa organ och relevanta experter, att utveckla guider för god praxis (dvs. handböcker/verktygslådor) som främjar en rättvis, värdig och säker arbetskultur och miljö, för antagande och tillämpning inom de kulturella och kreativa sektorerna.

Förutom att genomföra förebyggande åtgärder är det också viktigt att de som drabbas av kränkande beteenden har någonstans de kan vända sig anonymt för att få hjälp och stöd. Medlemsstaterna **rekommenderas** att inrätta och finansiera lämpliga och oberoende strukturer på nationell eller regional nivå där konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna kan lämna konfidentiella uppgifter om orättvisa förhållanden (t.ex. maktmissbruk, trakasserier, mobbning och diskriminering), få tillgång till rådgivning och, i tillämpliga fall, få hjälp med tvistlösning.

Vi ser ett behov av att myndigheter på olika nivåer utvecklar och uppmuntrar inrättandet av sådana rådgivningskontaktpunkter för konstnärer och anställda i de kulturella och kreativa sektorerna. När det handlar om maktmissbruk, diskriminering, ojämlik behandling, misshandel och brott mot arbetsrätten bör dessa rådgivningskontaktpunkter finnas tillgängliga för att ge lämpliga råd och stöd för åtgärder.

IRLAND: SAFE TO CREATE

Safe to Create är en resurs för de irländska konstnärliga och kreativa sektorerna för att främja värdiga arbetsförhållanden. Den syftar till att förändra kulturen och praxis inom konstsektorn i Irland för att ge säkrare arbetsförhållanden för konstnärer och konstarbetare genom ett program för utbildning, information, frivillig efterlevnad och certifiering, och tillhandahållande av grundläggande stöd till offer/överlevande på områdena rapportering, vägledning och juridisk rådgivning.

<https://www.safetocreate.ie/>

ÖSTERRIKE: OMBUDSMAN

Österrike har gett ekonomiskt och organisatoriskt stöd till grundandet av en oberoende ombudsmannanämnd, Vertrauensstelle Kunst und Kultur (VERA), som är öppen för de som arbetar inom kultursektorn. För närvarande har den ingen specifik rättslig grund. Den är organiserad som en ideell organisation. Organisationen finansieras av förbundsministeriet för konst, kultur, offentlig tjänst och idrott och är fullständigt oberoende. Den kan konsulteras konfidentiellt vid alla påstådda fall av maktmissbruk. Hittills har VERA ingen rättslig grund för att lösa konflikter utan har utvecklat skraddarsyddna lösningar för varje specifikt fall baserat på en "behovshierarki". Sedan arbetet inleddes i oktober 2022 har 30 ärenden hänskjutits till VERA. Projektet befinner sig fortfarande i inledningsskedet och kommer att utvecklas utifrån de erfarenheter som man hela tiden samlar på sig. Det krävs stabil finansiering för att utvecklingen ska kunna fortsätta. Avsikten är att utveckla ett rapporteringssystem för att även ta itu med strukturella frågor som uppstår vid arbete med specifika ärenden.

<https://www.vera-vertrauensstelle.at/>

NEDERLÄNDERNA: UPPFÖRANDEKOD FÖR RÄTTVIS PRAXIS

Nederländerna har infört en uppförandekod för rättvis praxis. Den utvecklades genom en nedifrån-och-upp-process, som involverade medlemsorganisationer för konst, med stöd genom statlig finansiering. Att anpassa sig till uppförandekoden är på väg att bli ett villkor för att få statliga bidrag. Utmaningen för närvarande är hur man uppnår skälig lön om kakan inte blir större. Inte bara konstnärer utan hela ekosystemet har, bland annat på seminarier med regeringstjänstemän, ställt den frågan och även om hur man övervakar och mäter resultaten. Uppförandekoden för rättvis praxis fokuserar på skälig lön (ersättningar och avtal) för anställda och frilansare, skälig andel (rättvis fördelning av resurser mellan de olika delarna av produktionsprocessen) och rättvis kedja (ekosystem, beroende av varandra). Förtroende och maktmissbruk är centrala ämnen, liksom att skapa en hållbar karriär inom konstsektorn. Med hjälp av ett webbverktyg kan folk ta eget ansvar, öka medvetenheten och hantera en dialog. Det har utvecklats verktyg för att underlätta kritisk reflektion. I vissa sektors kollektivavtal, till exempel för arkitekter, där oberoende arbetar tillsammans med anställda, betalas oberoende 130–150 procent av den ordinarie lönen för en anställd, till exempel för frivilliga avgifter till socialförsäkringen. I Nederländerna måste folk ta eget ansvar för många aspekter av social trygghet. Det finns ingen exakt definition av "skälig lön". På nederländska används det svenska ordet "skälig" för att signalera att det handlar om mer än betalning och är bredare.

<http://www.fairpracticecode.nl/>

Rekommendation 4: Genomföra rättvis behandling ur ett jämställdhetsperspektiv

Kvinnor spelar en mycket aktiv roll som konstnärer och kulturarbetare i de kulturella och kreativa sektorerna. Deras lika tillgång, deltagande och synliga andel inom hela den kulturella och kreativa värdekedjan är avgörande inte bara av mångfaldsskäl, utan för den dynamiska och livliga expansionen av de kulturella och kreativa sektorerna som helhet. De specifika arbetsförhållandena i de kulturella och kreativa sektorerna – okonventionella arbetstider, inklusive engagemang under kvällar och helger, obetald övertid, beroende av rörlighet och flexibilitet, frilans- och projektbaserat arbete, bristande transparens när det gäller löner, avsaknad av socialt stöd och sociala program, otillfredsställande balans mellan arbete och privatliv – utgör stora utmaningar för kvinnliga konstnärer och yrkesverksamma. Dessutom finns det fortfarande en förväntan i samhället på kvinnor att utföra huvuddelen av obetalda vårduppgifter, vilket innebär att de möter ett antal hinder såväl som nackdelar när de gör sin yrkeskarriär. Av dessa skäl föreslås det att alla rättvisebegrepp införlivar ett genusperspektiv med ett intersektionellt förhållningssätt så att överlappande former av diskriminering beaktas och åtgärdas.

EU:s första jämställdhetsstrategi, för perioden 2020–2025, antogs i mars 2020 med det primära målet att integrera jämställdhet i alla politikområden för att uppnå en jämlikhetsunion. I detta sammanhang ger det ett ramverk och ett mandat för att minska de ständiga och bevisade skillnaderna för kvinnor i de kulturella och kreativa sektorerna.

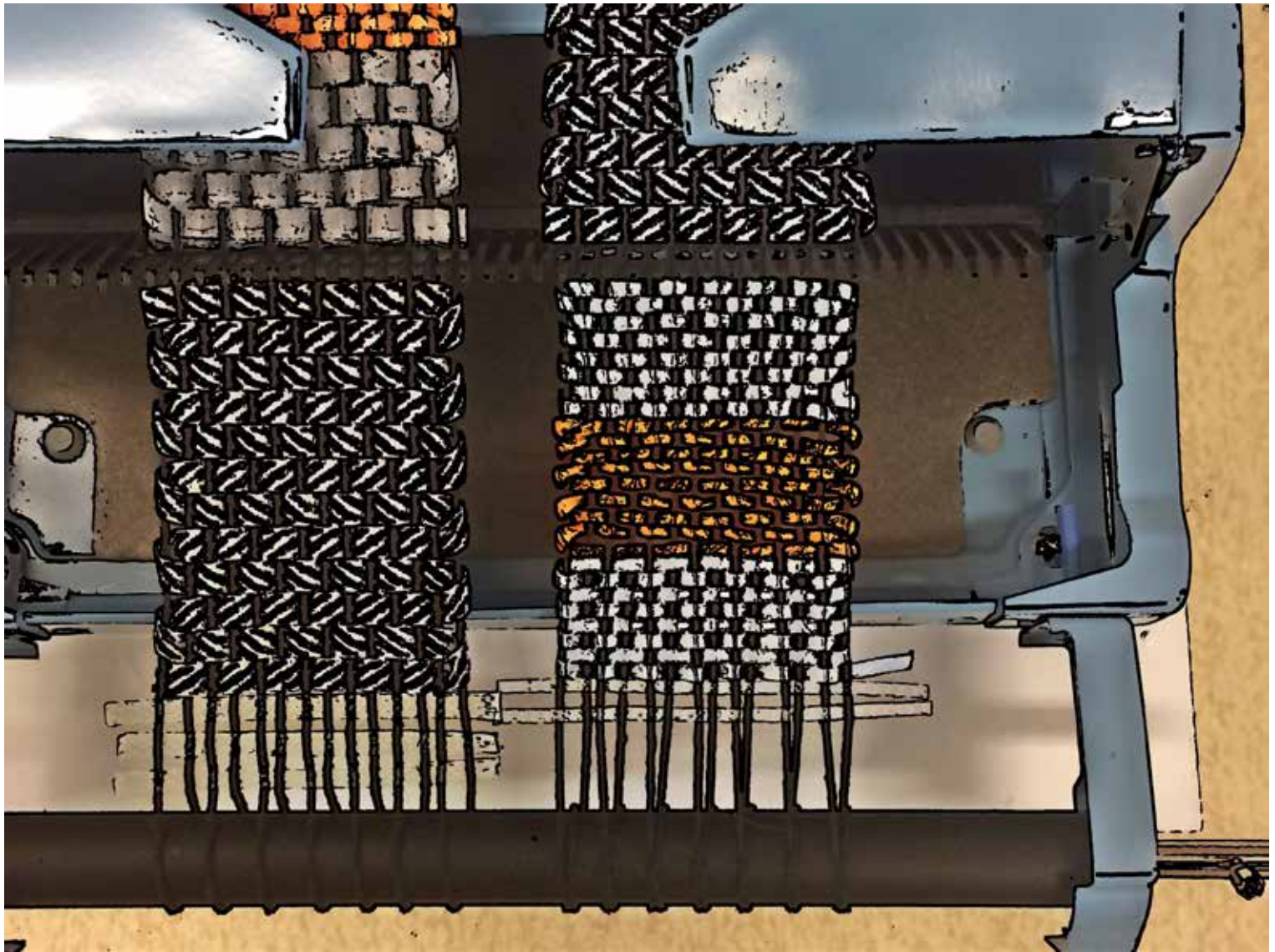
Inom ramen för alla rättvisekoncept bör det finnas en medvetenhet om och ett uppmärksammande av befintliga könsskillnader för att kunna åtgärda dem med ett intersektionellt perspektiv och riktade åtgärder i de tillhörande finansieringsprogrammen. **Rekommendationen** är att

- minska löneskillnaderna mellan könen genom att tillämpa principen om lika lön för lika arbete,
- främja lika tillgång till resurser och arbetsmarknad, och jämställdhet mellan könen i offentligt finansierade programplanerings- och ledarskapsbefattningar,
- bryta ner könsstereotyper, uppmuntra rapportering av sexuella trakasserier och tillhandahålla lätt åtkomliga och fritt tillgängliga kontaktpunkter för offren.

Rekommendation 5. Främja medvetenheten om nya riktlinjer för tillämpningen av konkurrenslagstiftningen på kollektivavtal för egenföretagare utan anställda och analysera hur de kommer att fungera på medlemsstatsnivå.

Medan anställda konstnärer skulle kunna dra nytta av kollektiva förhandlingar i ett system för socialt partnerskap, har försöken att skapa liknande verktyg för konstnärer som är egenföretagare stött på många hinder. Särskilt artikel 101 i EUF-fördraget (förbud mot karteller och avtal mellan företag som skulle kunna störa den fria konkurrensen) ansågs vara fullt tillämpligt på konstnärer som är egenföretagare enligt EU:s konkurrenslagstiftning. Även försök att utarbeta rekommendationer om minimiarvoden för konstnärligt arbete riskerade att bli ifrågasatta inom ramen för konkurrenslagstiftningen. Det har lett till avsevärda nackdelar för konstnärer, som kanske inte kan förhandla fram skäliga arvoden eller andra affärsvillkor för sig själva till följd av sin svagare förhandlingsposition. Under de senaste åren har EU-domstolens rättspraxis erbjudit en bredare tolkning, vilket nu öppnar vissa möjligheter för konstnärer och representativa organisationer för egenföretagare att förhandla kollektivt.³⁷

³⁷ Dom av den 4 december 2014, FNV Kunsten Informatie en Media mot Staat der Nederlanden, C413/13, ECLI:EU:C:2014:2411, punkt 32; dom av den 21 september 1999, Albany International BV mot Stichting Bedrijfspensioenfonds, C-67/96, ECLI:EU:C:1999:430, punkt 60.

Europeiska kommissionen har utfärdat riktlinjer som bygger på denna rättspraxis i ett nyligen publicerat meddelande³⁸. OMC-arbetsgruppen välkomnar detta meddelande med glädje, eftersom det ger tydliga riktlinjer om vilka kollektivavtal mellan egenföretagare angående deras arbetsvillkor som är förenliga med artikel 101 i EUF-fördraget. I meddelandet anges dock tydligt att behörigheten att skapa en rättslig ram för kollektiva förhandlingar som sådan helt klart ligger hos medlemsstaterna. Medlemsstaterna, fackföreningarna och handelskamrarna förses med andra ord med ett nytt väsentligt verktyg, men användningen av verktyget regleras uteslutande av medlemsstaterna.

EU och medlemsstaterna **rekommenderas** att främja breda medvetenhetshöjande åtgärder bland statliga aktörer, kulturinstitutioner, icke-statliga organisationer (särskilt med fokus på konst och kultur) och arbetsmarknadens parter om riktlinjerna för tillämpningen av unionens konkurrenslagstiftning när det gäller arbetsvillkoren för egenföretagare utan anställda.

Medlemsstaterna **rekommenderas** att analysera om deras nuvarande regleringssystem för kollektiva förhandlingar erbjuder en tillräcklig ram för att genomföra förhandlingar och om deras nuvarande system är tillräckliga om sådana förhandlingar misslyckas

³⁸ Kommissionens meddelande – Riktlinjer för tillämpning av unionens konkurrensrätt på kollektivavtal som rör arbetsvillkoren för egenföretagare utan anställda (COM(2022)C 374/02).

Rekommendation 6. Medlemsstaterna bör arbeta för att fullt ut förverkliga potentialen i direktivet om upphovsrätt på den digitala inre marknaden för att stärka konstnärers möjlighet att få skälig ersättning för utnyttjande av deras upphovsrätt, och kommissionen bör övervaka effektiviteten i dess genomförande.

Direktivet om upphovsrätt på den digitala inre marknaden innehåller viktiga bestämmelser som är avgörande för att hantera utmaningen med rättvisa i förhållande till ekonomiskt utnyttjande av kreativa verk. Det innehåller ett helt kapitel om "Skälig ersättning i upphovsmäns och utövande konstnärers avtal för kommersiell användning" (avdelning IV, kapitel 3), som anger följande:

- I artikel 18 hävdas principen om "lämplig och proportionerlig ersättning" vid utnyttjande av rättigheter.
- Artikel 19 syftar till att säkerställa att upphovsmän och utövande konstnärer har tillgång till information om utnyttjandet av deras verk så att de kan bedöma det ekonomiska värdet av sina rättigheter.
- I artikel 20 ställs krav på att upphovsmän och utövande konstnärer har en mekanism för avtalsanpassning när "den ursprungligen överenskomna ersättningen visar sig vara oproportionellt låg" jämfört med framgången för deras arbete eller prestation och de intäkter som genereras till följd av detta.
- I artikel 21 föreskrivs ett alternativt tvistlösningsförfarande för de skyldigheter som anges i artiklarna 19 och 20.
- I artikel 22 anges de omständigheter under vilka upphovsmän kan återta rättigheter som inte utnyttjas effektivt.

Dessa bestämmelser har potential att vara omvälvande för upphovsmän i de kulturella och kreativa sektorerna. Organisationer för rättighetshavare som företräder upphovsmän har dock ifrågasatt hur effektivt direktivet kommer att vara för att driva på den förändring som upphovsmännen ursprungligen kan ha tänkt sig (t.ex. när det gäller återkallande av rättigheter).

Även om många medlemsstater nu har införlivat direktivet i nationell lagstiftning har många inte gett några ytterligare indikationer, riktlinjer eller anvisningar inom sin lagstiftning för att stödja dess praktiska funktion, till exempel om hur rätten till information ska hanteras, eller hur avtalsanpassning eller tvistlösningsmekanismer bör fungera.

Genomförandet av direktivet om upphovsrätt på den digitala inre marknaden är en unik möjlighet att åtgärda brister, korrigera intäktsflöden och stärka konstnärers rättigheter. Medlemsstaterna **rekommenderas** att fortsätta att utveckla upphovsrättslagstiftningen, tillhandahålla stödjande verktyg och underlätta lämpliga mekanismer för att bättre säkerställa att upphovsmän och utövande konstnärer kan ta del av det ekonomiska värdet av det de skapar.

Det är viktigt att kommissionen övervakar effekterna av direktivet om upphovsrätt på den digitala inre marknaden när det gäller hur genomförandet har gynnat upphovsmän och utövande konstnärer.

Rekommendation 7. Kommissionen bör säkerställa en korrekt tillämpning av EU-regler, främja god affärssed mellan upphovsmän och innehållsdistributörer och ta itu med klausulerna om utköp och uppdragsarbete som åläggs upphovsmän och berövar dem deras rättigheter.

Maktförhållandet mellan konstnärerna, deras organisationer och stora, ofta globala, aktörer har utvecklats så att upphovsrätten inte längre fungerar som den var tänkt i dessa sammanhang, och den europeiska modellen för upphovsrätt samt principen om lämplig och proportionerlig ersättning som garanteras av EU-lagstiftningen är hotade. Upphovsmän avtalar bort sina upphovsrätter/sin copyright för all framtid i utbyte mot en engångsbetalning i förskott. Detta fenomen har ökat under de senaste åren, särskilt för upphovsmän vars verk utnyttjas på marknaden för streaming tjänster. En skälig ersättning till upphovsmän är avgörande för att skydda och förbättra det europeiska konstnärliga skapandet. Man bör stödja rättvisa mekanismer som bygger på överföring av rättigheter i utbyte mot royaltier. För att förhindra att otillbörliga affärsmetoder vid uppköp av rättigheter etableras kan ytterligare lagstiftning övervägas.

Kommissionen **rekommenderas** att ytterligare analysera den avtalsmässiga praxis som åläggs upphovsmän, såsom uppköp och uppdragsarbete, och den inverkan på ersättning och skapande som detta har för att säkerställa en korrekt tillämpning av EU:s regler.

Rekommendation 8: Förstärk kapaciteten hos de befintliga informationsställena för arbetsrörlighet och upprätta nya sådana informationsställen i alla andra EU-medlemsstater.

Det är väldokumenterat att konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna har komplexa arbetsöverenskommelser. För de konstnärer som bor, arbetar eller har inkomster i flera medlemsstater är komplexiteten betydligt större. Rörlighet är en nyckelfunktion inom konsten och de kulturella och kreativa sektorerna i hela Europa. Mobilitet ger betydande kreativa och ekonomiska möjligheter och är en drivkraft för kulturell mångfald för konstnärer och publiken. Men det kan också göra de yrkesverksamma sårbara eller utsatta när de kämpar för att anpassa sig till, få tillgång till eller följa en rad administrativa mekanismer, system, stödsystem eller förordningar i medlemsstaterna.

I detta sammanhang är tillgången till god information avgörande. Tillgång till skräddarsydd information och rådgivning om deras rättigheter och frågeställningar relaterade till socialt skydd, beskattning, avtal, hälsa och säkerhet, visum, tillgång till finansiering, tull etc. är avgörande.

Informationsställena för rörlighet har visat sig vara effektiva informationsleverantörer när det gäller att ta itu med de administrativa utmaningar som konstnärer och kulturarbetare möter när de arbetar gränsöverskridande.³⁹ Denna effektivitet underlättas genom de regelbundna interaktioner som informationsställena har med varandra på europeisk nivå, men också genom de starka förbindelser de har upprätthållit med lokala och nationella förvaltningar samt ministerier som behandlar dessa ämnen.

Informationsställena för rörlighet nämns mycket ofta på Unesco- och EU-nivå som exempel på god praxis för effektiv service samtidigt som de underlättar (hög) rörlighet för konstnärer och kulturarbetare.⁴⁰

Detta befintliga nätverk av informationsställen har bevisat sin effektivitet men saknar stöd för att fungera mer konsekvent på europeisk nivå genom en starkare och större grupp av informationscentrum.

³⁹ Se listan på webbplatsen On the Move (<https://on-the-move.org/network/working-groups/mobility-information-points>).

⁴⁰ Se listan över dokument och rekommendationer som framhäver informationsställena för rörlighet under "MIPs in case studies" (<https://on-the-move.org/network/working-groups/mobility-information-points>).

EU och medlemsstaterna rekommenderas att stärka kapaciteten hos befintliga informationsställen för rörlighet och upprätta nya informationsställen i alla andra EU-länder.

Bättre arbetsvillkor inom sektorn är sammanlänkade med detta administrativa och rättsliga stöd, som bör kunna finnas tillgängligt för en större mångfald av konstnärer och kulturarbetare, särskilt frilansare, för att de ska kunna utöva sin rörlighet i en säker miljö och uppnå en skälig levnadsstandard.

Rekommendation 9 – Medlemsstaterna bör säkerställa effektiva genomförandemekanismer för befintlig lagstiftning och EU-direktiv om arbetsvillkor, med hänsyn till de speciella egenskaperna när det gäller arbete inom den kreativa sektorn för att möjliggöra rättvis behandling av konstnärer och yrkesverksamma inom den kreativa sektorn.

Arbetsvillkor och ersättning

Rättvis behandling av arbetstagare inom den kreativa sektorn när det gäller arbetsvillkor i Europeiska unionens medlemsstater bör säkerställas genom att genomföra och tillämpa befintliga instrument på nationell nivå, EU-nivå och internationell nivå. Denna rekommendation uppmanar medlemsstaterna att genomföra eller förbättra gällande arbetsnormer och se till att arbetslagstiftningen respekteras och efterlevs av arbetstagare och arbetsgivare i de kulturella och kreativa sektorerna. Medlemsstaterna bör tillse att

- minimikraven upprätthålls korrekt inom kultursektorn i enlighet med syftet med de relevanta EU-direktiven,
- rättigheterna inom ramen för anställningsförhållandet garanteras i nationell lagstiftning utan åtskillnad mellan olika typer av konstnärligt arbete, såvida inte EU-direktivet möjliggör ett undantag som är legitimt, proportionerligt och objektivet motiverat, i syfte att uppnå en balans mellan flexibilitet och trygghet.

För att förhindra missbruk av avtal bör medlemsstaterna undersöka om kriterierna för klassificering av ett anställningsförhållande och andra rättsförhållanden för arbete är tillräckligt tydliga i nationell lagstiftning, och om de är transparenta för anställda och egenföretagare i de kulturella och kreativa sektorerna.

Vid reglering av anställningsformer eller rättsliga förhållanden som rör konstnärligt arbete bör medlemsstaterna ge garantier för att förhindra godtyckliga förfaranden som hindrar parterna från att förverkliga syftet med anställningsavtalet eller arbetsavtalet.

Medlemsstaterna bör i nationell lagstiftning och praxis säkerställa att:

- parterna kan välja den lämpligaste typen av avtal i enlighet med uppdragets verkliga karaktär, grundat på deras frivilliga och ömsesidiga överenskommelse,
- skillnaderna i parternas individuella förhandlingsstyrka inte kan leda till att arbetsgivaren ensidigt fastställer avtalsvillkor och ensidigt bestämmer avtalstyp,
- informella och olagliga förfaranden i syfte att erhålla eller behålla anställning eller ett avtal är förbjudna,
- parterna, när det gäller villkor och klausuler, kan komma överens i enlighet med de allmänna principerna för nationell arbetsrätt eller civilrätt, t.ex. god tro och rättvisa uppgörelser samt förbud mot vedergällning,

- informella incitament eller förmåner inte kan etableras som en förutsättning för ingående av ett anställningsavtal, yrkesutveckling eller en karriär,
- effektiva verkställighetsmekanismer finns tillgängliga vid brott mot allmänna principer inom arbets- och avtalsrätt.

Skälig ersättning utgör ett av kärnelementen för att ytterligare förbättra arbetsvillkoren i den kreativa sektorn (EENCA, 2020, s. 93; Voices of Culture, 2021, s. 57). I Europa är rätten till skälig ersättning förankrad i artikel 4 i den europeiska sociala stadgan, och majoriteten av medlemsstaterna har åtagit sig att betrakta sig som bundna av dessa skyldigheter.

I detta sammanhang bekräftar rekommendationen medlemsstaternas skyldigheter, med beaktande av de särdrag som kännetecknar sysselsättningen inom kultursektorn, att särskilt säkerställa

- en anständig levnadsstandard för arbetstagare och deras familjer, vilket garanterar skydd mot materiell fattigdom,
- rätten för manliga och kvinnliga arbetstagare till
 - lika lön för likvärdigt arbete,
 - icke-diskriminerande fastställande av ersättningsvillkor, baserat på objektiva kriterier,
 - undanröjande av ojämlikhet i ersättning baserat på subjektiva skäl.

Arbets säkerhet och arbetshälsa

Konstnärer och kreatörer ställs inför ett antal utmaningar när det gäller deras arbetsmiljö och hälsa och säkerhet i arbetet (EENCA, 2020, s. 26–27).

Medlemsstaterna bör vidta åtgärder för att säkerställa ett effektivt genomförande av kraven när det gäller hälsa och säkerhet i arbetet för arbetstagare inom kultursektorn i enlighet med europeisk lagstiftning om hälsa och säkerhet i arbetet. De bör säkerställa skydd mot arbetsmiljörisiker med lämpliga medel, säkerställa mer hållbara och rättvisa arbetsförhållanden för arbetstagare och förbättra förebyggandet av arbetsplatsolyckor och yrkessjukdomar.

2.2.4. Slutsatser

OMC-experterna är överens om att konst och de kulturella och kreativa sektorerna påverkas negativt av en rad orättvisa sedvanor, som undergräver deras hållbarhet, mångfald och potential.

En rad rekommendationer riktade till beslutsfattare och sektorsorganisation på EU- och medlemsstatsnivå har föreslagits i detta avsnitt och syftar till att ta itu med de viktigaste utmaningarna.

Kulturpolitik faller i första hand under medlemsstaternas behörighet, och därför har medlemsstaterna en nyckelroll att spela för att åstadkomma förändring. Många av rekommendationerna bygger på premissen att kärnaspekter av konst och de kulturella och kreativa sektorerna finansieras direkt av nationella statliga institutioner med hjälp av offentlig finansiering. Det finns därför möjligheter för dessa offentliga institutioner/organ/myndigheter att initiera och leda positiv förändring, särskilt genom att ställa upp villkor för användningen av bidrag och offentliga medel. Dessa principer kan även tillämpas på finansiering på EU-nivå.

Konsten och de kulturella och kreativa sektorerna ingår också i och överlappar med en bredare kommersiell sektor. Av denna anledning ger OMC-arbetsgruppens medlemmar också en rad rekommendationer kring lagstiftningen och regelverket där konsten och de kulturella och kreativa sektorerna verkar. Samtidigt som man erkänner den viktiga roll som spelas på medlemsstatsnivå av ministerier och myndigheter med ansvar för konst och de kulturella och kreativa sektorerna, betonas det också att arbetet med att förbättra konstnärernas villkor är en tvärstatlig fråga som inte kan lösas enbart genom förändringar i kulturpolitiken.

OMC-arbetsgruppen rekommenderar att medlemsstaterna bör anta ett brett synsätt på rättvisa som berör kärnutmaningarna. En balans inom sektorn för konst och kultur kan uppnås när alla dessa aspekter är lika acceptabla för de flesta av dess intressenter. Kalibreringen av dessa åtgärder kommer att finna mer acceptans inom politiken och intressegrupper om den drivs inom ramen för det överordnade rättvisemålet. Rättvisa bör således fungera som ett begrepp för att förbättra arbetsvillkor och sociala villkor för konstnärer och bör förverkligas genom sektorsövergripande samarbete. *improving working and social conditions for artists and should be realised by transversal cooperation.*

2.3. KOMPETENS OCH LIVSLÅNGT LÄRANDE

2.3.1. Inledning

De kulturella och kreativa sektorernas och näringarnas arbetsmarknader omfattar ett brett spektrum av sektorer och har vuxit de senaste åren. Under 2019 var det totala antalet arbetstagare 7,6 miljoner som arbetade i cirka 1,2 miljoner företag. Cirka 80 procent av dessa företag är småföretag eller mikroföretag, där 32 procent är egenföretagare, vilket är dubbelt så högt som den allmänna andelen egenföretagare i EU.⁴¹ Den allmänna andelen egenföretagande inom de kulturella och kreativa sektorerna uppgår till 65 procent i vissa länder. Sammantaget är situationen på arbetsmarknaderna i de kulturella och kreativa sektorerna komplex eftersom sektorernas kontexter är så olika, till exempel när det gäller graden av kommersialisering, marknadsstorlek, marknadsreglering och graden av förberedelse inför de arbetsvillkor som utexaminerade i konstnärliga ämnen möter. Dessa egenskaper ger upphov till extra utmaningar när det gäller utbildning och livslångt lärande, som att kräva att egenföretagare ägnar sig åt självorienterat lärande för att ständigt fortbilda och utveckla sig själva.

Även om de representerar dynamiska och föränderliga arbetsmarknader påverkas de kulturella och kreativa sektorerna – liksom många andra sektorer – i allt högre grad av kompetens- och arbetskraftsbrist. Dessutom hade covid-19-krisen en betydande inverkan på dessa sektorer, med många yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna som förlorade arbetstillfällena och drabbades av minskade och ännu mer instabila inkomster. Därutöver är kulturarvssektorn oattraktiv för ungdomar, vilket äventyrar den fortsatta överlevnaden för viss specifik kulturarvsrelaterad kompetens.

Eftersom en större andel av den totala arbetskraften är egenföretagare än genomsnittet är tillgången till kompetensutveckling inte enkel, särskilt med tanke på de låga inkomstnivåerna. Detta kräver ett nära samarbete mellan regeringar, utbildningsinstitutioner och arbetsmarknadens parter för att tillhandahålla utbildning och yrkesprogram till sektorn.

I den nya europeiska kompetensagendan som föreslås av EU är målet att 50 procent av alla europeiska ska ha följt någon form av lärande senast 2025⁴² – för närvarande är denna deltagandegrad 38 procent. Några av de föreslagna rekommendationerna är individuella utbildningskonton och mikromeriter, som värderar läranderesultaten från korta kurser och informell utbildning. Det finns inga tillgängliga uppgifter för de kulturella och kreativa sektorerna i detta avseende.

Europeiska kommissionens ordförande, Ursula von der Leyen, utropade 2023 till Europaåret för kompetens: ”Vi måste därför investera mer i yrkesutbildning och kompetensutveckling. ... Men vi måste också locka rätt kompetens till EU, alltså kompetens som hjälper företagen och stärker vår tillväxt.”⁴³ Syftet med Europaåret för kompetens är att hjälpa till att ta itu med kompetenslyftan i EU, att främja ett tänkesätt för omskolning och kompetensutveckling, att öka konkurrenskraften för europeiska företag och att skapa högkvalitativa jobb. Att fokusera på omskolning och kompetenshöjning bör också bidra till att täppa till kompetensluckor och brister.⁴⁴ Tonvikten på kompetens för de gröna och

⁴¹ http://creativeflip.creativehubs.net/wp-content/uploads/2021/07/FINAL-WP2_Final-Report-on-Skills-mismatch-2.pdf.

⁴² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=sv>

⁴³ <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/news/2022-state-union-2023-will-be-european-year-skills#:~:text=The%20annual%20speech%20of%20the,investments%20in%20education%20and%20upskilling>.

⁴⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/03/07/council-and-parliament-pave-the-way-for-a-european-year-of-skills#:~:text=Today%2C%20the%20Council%20presidency%20and%20European%20Parliament%20negotiators,competitiveness%20of%20European%20companies%20and%20create%20quality%20jobs>.

digitala omställningarna betonar behovet av en kunnig arbetskraft inom de kulturella och kreativa sektorerna för att sektorn ska förbli innovativ och öka i betydelse.⁴⁵ Att hålla kompetensen uppdaterad och stimulera livslångt lärande är avgörande för alla yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna.

PÅ EU-NIVÅ HANDLAR FÖLJANDE STÖRRE INITIATIV OM KOMPETENS FÖR DE KULTURELLA OCH KREATIVA SEKTORERNA.

1. **EU-pakten för kompetens** är en öppen process som eftersträvar ett storskaligt partnerskap som syftar till att mobilisera relevanta intressenter att vidta konkreta åtgärder för kompetenshöjning och omskolning inom arbetskraften, ta itu med arbetsmarknadens behov på EU-nivå, stödja de gröna och digitala omställningarna såväl som nationella, regionala och lokala kompetens- och tillväxtstrategier. Inom ramen för initiativet EU-pakten för kompetens är det storskaliga partnerskapet för kulturella och kreativa näringars ekosystem baserat på att stödja manifestet för den **kreativa sektorns kompetenspakt**, som beskriver utmaningen, ambitionen och prioriterad kompetens som måste hanteras av partnerskapet liksom förslag, målsättningar och de huvudsakliga åtgärds punkterna. Detta decentraliserade partnerskap omfattar europeiska paraplyorganisationer, nätverk, branschorganisationer, anordnare av yrkesutbildning och fackföreningar. Genom att gå med i partnerskapet får intressenter tillgång till nätverk, vägledning och resurser gällande högkvalitativ kompetenshöjning och omskolning. Ett hundratal organisationer har ställt sig bakom manifestet (<https://ecbnintra.notion.site/Creative-Pact-for-Skills-C-P4S-Manifesto-7ab34b220bf54dfc98fb7bac8ad93627>).

⁴⁵ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=10431&furtherNews=yes>.

2. **Erasmus+** är ett flitigt använt EU-program för samarbete när det gäller omskolning och kompetenshöjning (<https://erasmus-plus.ec.europa.eu/>). Inom ramen för Erasmus+ är följande **projekt som avser strategier kring kompetens för de kulturella och kreativa sektorerna** värda att lyftas fram. **Cyanotypes** är ett storskaligt projekt som gäller en allians för sektoriellt samarbete om kompetens för hela de kulturella och kreativa sektorerna. Cyanotypes är ett fyraårigt projekt med start 2022 som undersöker scenariobaserat lärande för de kulturella och kreativa sektorerna för att förutse framtida kompetensbehov och för att undersöka innovation i fråga om det sätt som vi lär oss på. Baserat på innovativa sektorsövergripande metoder tar projektet sig an sektorns potential för innovation och konkurrenskraft, och behandlar även utmaningar som uppstått under pandemin och andra kriser, den digitala omställningen och den gröna omställningen (<https://cyanotypes.website/>). Projektet Charter (Cultural Heritage Actions to Refine Training, Education and Roles) syftar till att bygga upp en metod som gör det möjligt för kulturarvssektorn att bedöma, utforma och ta fram en holistiskt integrerad kompetensstrategi för sektorn. Dess huvudmål är att identifiera och överbrygga kompetenslyftorna mellan utbildningsvärlden och arbetslivet genom att utveckla en matris som kartlägger färdigheter och kompetenser inom kulturarvssektorn (<https://charter-alliance.eu/>).

3. **Europeiska institutet för innovation och teknik (EIT)** stöder paneuropeiska partnerskap, EIT:s kunskaps- och innovationsgrupper (KI-grupper), som består av ledande företag, forskningslaboratorier och universitet. Hittills har EIT inrättat nio KI-grupper. Den senaste är **EIT:s KI-grupp för kultur och kreativitet** (<https://eit.europa.eu/eit-community/eit-culture-creativity>). KI-grupperna främjar innovation genom att arbeta över hela innovationskedjan: de utformar utbildningskurser som kombinerar teknisk kompetens och entreprenörskompetens, stöder innovationsdrivna forskningsprojekt och erbjuder företagstjänster och påskyndande tjänster, vilket gör att europeiska innovatörer och entreprenörer kan ansluta och samarbeta. EIT är ett EU-organ och en integrerad del av Horisont Europa, EU:s ramprogram för forskning och innovation. KI-grupperna planerar att genomföra en omfattande kartläggning av livslångt lärande och har som mål att ha mer än 44 000 yrkesutbildade i livslångt lärande och 150 utexaminerade från EIT-märkta program till 2030. Bland målen för KI-grupperna hör att bryta igenom gränser när det gäller utbildning inom de kulturella och kreativa sektorerna genom att lära ut spetsteknologi till yrkesverksamma i den kreativa sektorn, såväl som kreativitet som en branschöverskridande kompetens. EIT:s KI-grupp för kultur och kreativitet planerar att stärka de kulturella och kreativa näringarnas spridning av innovationer, kompetens och konkurrenskraft och komplettera pågående och nya projekt inom sektorerna med start 2023. Dessutom är EIT:s **initiativ för deep tech-begåvningar** en central del av **Europeiska kommissionens nya europeiska agenda för innovation**, som syftar till att positionera Europa i framkanten av den nya vågen av djupteknisk innovation och djuptekniska nystartade företag. Genom initiativet har Europas största innovationsekosystem, som leds av EIT, fått förtroendet att utbilda 1 miljon människor inom djuptekniska områden (<https://www.eitdeeptechtalent.eu/>).

4. Det EU-finansierade **Creative Flip (Finance, Learning, Innovation and Intellectual Property Rights for the Cultural and Creative Sectors and Industries)** är ett EU-projekt som genomförs av kommissionen (generaldirektoratet för utbildning, ungdom, idrott och kultur) sedan 2019 (<http://creativeflip.creativehubs.net/>). Utöver sina olika aktiviteter har projektet också gett ut en rapport med titeln *Learning – Skills needs and gaps in the CCS*, som innehåller en diskussion om den praktiska användningen av mjuka, tekniska kunskaper om entreprenörskap och ledarskap i nio yrken i tre kulturella och kreativa sektorer i nio länder, med syftet att förstå nuvarande och framtida kompetensbehov och luckor i utvalda yrken. Resultaten av analysen används för att ta fram rekommendationer för beslutsfattare för att övervinna bristen på kompetens och utnyttja i de kulturella och kreativa

sektorernas fulla potential.⁴⁶ Creative Flip arbetar också med kompetenshöjande verksamhet, särskilt genom sina lärandelaboratorier, samarbetar med kreativitetssentrum och skolor, eller med europeiska färdigheter, kompetenser och yrken för att förbättra kompetensklassificeringen i de kulturella och kreativa sektorerna.

5. Det EU-finansierade projektet **Increas (Innovation and Creative Solutions for Cultural Heritage)** hade som huvudmål att utforska aktiviteter som syftar till att överbrygga klyftan mellan å ena sidan kulturarvsutbildning och kompetensutveckling och å andra sidan arbetsmarknaden (<https://www.increas.eu/>).

6. **Creative Skills Europe** är en plattform där ett brett spektrum av intressenter från de europeiska audiovisuella sektorerna och scenkonstsektorerna möts: fackföreningar, arbetsgivarorganisationer, nationella kompetensorgan, utbildningsanordnare, yrkesorganisationer osv. Deras mål är att bättre anpassa sektorernas utbildningserbudanden till behoven på plats, för att underlätta tillgången till utbildning för alla typer av arbetstagare vid olika tidpunkter i deras karriär, för att bidra till utvecklingen av sektorn och för att säkra yrkesverksammas karriärvägar (<https://www.creativeskillseurope.eu/>).

⁴⁶ http://creativeflip.creativehubs.net/wp-content/uploads/2021/07/FINAL-WP2_Final-Report-on-Skills-mismatch-2.pdf

2.3.2. Utmaningar inom de kulturella och kreativa sektorerna

Ramen för yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna är dynamisk, mot bakgrund av samhälleliga och sektoriella förändringar, och var så tidigare. Utbildningsprogram anpassar sig inte tillräckligt snabbt för att uppfylla nya krav, vilket gör det svårt att å ena sidan formellt erkänna kompetens och å andra sidan tillhandahålla en tillräcklig begreppsram för att etablera de nya kunskaperna och kompetenserna. Offentliga myndigheter skulle kunna stärka det sociala värdet av kultur inom flera andra politikområden såsom stadsplanering, miljö, sysselsättning och utbildning, och främja gemensamma klassificeringar av yrkeskunskaper på europeisk nivå, skräddarsy anpassningarna av dem till en regional skala baserad på yrkesverksammas behov och enligt olika politiska sammanhang.

Kompetens och policyer för livslångt lärande är alltså inriktade på ett ständigt föränderligt mål. Nödvändigheten att skapa policyer för livslångt lärande är mer akut än någonsin, eftersom många yrkesverksamma lämnade de kulturella och kreativa sektorerna under covid-19-krisen för att hitta sysselsättning någon annanstans. Beslutsfattare och politiker måste stödja skapandet av goda arbetsvillkor och stimulera skälig lön och rättvis praxis, för att inte som samhälle förlora det ovärderliga bidraget från konst och kultur. Den yngre generationen kanske inte fortsätter att acceptera de nuvarande otrygga arbetsvillkoren och kan söka arbete i sektorer där deras begåvning värderas högre.

De kulturella och kreativa sektorernas roll i samhället skulle kunna växa avsevärt om de yrkesverksamma i den sektorn var utrustade med den kompetens som krävs. De kulturella och kreativa sektorerna kan vara av betydelse för att till exempel skapa mer social sammanhållning, ge fantasifulla bidrag till samhällets miljöanpassning och ge unga människor den kreativa kompetens som behövs för framtiden. Och, naturligtvis, genom att producera konstverk som berikar vårt samhälle och gör det möjligt för oss att njuta av livet och reflektera över människans tillstånd.

Hur kan kulturpolitiken ge de kulturella och kreativa sektorerna den kompetensutveckling som behövs för att utveckla en blomstrande och konkurrenskraftig sektor och säkerställa en hälsosam balans mellan arbete och familjeliv?

Denna frågeställning har inte som villkor att kulturministeriet på nationell nivå är ansvarigt för att ge yrkesverksamma och organisationer i de kulturella och kreativa sektorerna all den utbildning de behöver direkt, men den ställer som villkor att ministeriet ser till att kompetensbehovet för yrkesverksamma och organisationer i de kulturella och kreativa sektorerna tillgodoses genom att stimulera, initiera och delegera aktiviteter som leder till att målen för livslångt lärande uppnås.

Fem viktiga utmaningar måste lösas för att klargöra inriktningen för policyer som är inriktade på utvecklingen av en kvalificerad arbetskraft inom de kulturella och kreativa sektorerna som är kapabel att uppfylla sin potentiella roll i samhället::

- 1) Yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna måste vara mer mångsidiga än någonsin tidigare. Yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna behärskar inte bara sitt hantverk eller sin konst utan måste ständigt anpassa sig och lära sig nya färdigheter kopplade till samarbete, digitalisering, administration osv. I dag behöver inte bara yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna vara medvetna om denna trend, utan också beslutsfattare, som ofta saknar kunskap om vilka nya färdigheter som behövs och hur de ska definieras.
- 2) Yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna vill lära sig nya färdigheter och är motiverade att göra det, men det saknas en överblick över vad som finns tillgängligt.
- 3) Konstnärer som bestämmer sig för att lära sig en ny färdighet eller fördjupa sin kompetens har ofta svårt att hitta rätt kompetensutvecklingsprogram. Medlemsstaterna släpar ofta efter när det gäller att tillhandahålla stöd för att matcha behov med utbildningsmöjligheter.
- 4) När yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna hittar rätt utbildningsmöjlighet och är redo att anmäla sig till den är tillgången till kurser ännu en utmaning. Betalväggar, bristande rörlighet, osäkerhet om vilken färdighetsnivå en kurs kommer att ge osv. gör det inte självklart att konstnärer kan investera tid och/eller pengar på att anamma ny kompetens eller förbättra den nuvarande nivån på en specifik kompetens.
- 5) En annan utmaning handlar om bristande feedback när det gäller läromedel och utbildningsanordnare. Utbildningsanordnare ligger ofta en bit ifrån vad som behövs i praktiken, och på grund av bristande kunskapsutbyte släpar utbildningsprogrammen efter och har inget aktuellt kursmaterial. Därutöver saknar utbildningsanordnare och utbildningsinstitutioner ofta självreflektion och utvärderingssystem som kan användas brett. Ofta finns det också ett återkommande behov av att inventera förändrade arbetssammanhang och konsekvenser av att revidera kompetensuppsättningar på högre myndighetsnivå.

2.3.3. Sammanhang och koncept: kompetensuppsättningar, utveckla yrkeskunskaper och inlärningstyper

2.3.3.1. Olika kompetensuppsättningar

A) Konstnärlig och teknisk kompetens

Konstnärliga och tekniska färdigheter är **förmågor som en person behärskar för att kunna verka i de kulturella och kreativa sektorerna**. Det handlar till exempel om att komponera musik, teckna, måla, skulptera eller formge. Dessa färdigheter kan man lära sig, särskilt när det gäller att utföra tekniska arbeten inom kultursektorn, som ofta kräver vissa behörigheter och kvalifikationer, men de kan också baseras på naturlig fallenhet och på inneboende motivation att vara kreativ i kombination med praktik och möjligheter att experimentera.

B) Mjuka färdigheter och sektorsöverskridande samarbete

Fler och fler konstnärer och yrkesverksamma i den kreativa sektorn arbetar inom ett brett spektrum av fält och tar med sina **konstnärliga produktions- och processfärdigheter till områden som är i behov av nya och fantasifulle idéer** och sätt att möta utmaningar och uppgifter som inte längre kan lösas inom själva området. Yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna är till exempel aktiva inom hälso- och sjukvård, omställningen till gröna ekonomier, stärkande av lokalsamhällen, platsutveckling i städer och på landsbygden samt industrisektorer. De spelar en roll inom icke-teknisk innovation där ny teknik behöver social acceptans för att den ska kunna komma till användning. De kan hjälpa till att nå människors hjärtan och sinnen, vilket bara konstnärer kan göra. Detta betonar värdet av kultur i en bredare mening, vilket ger spridning från teknik och innovation till andra sektorer och industrier. Detta kräver särskild kompetens som gör det möjligt för konstnärer att snabbt anpassa sig till olika kulturella värderingar, normer, miljöer och affärspraxis, och att arbeta i internationella och gränsöverskridande sammanhang.

För sektorsöverskridande samarbete behöver konstnärer och yrkesverksamma i den kreativa sektorn **överförbar kompetens**, kompetens som kan användas i olika sammanhang: **forskning** (om innehållet och språket på ett annat område, om hur organisationer fungerar och organisationspolitik inom olika områden), **översättning** (av deras egna konstnärliga processer och produkter till ett annat specifikt sammanhang utanför konsten, vilket gör dem skraddarsydda) och **mjuka färdigheter**, som inkluderar djupt lyssnande, hantering av gruppdynamik och att hitta rätt tonfall.⁴⁷ För att arbeta och samarbeta framgångsrikt på internationell basis behöver de ofta också behärska andra **språk** än sitt modersmål.

C) Digital kompetens

Digital kompetens har ökat i betydelse under de senaste åren, inte bara på grund av dess inverkan på konstnärlig kompetens utan också på grund av dess inverkan på alla aspekter av yrkeslivet. Mer än någonsin, och delvis på grund av covid-19-krisen, ser vi en förändring av digital kompetens, särskilt om vi tittar närmare på digital kreativ verksamhet och skapande av digitalt innehåll. Den **digitala omställningsprocessen handlar om integrering av digital teknik i alla aspekter av**

⁴⁷ Se till exempel Lehtikoinen och Heinsius (2013), ArtIST (odaterad) och Europeiska kommissionen (odaterad).

arbets- och organiseringsprocesser med målet att skapa nytt värde genom digital teknik. Frågan om digital kompetens handlar om mer än bara att förvärva ny kompetens: den kräver reflektion över alla arbetssätt och går tvärs över alla andra kompetensuppsättningar. Yrkesverksamma inom den konstnärliga och kreativa sektorn som effektivt kan utnyttja digitala verktyg och digital teknik kommer sannolikt att ha en konkurrensfördel på arbetsmarknaden.

Digitaliseringen griper in i alla aspekter av (entreprenöriellt) beteende hos yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna när de arbetar på egen hand, i små organisationer eller med eller i större institutioner. Produktionen av konst och kultur har delvis övergått till den digitala sfären. Möjligheterna att nå publik och möjligheterna till publikengagemang i alla stadier av produktionen har mångdubblats (Voices of Culture, 2022), och onlinesamarbete med andra, uppträdande i online- och hybridformer och digital arkivering blomstrar.

Även om graden av användning av artificiell intelligens (AI)-tekniker varierar från sektor till sektor används AI-verktyg i allt större utsträckning i olika stadier av värdekedjan i de kulturella och kreativa sektorerna och ökar bland annat behovet av reflektion över deras inverkan på innehållet i arbetet och de relaterade kompetenskraven inom dessa sektorer såväl som andra, vilket framgår av en nyligen genomförd EU-studie (Europeiska kommissionen, 2022b). Dessutom kan beroendet av AI-teknik för eller under den kreativa processen också skapa **utmaningar i samband med upphovsrättsskydd**, vilket öppnar ett nytt område med nödvändig digital kompetens för att skydda konstnärligt arbete⁴⁸, vilket illustreras av en annan studie publicerad av Europeiska kommissionen om upphovsrätt och ny teknik (Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för kommunikationsnät, innehåll och teknik, 2022), som undersöker användningen av ny teknik inom de kreativa sektorerna, inklusive AI, ur ett upphovsrättsligt perspektiv, och identifierar vägar för ytterligare utforskning av beslutsfattare, intressenter och akademiker. Kommissionens förslag till en rättsakt om artificiell intelligens och 2021 års översyn av den samordnade AI-planen är de första stegen för att bygga ett ekosystem av förtroende och främja användningen av människocentrerad AI.

Konstnärer och andra kulturarbetare måste fatta medvetna beslut om hur digitaliseringen ska involveras i deras arbete och vilka kompetensuppsättningar som behövs inom den digitala domänen.

För att strukturera och utforma olika digitala kompetensuppsättningar har EU Science Hub skapat en ram för utveckling av digital kompetens (*DigComp-ramverket*), som utvecklar fem områden av väsentlig digital kompetens.

1. Det **första** området är **information och datakompetens**. Konstnärer och yrkesverksamma i den kreativa sektorn måste veta hur man bedömer, lagrar, hanterar och utformar information och data för att kunna komma i gång med detta.
2. Det **andra** området är att utveckla mjuka färdigheter, kopplat till **kommunikation och samarbete**. För att kunna hantera sin digitala närvaro, identitet och rykte måste konstnärer och yrkesverksamma i den kreativa sektorn vara medvetna om kulturell och generationsmässig mångfald. Om så är fallet kan de framgångsrikt delta i samhället genom offentliga och privata digitala tjänster och aktivt medborgarskap.
3. Det **tredje** området handlar om **skapande av digitalt innehåll**, upphovsrätt, licenser och en allmän koppling till konstnärligt skapande.
4. För att skydda digitalt innehåll och data måste konstnärer vara medvetna om ett **fjärde** område, som är **säkerhet**. För att förbättra den fysiska och mentala hälsan, social integration, miljöpåverkan och personuppgifter måste de kulturella och kreativa sektorerna utveckla kunskap och behöver tillägna sig ny kompetens för att kunna verka i en **säker digital och/eller fysisk miljö**.
5. Dessa fyra ovannämnda områden leder till ett **femte**, vilket är kompetensuppsättningen för **problemlösning**. För att identifiera olika behov och lösa komplexa problem kan digitala verktyg och innovativa processer hjälpa konstnärer och yrkesverksamma i den kreativa sektorn på deras digitala resa.⁴⁹

⁴⁸ Som exempel kan nämnas att användningen av upphovsrättsskyddade verk som indata för text- och datautvinning för andra ändamål än vetenskaplig forskning, som nu omfattas av ett upphovsrättsundantag enligt direktivet om upphovsrätt på den digitala inre marknaden, väcker vissa frågor om hur uphovsmän kan ge uttryck för sin vilja att deras verk inte kommer till användning på detta sätt.

⁴⁹ https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcomp/digital-competence-framework_en

När det gäller det avgörande temat digitalt publikengagemang inom kulturarvs- och scenkonstsektorerna bekräftar rapporten *Re-(Engaging) with Digital Audiences in the Cultural Sectors* (Voices of Culture, 2022), offentliggjord inom ramen för arbetsplanen för kultur 2019–2022, kulturaktörers olika hastigheter i fråga om att ta till sig ny teknik, noterar bristen på digital och datahanteringsrelaterad kompetens inom de kulturella och kreativa sektorerna och erkänner de akuta behoven av stöd. När det gäller **kompetens och utbildning** ger rapporten en rad rekommendationer till beslutsfattare, som att utbilda lokala administratörer och regeringar för att stödja de kulturella och kreativa sektorerna digitalt, att tillhandahålla gratis/tillgängliga/överkomliga utbildningsprogram om digitalt publikengagemang och digital innehållshantering för att ge kulturorganisationer och lokala förvaltningar möjlighet att få tillgång till finansiering och utarbeta förslag och att underlätta tillgången till information om den tekniska sidan av digital publik och datahantering, inklusive information om olika leverantörers och systems miljömässiga hållbarhet.

Digital omställning är ett av de centrala temana i EU-medlemsstaternas **nationella återhämtnings- och resiliensplaner**, med flera åtgärder för att säkerställa den digitala omställningen inom kultursektorn. Bland dessa har särskild uppmärksamhet i vissa länder ägnats kulturaktörers och kulturskapares kapacitetsuppbyggnad genom att ge dem **digital kompetens**, vilket stöder den digitala omställningen (Tjeckien och Italien). Utöver det kan yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna också dra nytta av andra åtgärder som har ett bredare politiskt fokus, till exempel de som rör digital kompetensutbildning som är öppen för företag och yrkesverksamma inom sektorn.

D) Kompetens inom entreprenörskap och ledarskap, inklusive grön kompetens

Den sista typen av kompetens som har ökat i relevans för de kulturella och kreativa sektorerna är **kompetens inom ledarskap och entreprenörskap i en grön miljö**. Med tanke på vikten av hållbara och medvetna kulturella affärsmodeller behöver yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna veta var de kan hitta finansiering, material, distributörer, publik osv. Särskilt när grön kompetens är kopplad till the Green Competence Framework⁵⁰ och the European Green Deal kan de kulturella och kreativa sektorerna spela en dubbel roll för att exemplifiera hur man förkroppsligar hållbarhet. Å ena sidan strävar sektorerna ofta efter att själva bli mer gröna och hållbara när det gäller produktion, resande, byggande och andra aspekter. Å andra sidan har de den fantasifulle, processrelaterade och experimentella kompetensen att hjälpa samhället genom omställningen till en grön framtid genom kollektiva och individuella åtgärder.⁵¹

Att utveckla specifik affärsrelaterad och administrativ kompetens samt kulturellt entreprenörskap har fått mer och mer uppmärksamhet i de kulturella och kreativa sektorernas ekosystem under de senaste åren, särskilt på grund av den höga andelen egenföretagare, och ännu mer eftersom utvecklingen av entreprenörskompetens sedan tidigare är en av de åtta nyckelkompetenserna för livslångt lärande.⁵² Förmågan att identifiera nya möjligheter, generera innovativa idéer, att planera och beräkna risker, att utveckla strategier och att inspirera, motivera och kommunicera effektivt med ett team är nyckeln till framgång. Den danska fonden för entreprenörskap och unga företag föreslog följande definition av entreprenörskap: "Entreprenörskap är när du **agerar utifrån möjligheter och idéer och omvandlar dem till värde för andra**. Värdet som skapas kan vara **ekonomiskt, kulturellt eller socialt**."⁵³

⁵⁰ https://joint-research-centre.ec.europa.eu/greencomp-european-sustainability-competence-framework_en

⁵¹ http://creativeflip.creativehubs.net/wp-content/uploads/2021/07/FINAL-WP2_Final-Report-on-Skills-mismatch-2.pdf

⁵² <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1>

⁵³ <https://eng.ffe-ye.dk/knowledge-centre>

Denna definition är också grunden för **EntreComp**: kompetensramen för entreprenörskompetens som beskrivs av Europeiska kommissionens gemensamma forskningscentrum, i samarbete med generaldirektoratet för sysselsättning, socialpolitik och inkludering.⁵⁴ EntreComp fokuserar på tre kompetensområden som är väsentliga för att utveckla entreprenörskapacitet:

- utforma **idéer** och söka efter **möjligheter**,
- samla och **hantera resurser**,
- sätta allt i **verket**.

En bred definition av **god förvaltning** får också mer uppmärksamhet och intresse, på grund av de snabbt föränderliga förhållandena som yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna arbetar under och de många kriser vi står inför som samhälle. God och medveten styrning handlar inte bara om ekonomisk förvaltning (och finansiell kompetens som en del av ledarskapskompetens), utan också om **balansen** mellan konstnärligt driv, rättvis praxis och affärs mål

Kompetenscentrumet för de kulturella och kreativa sektorerna i Tyskland tillhandahåller ett brett spektrum av online- och offlineevenemang för entreprenörer, såsom innovationsläger, läranderesor och kreativa laboratorier, som täcker en mängd olika kreativa ämnen. Ett exempel på en god praxis är utmärkelsen *Kultur-und Kreativpiloten*, som belönar entreprenörer och nystartade företag för deras kreativa idéer och ger vinnarna kostnadsfria mentorskap och workshoppar under ett år för att vidareutveckla vinnarnas entreprenörskompetens och för att säkra deras framgång på lång sikt.⁵⁵

2.3.3.2. Utveckla yrkeskompetens

När man tittar på de fyra kompetensuppsättningar som tidigare beskrivits (konstnärliga och tekniska, sociala och sektorsöverskridande, digitala och entreprenöriella och ledarskapsrelaterade), blir det uppenbart att det är nästan omöjligt för enskilda konstnärer och kulturarbetare att behärska alla dessa kompetenser på en professionell arbetsnivå.

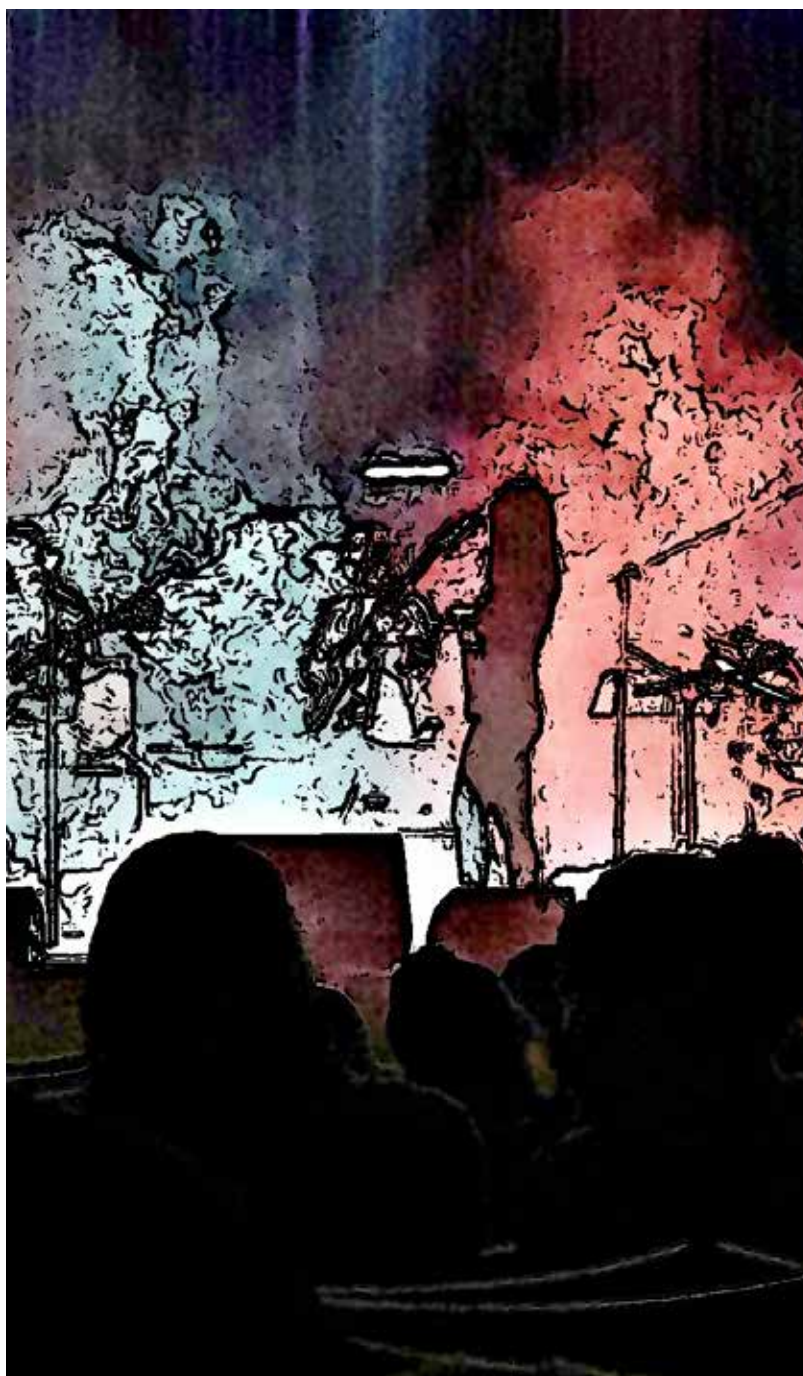
Yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna tenderar att ha fått utbildning främst i konstnärlig och teknisk kompetens innan de gav sig in på yrkesområdet konst och kultur. Därför kommer de att behöva tillägna sig några eller flera av dessa och andra kompetensuppsättningar. För att som samhälle dra nytta av konstnärernas fantasi och lyhördhet för sin omgivning är det angeläget att ge dem utbildningsmöjligheter för att utveckla en tillräckligt kompetent och hållbar karriär.

⁵⁴ https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework_en

⁵⁵ <https://kreativ-bund.de/>

Det finns olika **politiska möjligheter** för att stödja konstnärers och kulturarbetares yrkesutveckling:

- politik för och inom de konstnärliga utbildningarna som driver på för att **yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna ska vara bättre förberedda** för arbetslivet (konstmarknad, arbetsmarknad, beskattning, social trygghet),
- politik som gör det möjligt för **stödjande strukturer** att tillhandahålla information om och hjälp med kompetenshöjande aktiviteter (t.ex. inom digitalisering, marknadsföring eller administration) som yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna behöver men inte har på professionell nivå,
- politik som stöder **egenorganisering** för yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, t.ex. på Coworkingkontor och mötesplatser för kreatörer där de kan förvärva sakkunskap och lära av varandra och kan organisera utbildningsverksamhet,
- politik som stöder **jämställdhet och inkludering** i de kulturella och kreativa sektorerna för att ge alla tillgång till yrkesutveckling (OMC-arbetsgruppen med experter från medlemsstaterna, 2021).

Att diskutera dessa politikområden ligger utanför ramen för denna rapport, men de är till stor hjälp för att utrusta konstnärer och kulturarbetare med kompetens för att utveckla en hållbar och framtids-säker karriär.

Arts and Theatre Institute Academy i Tjeckien är ett utbildningsprogram för ledare inom kultursektorn. Det stärker de färdigheter som krävs för effektiv ledning och utveckling av kulturorganisationer. Verksamheten är utformad för både ledare för organisationer och andra kulturarbetare.

I centrum för akademien står ett sexmånaders ledarskapsprogram för chefer för utvalda kulturorganisationer som fokuserar på att stärka mjuka ledaregenskaper som är nödvändiga för att skapa en strategisk plan, få till stånd effektiv kommunikation eller leda ett team på ett kompetent sätt. Institutet anordnar också oregelbundet öppna föreläsningar, workshoppar och kurser. Ämnen och fokus för evenemang väljs utifrån vilka de aktuella behoven är i praktiken.

<https://akademie.idu.cz/>

2.3.3.3. Typer av lärande

Vilka kompetenser kulturarbetare behöver beror på olika faktorer såsom den delsektor de arbetar i, deras roll i den delsektorn eller vilket skede i karriären de befinner sig i (början, mitten, slutet). Här beskriver vi endast de huvudsakliga kompetenskategorierna de behöver för att bygga en hållbar och framtidssäker karriär.

Lärande inom de kulturella och kreativa sektorerna sker i olika former.

- **Formellt lärande** äger rum inom utbildning som är "institutionaliserad, avsiktlig och planerad genom offentliga organisationer och erkända privata organ, och – i sin helhet – utgör det formella utbildningssystemet i ett land"⁵⁶. Denna typ av lärande **erkänns således av en nationell utbildningsmyndighet eller motsvarande myndigheter**. Inom de kulturella och kreativa sektorerna skulle en typisk formell utbildningsform vara konstakademier.
- **Icke-formellt lärande** sker i utbildningsformer som kan definieras som "ett tillägg, alternativ och/eller komplement till formell utbildning inom individers livslånga lärande"⁵⁷. Liksom formell utbildning har icke-formellt lärande **avsiktligt institutionaliserats och är organiserat/planerat, men ändå utanför det formella systemet**. De kulturella och kreativa sektorerna kan dra nytta av ett brett utbud av icke-formella utbildningserbjudanden, såsom utbildningar inom alla typer av kreativa sektorer och kompetenser (t.ex. snabbkurser i kulturförvaltning).
- **Informellt lärande** kan ha formen av kurser, föreläsningar, workshoppar, distansutbildning, privatlektioner, handledd utbildning på arbetsplatsen eller lärande på digitala plattformar, som Youtube och Skillshare, men också från influerare runt om i världen. Vidare representerar informellt lärande "former av lärande som är **avsiktliga eller planerade, men som inte är institutionaliserade**"⁵⁸. De är mindre organiserade och strukturerade än de två föregående kategorierna. Informellt lärande omfattar även aktiviteter som coaching eller informell undervisning, guidade besök, självlärande, ömsesidigt lärande, inlärningsgrupper, praktik och besök utan guidning. Informell utbildning är en utbredd aktivitet inom de kulturella och kreativa sektorerna både på utbudssidan (t.ex. museibesök) och på efterfrågesidan (t.ex. deltagande i konferensfestivaler).

⁵⁶ http://creativeflip.creativehubs.net/wp-content/uploads/2021/07/FINAL-WP2_Final-Report-on-Skills-mismatch-2.pdf, s. 16.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid., s. 17.

2.3.4. Systemiskt förhållningssätt till kompetensuppbyggnad

När vi tittar på systemet för kompetensuppbyggnad är det fyra byggstenar som måste fungera väl.

1. **Tillgänglighet. Finns det möjligheter** att tillägna sig den kompetens som behövs för en hållbar och framtidssäker.

Sverige har en lång tradition och väl utvecklade system för livslångt lärande. Möjligheter till livslångt lärande inom de kulturella och kreativa sektorerna erbjuds, liksom för alla andra sektorer, inom till exempel kommunal vuxenutbildning, fristående vuxenutbildning, högre yrkesutbildning och högre utbildning. Detta kan bestå av fristående kurser samt korta och långa utbildningsprogram. Information om utbildningsmöjligheter för vuxna finns på webbplatser som *Hitta utbildningar för vuxna – Utbildningsguiden* (<https://www.skolverket.se/>) (vuxenutbildningserbjudanden på olika nivåer) och *Allt du behöver veta om dina studier* (<https://www.studera.nu/>) (högre utbildning), där utbildningsmöjligheter inom de kulturella och kreativa sektorerna enkelt kan väljas. Undervisningen är vanligtvis gratis, och studenter som går offentligt finansierade program är vanligtvis också berättigade till studiestöd.

2. **Sökbarhet.** Det kan finnas oändliga möjligheter för lärande, men om de inte är lätta att hitta, eller om de är gömda i broschyrer som knappast når någon, kommer det att saknas kompetensutveckling. **Finns det en översikt över tillgängliga kompetensutvecklingsmöjligheter**, antingen på sektorsnivå eller nationell nivå, eller genom förmedlande organ på delsektorsnivå såsom branschorganisationer? Finns den online eller tillgänglig från förmedlande organisationer eller betrodda personer, så att yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna kan hitta de kurser eller den utbildning de behöver?

I Belgien, i den flamländska regionen, är **Cultuurloket** en organisation som huvudsakligen tillhandahåller administrativ och juridisk rådgivning och inspirerar yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna med innovativa organisatoriska verktyg. Den kombinerar också sina egna utbildningsmöjligheter både online och offline. På organisationens webbplats finns en central plattform med en kunskapsdatabas, och på dess Youtubesida kan man hitta webbseminarier, utbildningsprogram, tips och råd för god förvaltning samt kommande workshoppar och evenemang.⁵⁹

3. **Tillgänglighet.** Även när kompetensuppbyggnad finns på plats och är lätt att hitta är det frågan om tillgänglighet. De största faktorerna är **tid och pengar**. För anställda är frågan om deras arbetsgivare är villig att betala och avsätta arbetstid för lärande. Arbetsgivare tenderar att begränsa utbildningsmöjligheterna för personer som är tillfälligt anställda eller deltidsanställda. Oberoende måste själva få tid och tänka på budgeten när kursen inte är gratis. Att lägga tid på utbildning genererar inga pengar på kort sikt, särskilt inte när inkomsten är liten. Tillgången till finansiering för att stödja deras lärande är härmed avgörande.

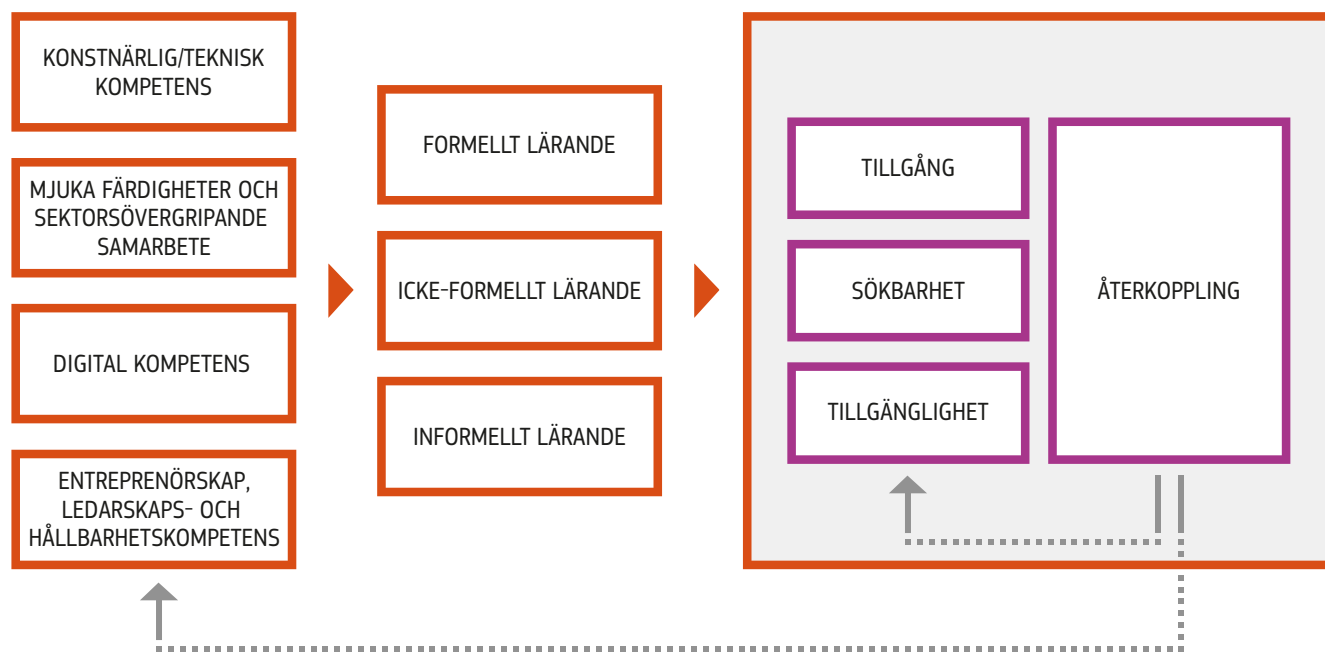
⁵⁹ <https://www.cultuurloket.be/opleidingen>

WerktuigPPO är en nederländsk fond, finansierad av kulturministeriet, som finansierar livslångt lärande för alla anställda och oberoende inom de kulturella och kreativa sektorerna. Den är efterfrågestyrd (det finns ingen lista över leverantörer), och den finansierar en tredjedel av kostnaderna upp till 2 000 euro per år. Varje sökande får ett ja eller nej efter högst tre dagar. Under perioden oktober 2020–oktober 2022 mottog fonden 18 000 ansökningar, varav 70 procent beviljades. Avslagen berodde främst på sökande som inte utgjorde en del av de kulturella och kreativa sektorerna. Den genomsnittliga ansökan var på 1 100 euro.⁶⁰

4. **Utvärdering och tillhandahållande av återkoppling.** Ett sammanhang av hållbarhet, digitalisering och eventuellt krympande budgetar som utvecklas i snabb takt kräver ett entreprenörstänkande och skapar därmed **ständigt utmaningar för befintliga lärandesystem.** Svaret ligger inte bara i kontinuerlig utvärdering och förbättring, utan **också i att ge återkoppling** om tillgång, sökbarhet och tillgänglighet, och om de fyra kompetensuppsättningarna i sig själva.

Kompetensuppsättningarna, typerna av lärande och de fyra byggstenarna bildar tillsammans ramen för politik och rekommendationer för livslångt lärande (figur 5).

Figur 5. Ram för livslångt lärande

⁶⁰ <https://werktuigppo.nl/>

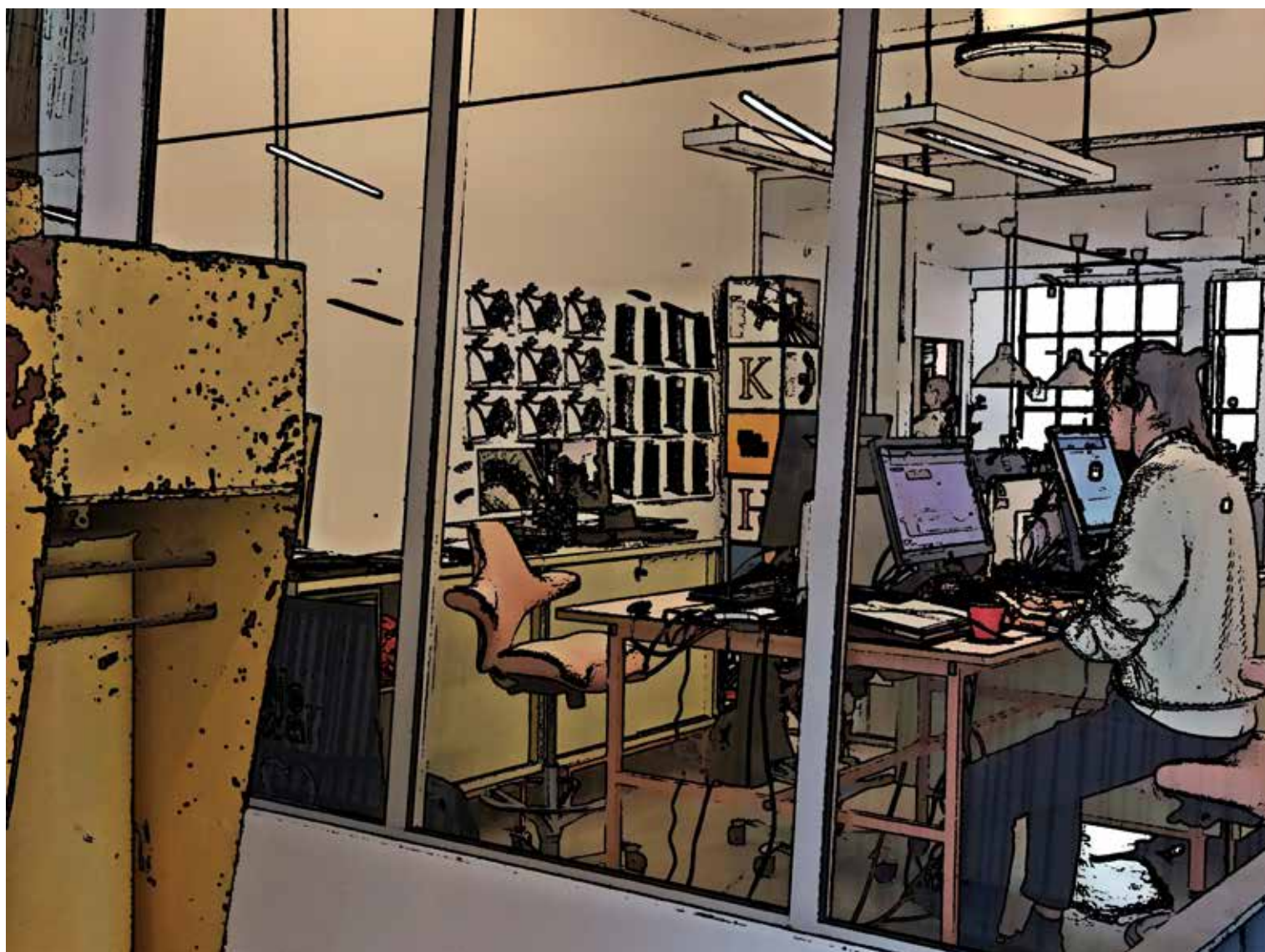
2.3.5. Rekommendationer

Rekommendationerna är grupperade enligt de fyra byggstenarna i den systemiska politiska strategin för kompetensutveckling och livslångt lärande för de kulturella och kreativa sektorerna.

Viktig rekommendation. Anta ett systemiskt förhållningssätt till en politik för kompetensutveckling och livslångt lärande genom att **kartlägga tillgänglighet, förbättra sökbarheten, garantera tillgänglighet och tillhandahålla återkoppling.**

- **Tillgänglighet**

- **Kartlägg tillgången** i fråga om **formella och icke-formella kurser och workshoppar**. Använd kunskapen hos sektorsorganisationer och anordnare av formell utbildning för att **utveckla en tydlig överblick**. Kartlägg även förekomsten av tillgängliga informella metoder och metoder för utbildning på arbetsplatsen, såsom mentorskap och praktikgemenskaper, för att stimulera användningen av sådana metoder.
- **Kartlägg tillgången** på kurser och workshoppar utifrån **de olika kompetensuppsättningarna**. I stället för att ha ett uttömmande klassificeringssystem kan ramverket som diskuterats ovan – konstnärlig/teknisk kompetens, mjuka färdigheter, digital kompetens och entreprenörskompetens – ge en vägledning till en tydlig översikt.

- **Sökbarhet**

- Resultaten av kartläggningen bör finnas tillgängliga på olika nivåer inom sektorn (myndigheter, förmedlande organ och individer). **Lägg till sökmetoder och karriärrådgivningsmöjligheter till kartläggningen** för att göra det enklare att matcha kompetensbehov med tillgängliga utbildningserbjudanden.

- **Tillgänglighet**

- **Gör finansiering tillgänglig** för både anställda (inklusive arbetstagare med tillfälliga anställningar och deltidsanställningar) och oberoende för att stimulera deltagande. Gör finansieringen lättillgänglig.
- **Uppmuntra förhandlingsparter, i kollektivavtal** och vid finansiering av organisationer inom sektorn, att göra kompetensutveckling och livslångt lärande till en permanent del av avtalen.

- **Återkoppling**

- **Utveckla standarder för utvärdering** för formell och icke-formell utbildning och gör dessa standarder obligatoriska för all utbildning där offentliga medel är inblandade. Tänk på att förekomsten av de olika kompetensuppsättningarna varierar mellan sektorer, arbeten och projekt. Man kan använda den europeiska referensramen för kvalifikationer med åtta nivåer för att ge deltagarna mer hanterbara och internationellt överförbara kvalifikationer.⁶¹ **Organisera utbyten mellan utbildningsanordnare** för att höja kvaliteten med hjälp av resultaten från utvärderingarna. Installera en mekanism för att utvärdera befintliga kompetensuppsättningar så att de kan anpassa sig till förändrade sammanhang och utmaningar. Detta kan göras på nationell nivå eller kopplas till europeisk nivå.
- **Sätt upp ett mål för deltagande i livslångt lärande:** den europeiska pelaren för sociala rättigheter har satt upp ett mål på 60 procent av den arbetsföra befolkningen till 2030. Mät deltagande och utveckla politiska åtgärder för att fylla befintliga luckor (tillgång, sökbarhet, tillgänglighet).⁶²

2.3.6. Slutsatser

Europa behöver en högkvalificerad arbetskraft för att klara de utmaningar som ligger framför oss. Politik för livslångt lärande stimulerar kontinuerligt lärande och tillväxt. Detsamma gäller arbetskraften inom de kulturella och kreativa sektorerna. Många konstnärer och andra som arbetar inom sektorn saknar dock tillfällen och möjligheter att delta i livslångt lärande på grund av deras fragmenterade och projektbaserade arbetsförhållanden, den höga andelen egenföretagare och de relativt låga inkomstnivåerna.

Dessa egenskaper kräver en systematisk och intensiv utbildningspolitik inom medlemsstaterna, samt samordning och ytterligare ekonomiska medel på nationell nivå och EU-nivå. Massiva investeringar i kompetens på EU-nivå, till exempel genom EIT:s KI-grupp för kultur och kreativitet, och den ökade finansieringen i andra EU-program på detta område är en mycket bra signal. I grund och botten är detta en uppmaning till oss alla att hjälpa de kulturella och kreativa sektorerna att skaffa sig kompetens att blomstra som sektor och spela den kreativa roll i samhället vi behöver för framtiden.

⁶¹ <https://europa.eu/europass/en/european-qualifications-framework-efq>

⁶² https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-action-plan_en

2.4. KONSTNÄRLIG FRIHET

2.4.1. Inledning

Skyddet och främjandet av konstnärlig frihet är avgörande både för att säkerställa att människor kan uttrycka sig fritt genom olika konstformer utan rädsla för censur eller konsekvenser och för att publiken ska kunna ta del av mångsidiga kulturella uttryck, inklusive att få sina övertygelser och åsikter utmanade av andra. Konstnärligt uttryck är ett medium genom vilket människor kan undersöka nya och utmanande idéer, ta del av olika synsätt och få en spegelbild av sig själva som individer och som samhällen. I den meningen kan konstnärlig frihet betraktas som en väsentlig ingrediens för tillväxten och framgången för de kulturella och kreativa sektorerna och för att demokratiska samhällen ska kunna blomstra. Konstnärliga uttryck är också ett sätt att uttrycka vårt gemensamma arv, och på så sätt kan det skapa kopplingar, förståelse och empati mellan människor. Därmed kan konstnärlig frihet betraktas som en grundläggande aspekt av kulturella rättigheter. Om den konstnärliga friheten hotas kan konstnärerna inte producera verk av hög kvalitet och utforska sin konstnärliga potential, vilket i sin tur begränsar den kulturella mångfalden.

Den konstnärliga friheten är avgörande för möjligheterna att skapa konst och bedriva en konstnärlig verksamhet. Den är därför även en viktig del av arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna.⁶³ För utsatta och fördrivna konstnärer är konstnärlig frihet dessutom kopplad till deras rätt till liv, frihet och säkerhet.⁶⁴

Allt som tas upp ovan är anledningen till att detta ämne ingår i OMC-arbetsgruppens mandat.

Konstnärlig frihet kan beskrivas som ett ideal som bygger på föreställningen att konst och kultur så långt det är möjligt ska spegla fria kreativa processer och värderas utifrån sina konstnärliga egenskaper.⁶⁵

Unesco definierar konstnärlig frihet som friheten att föreställa sig, skapa och sprida olika kulturyttringar utan statlig censur, politisk inblandning eller påtryckningar från icke-statliga aktörer. Den inkluderar rätten för alla medborgare att ha tillgång till dessa verk och är avgörande för samhällenas välbefinnande. Den omfattar följande rättigheter::

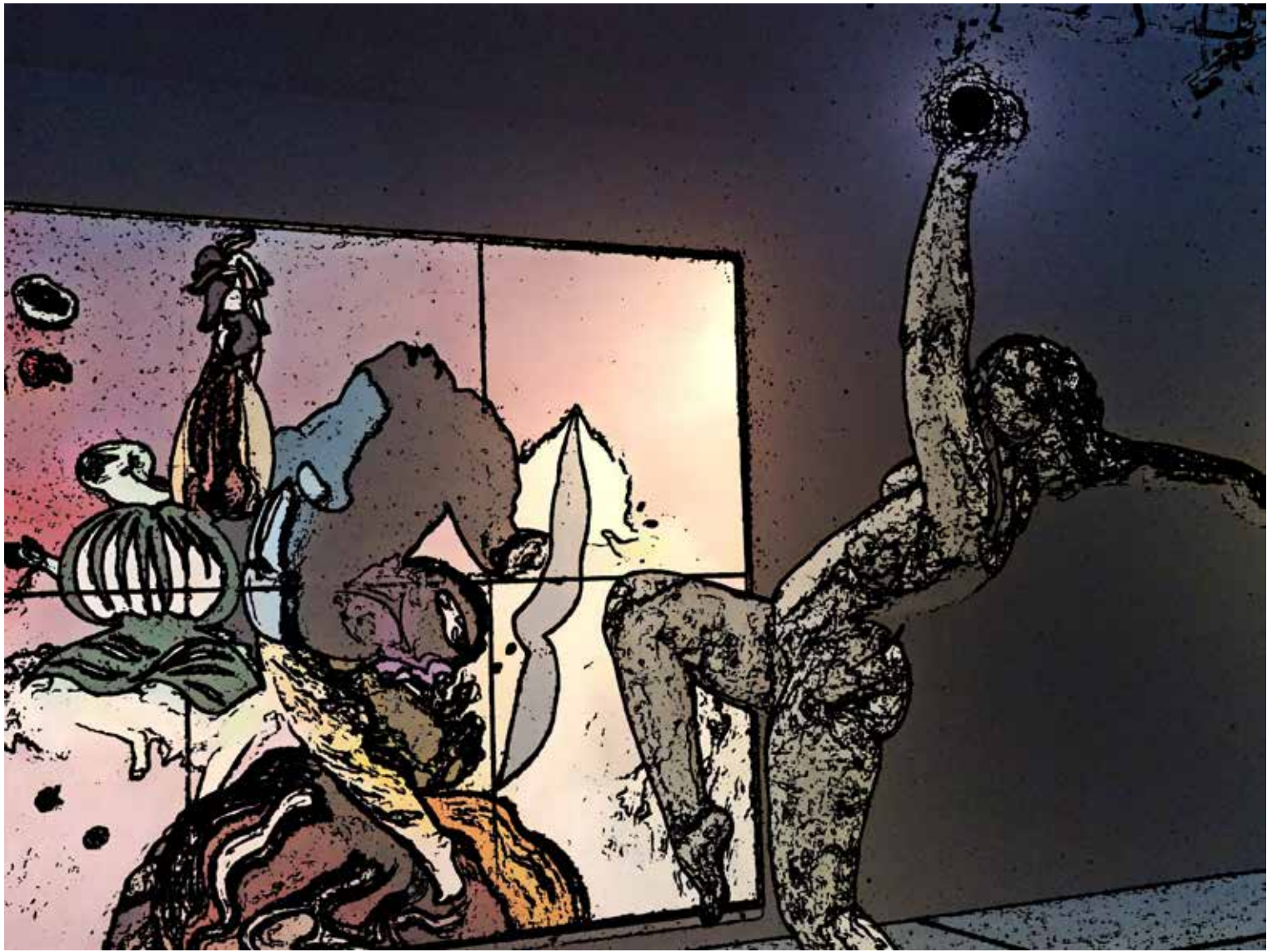
- rätten att skapa utan att censureras eller hotas,
- rätten att få stöd, spridning och ersättning för konstnärligt arbete,
- rätten till fri rörlighet,
- rätten till föreningsfrihet,
- rätten till skydd för sociala och ekonomiska rättigheter,
- rätten att delta i kulturlivet.⁶⁶

⁶³ https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/artistic_freedom_pdf_web.pdf

⁶⁴ <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

⁶⁵ https://kulturanalys.se/wp-content/uploads/2021/06/2021_1-webb.pdf, s. 18.

⁶⁶ https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/artistic_freedom_pdf_web.pdf, s. 2; se även <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380474> och <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380474>.

OMC-arbetsgruppen har forskat på ämnet konstnärlig frihet och skickat ut ett frågeformulär till alla medlemsstater om yrkesstatus när det gäller skydd av rätten till konstnärlig frihet. Dessutom har gruppen samlat in information om utmaningar och bästa praxis från olika medlemsstater. På grundval av den återkoppling som mottagits har experterna tagit fram en lista över rekommendationer.

2.4.2. Sammanhang och viktiga utmaningar

Konstnärlig frihet bör förstås i ett övergripande sammanhang tillsammans med mänskliga rättigheter. OMC-arbetsgruppens forskning visar att det finns en skillnad mellan hur de internationella rättsinstrument som antagits av FN definierar och skyddar rätten till konstnärlig yttrandefrihet och hur Europarådets rättsliga instrument (Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, ECHR) och Europeiska unionens instrument (EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna) gör det.

De internationella rättsinstrument som antagits av FN, såsom den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna⁶⁷, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter⁶⁸, den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter⁶⁹ och Unescos rättsliga instrument⁷⁰ anger samtliga huvuddragen för principen om en **utpräglad** rätt till konstnärlig

⁶⁷ <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

⁶⁸ <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

⁶⁹ <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

⁷⁰ <https://en.unesco.org/creativity/convention>

yttrandefrihet. Denna rättighet omfattar alla delar av Unescos definition, som nämns i avsnitt 2.4.1. Genomförandet av dessa instrument är normalt beroende av den berörda medlemsstatens vilja att samarbeta med det relevanta fördragsorganet. Dessa rättsliga instrument är därför mindre bindande än till exempel Europakonventionen⁷¹ eller EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna⁷².

Stadgan nämner inte uttryckligen rätten till konstnärlig yttrandefrihet, även om artikel 13 anger att "konsten och den vetenskapliga forskningen ska vara fria". Europakonventionen nämner inte heller uttryckligen rätten till konstnärlig yttrandefrihet. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har dock erkänt betydelsen av konstnärligt uttryck som en specifik typ av uttryck enligt artikel 10 i Europakonventionen. Ändå är dess rättspraxis om konstnärliga uttryck fortfarande ganska ytlig⁷³, och dess avgöranden är vanligtvis till förmån för staterna när man väger motstridiga rättigheter mot varandra (till exempel konstnärlig frihet mot religionsfrihet eller konstnärlig frihet mot offentlig moral)⁷⁴.

Inget av de juridiska instrumenten tycks därför erkänna samma sorts distinkta rätt till konstnärlig yttrandefrihet som de tidigare nämnda rättsliga instrumenten som antagits av FN, inklusive alla de element som nämndes i avsnitt 2.4.1.⁷⁵

Detta skapar en situation där medlemsstaterna kan hävda rätten till konstnärlig yttrandefrihet på mångfasetterade sätt. Rätten påverkas av de lokala moralnormer som råder i ett visst samhälle vid en given tidpunkt. Detta skapar mycket otrygghet för konstnärer och yrkesverksamma som arbetar inom de kulturella och kreativa sektorerna, särskilt de som arbetar gränsöverskridande.

Forskningen visar också på en växande tendens hos regeringar inom EU att begränsa rätten till konstnärlig yttrandefrihet genom till exempel lagstiftning mot terrorism, hädelselagar (som för närvarande finns i 14 EU-länder) och lagar som förbjuder och kriminaliserar förolämpningar mot staten, inklusive nationella symboler.⁷⁶ Forskningen visar också fall där regeringar tar över den administrativa kontrollen av nationella museer och kulturinstitutioner för att säkerställa att de gynnar konst med nationalistiska eller regeringsvänliga budskap i sina utställningar. Avsiktig inblandning i programplaneringen och ledarskapet för kultur- och konstinstitutioner kan medföra otillbörliga begränsningar i fråga om rättigheterna för dem som får tillgång till konsten. Freemuse, en oberoende internationell organisation som främjar konstnärlig yttrandefrihet och kulturell mångfald, har dokumenterat fall av lagstiftning mot "homosexuell propaganda", där konstverk som antingen har hbtq-teman och andra icke-normativa könsuttryck eller produceras av hbtq-konstnärer och andra konstnärer med icke-normativa könsuttryck blir föremål för restriktioner.⁷⁷

De populistiska ideologiernas effekter på definitionen av yttrandefriheten kan också betraktas som en oroande trend. Enligt en rapport från Freemuse har populism haft en negativ inverkan globalt på förmågan att skapa konst i frågor kring hbtq+, kvinnors rättigheter eller religion, och andra verk som utmanar traditionella normer. Kvinnor, medlemmar av hbtq+-gemenskapen och konstnärer med etnisk minoritetsbakgrund har ofta begränsade möjligheter att uttrycka sig genom konst och kultur.⁷⁸

Hoten mot den konstnärliga friheten eller konstnärliga yttranden kan generellt delas in i fyra olika kategorier: politiska, ideologiska, religiösa och socioekonomiska. Hoten mot den konstnärliga friheten

⁷¹ https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

⁷² https://www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/european_government/eu_law/charter_of_fundamental_rights.html

⁷³ https://www.greens-efa.eu/files/assets/docs/cae__freedom_of_artistic_expression_in_the_european_union_en.pdf, s. 12.

⁷⁴ <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/publications/rights-legal-frameworks-for-artistic-freedom/>, s. 22.

⁷⁵ https://www.greens-efa.eu/files/assets/docs/cae__freedom_of_artistic_expression_in_the_european_union_en.pdf, s. 56.

⁷⁶ <https://freemuse.org/resource-list/the-new-european-agenda-on-freedom-of-artistic-expression/>

⁷⁷ *Ibid.*, s. 50.

⁷⁸ <https://freemuse.org/media/yk2paxxb/saf-report-2022.pdf>

har under senare tid förvärrats på grund av politisk extremism, ekonomisk kris, den globala pandemin, hoten från digitaliseringen, en framväxande miljökatastrof och krigets återkomst till Europa.⁷⁹ Som nämnts i avsnitt 1.1 i denna rapport bör särskild uppmärksamhet ägnas åt utsatta och fördrivna konstnärer, som inte längre kan fortsätta sitt konstnärliga arbete på ett säkert sätt i länder över hela världen där demokratiska värderingar är förtryckta eller förbjudna. På EU-nivå har politiska initiativ utarbetats för att bättre skydda den konstnärliga yttrandefriheten. Dessa initiativ går längre än arbetsplanen för kultur 2019–2022, till exempel EU:s handlingsplan för demokrati, som lovar att ”kommissionen kommer också att fortsätta att främja och försvara konstnärers frihet att skapa utan censur eller hot”⁸⁰, eller arbetet som Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) svarar för.

Men eftersom nästan inga⁸¹ EU-länder har ett konstitutionellt skydd för rätten till konstnärlig yttrandefrihet kan styrkan i de ovan nämnda begränsningarna fortsätta att variera mellan medlemsstaterna, vilket skapar heterogenitet i europeisk offentlig politik och lagstiftning, vilket slutligen leder till olika skyddsnivåer för den konstnärliga yttrandefriheten.⁸²

Detta påverkar inte bara villkoren för konstnärer och yrkesverksamma som arbetar inom de kulturella och kreativa sektorerna i ett land vad gäller otrygghet och säkerhet, utan också möjligheterna att utbyta kultur och kreativitet över nationsgränserna inom EU.

Ovanstående visar att rätten till konstnärlig yttrandefrihet är bräcklig och nödvändigheten av att stärka den. Rekommendationerna nedan syftar alla till att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att främja och skydda rätten till konstnärlig yttrandefrihet och konstnärers rätt att leva utan trakasserier och våld i den offentliga och privata sektorn.

2.4.3. Huvudsakliga rekommendationer

Rekommendation 1. Rätten till konstnärlig yttrandefrihet bör återspeglas på ett bindande sätt i EU:s fördragsreformer, nationell lagstiftning och även praktisk politik.

Denna rekommendation syftar till att få medlemsstaterna, Europeiska kommissionen och andra EU-institutioner att samarbeta för att bättre skydda rätten till konstnärlig yttrandefrihet och göra den till en del av deras författningar. Detta skulle kunna bidra till att lösa problemet med att länder har en mångfasetterad tolkning av den konstnärliga yttrandefriheten för tillfället. Likaså skulle det kunna skydda mot inskränkningar av rätten till konstnärlig yttrandefrihet genom de tidigare nämnda politiska, ideologiska, religiösa och socioekonomiska begränsningarna.

På nationell nivå finns **god praxis** i detta avseende i Tjeckien, Tyskland, Estland, Grekland, Spanien, Frankrike, Kroatien, Malta, Österrike, Slovakien, Finland och Sverige. Dessa EU-länder skyddar uttryckligen rätten till konstnärlig yttrandefrihet, antingen i sina författningar eller genom annan lagstiftning.

⁷⁹ <https://rm.coe.int/free-to-create-council-of-europe-report-on-the-freedom-of-artistic-exp/1680aa2dc0>

⁸⁰ Kommissionens meddelande – EU:s handlingsplan för demokrati (COM(2020) 790 final), avsnitt 2.4.

⁸¹ Med det anmärkningsvärda undantaget Italien; se tabellen i bilaga 1.

⁸² https://www.greens-efa.eu/files/assets/docs/cae_freedom_of_artistic_expression_in_the_european_union_en.pdf, s. 22–25.

På europeisk nivå skulle tolkningen av artikel 13 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna kunna anpassas och uppdateras, vilket också föreslås i studien *Freedom of Artistic Expression in the European Union – An overview of the relevant normative and jurisprudential framework*⁸³, eller genom att gå ännu längre och skapa en ny distinkt rätt till konstnärlig yttrandefrihet i stadgan i linje med Unescos definition.

För att uppnå meningsfulla, proportionerliga och effektiva rättsliga åtgärder bör den konstnärliga gemenskapen involveras. I detta syfte skulle en strukturerad dialog kunna inledas på både nationell nivå och EU-nivå mellan akademiker, intressenter och beslutsfattare om förhållandet mellan konstnärlig frihet och samhällseliga värderingar. Utifrån denna strukturerade dialog skulle en indikator kunna utvecklas som anger hur den konstnärliga yttrandefriheten respekteras.

Detta skulle också kunna leda till skapandet av en **EU-guide/handbok** för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna med avseende på rätten till yttrandefrihet, konstnärlig frihet, samhällsnytta, rättspraxis och relaterade frågor. Ett exempel på **god praxis** är det resurspanket som **Malta** har skapat. Vi diskuterar detta närmare under rekommendation 3.

Rekommendationen om politisk praxis innebär vidare att politisk påverkan på kulturyttringar förhindras, till exempel genom finansiering. Ett exempel på god praxis är armlängdsprincipen, som finns i länder som Litauen, Slovakien, Finland och Sverige. Denna princip bygger på två viktiga aspekter. För det första bör politiker och politiska församlingar i allmänhet avstå från att engagera sig i styrkommittéer som påverkar, eller kan påverka, vad och hur konstnärer och andra yrkesverksamma som arbetar inom de kulturella och kreativa sektorerna skapar. För det andra bygger principen på ett organisatoriskt avstånd mellan politiskt beslutsfattande å ena sidan och beslut som har att göra med konstnärliga bedömningar å andra sidan. Armlängdsprincipen syftar alltså till att skapa gynnsamma förutsättningar för konstnärlig frihet genom att förespråka ett organisatoriskt skydd mot politiska beslut om konstnärligt innehåll.⁸⁴

Enligt denna armlängdsprincip bestämmer regeringen den totala finansieringen till konstnärer, men det är yrkesverksamma som bestämmer till vad och till vem finansieringen tilldelas. Detta innebär att de myndigheter inom kulturområdet som fördelar bidrag och medel till konstnärer gör det med hjälp av expertgranskningsgrupper som består av yrkesverksamma från det konstnärliga området med förmåga att analysera kvaliteten på konsten/framförandet osv. Dessa grupper byts ut regelbundet, och de har också mycket strikta policier när det gäller intressekonflikter och partiskhet. Principen garanterar med andra ord konstnärer konstnärlig frihet utan politisk inblandning.⁸⁵

Slutligen vill vi rekommendera den goda politiska praxisen att stödja organisationer i det civila samhället som arbetar för att bättre skydda rätten till konstnärlig yttrandefrihet internationellt, såsom Fristäder för författare och kulturpersonligheter⁸⁶, Freemuse⁸⁷, Artists at Risk Connection⁸⁸, Index on Censorship⁸⁹ och Arterial Network⁹⁰.

⁸³ https://www.greens-efa.eu/files/assets/docs/cae__freedom_of_artistic_expression_in_the_european_union_en.pdf

⁸⁴ Se till exempel https://kulturanalys.se/wp-content/uploads/2021/06/2021_1-webb.pdf, s. 18, och <https://www.taike.fi/en>.

⁸⁵ <https://www.kulturradet.se/om-oss/sa-arbetar-vi/sa-fattar-vi-beslut/>

⁸⁶ <https://icorn.org/>

⁸⁷ <https://freemuse.org/>

⁸⁸ <https://artistsatrisk.org/?lang=en>

⁸⁹ <https://www.indexoncensorship.org/>

⁹⁰ <https://www.arterialnetwork.org/>

Rekommendation 2. Samarbeta med ett EU-observationsorgan om rätten till konstnärlig yttrandefrihet.

Denna rekommendation syftar till att skapa mer uppmärksamhet och medvetenhet om medlemsstaternas ansvar att skydda rätten till konstnärlig yttrandefrihet. För närvarande nämns inte rätten till konstnärlig yttrandefrihet uttryckligen i EU:s årliga frågeformulär om rättsstatsprincipen som skickas ut till medlemsstaterna regelbundet för att övervaka läget när det gäller viktiga samhällsämnen.⁹¹ Det rekommenderas att detta frågeformulär mer explicit tar upp ämnet konstnärlig yttrandefrihet.

För att undvika att skapa ytterligare en ny struktur skulle det vara tillrådligt att använda och samarbeta med en redan befintlig observationsorganisation på EU-nivå, till exempel FRA⁹².

Ett "klassificeringssystem" skulle också kunna införas på EU-nivå, inspirerat av internationella pressfrihetsindexet.⁹³

En annan **god praxis** i sammanhanget är Myndigheten för kulturanalys som har fått i uppdrag av den **svenska** regeringen att redovisa effekterna av kulturpolitisk styrning på konstnärlig frihet. Dessa rapporter är mycket användbara för regeringen för att förstå resultatet av dess kulturpolitik.⁹⁴

⁹¹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2022-rule-law-report_en

⁹² <https://fra.europa.eu/en/about-fra>

⁹³ <https://rsf.org/en/index>

⁹⁴ https://kulturanalys.se/wp-content/uploads/2021/06/2021_1-webb.pdf, s. 18.

Rekommendation 3. Rätten till tillgång till kultur för allmänheten och konstnärer bör stärkas, och alla hinder för att få tillgång till kultur och att få finansiering för kultur bör minskas.

Som beskrivs i Unescos definition innebär rätten till konstnärlig frihet alla samhällsmedlemmars lika möjlighet att fritt delta i konstnärlig och kulturell verksamhet, utan några sociala, ekonomiska eller politiska begränsningar. Förekomsten av hinder och begränsningar för rätten till tillgång till kultur inkräktar på individens och samhällets frihet att delta i lika grad i ett samhälles kulturella uttryck. Det är därför medlemsstaterna proaktivt bör se till att alla samhällsmedlemmar ges lika tillgång till möjligheter att utöva sina konstnärliga och kreativa strävanden, inklusive utsatta konstnärer och fördrivna konstnärer, som befinner sig i en särskilt utsatt situation.

En **god praxis** i sammanhanget kan vara att subventionera "rabattkort" för låginkomsthushåll och för unga och pensionärer. Dessa kort ger tillgång till kulturevenemang och aktiviteter till ett reducerat pris. Detta förekommer till exempel i **Nederländerna**.

Dessutom bör möjligheterna till finansiering eller tillgång till kollektiva nyttigheter inte hindras av språkliga, tekniska, kulturella och sociala hinder. Särskild uppmärksamhet bör ägnas migranter och etniska minoriteter samt andra typer av minoriteter, såsom hbtq+ eller funktionshindrade.

Dessutom bör medlemsstaterna säkerställa lika tillgång till finansiering och till utrymme för alla konstformer.

En **god praxis** för detta är resurspaketet "**Right to Culture**" som utvecklats av konstrådet i **Malta**. Detta syftar till att hjälpa kulturorganisationer (inklusive offentliga organisationer) att identifiera de hinder som står i vägen för inkluderande finansiering, projektledning och programutveckling. Dessutom syftar det till att hjälpa till att utveckla strategier och verktyg för att hantera dem. Det här resurspaketet belyser de grundläggande verktyg och tillvägagångssätt som organisationer och yrkesutövare kan använda när de arbetar med en mängd olika grupper.⁹⁵

⁹⁵ <https://www.artscouncilmalta.org/pages/guidance-advice/resources/right-to-culture/>

2.4.4. Slutsatser

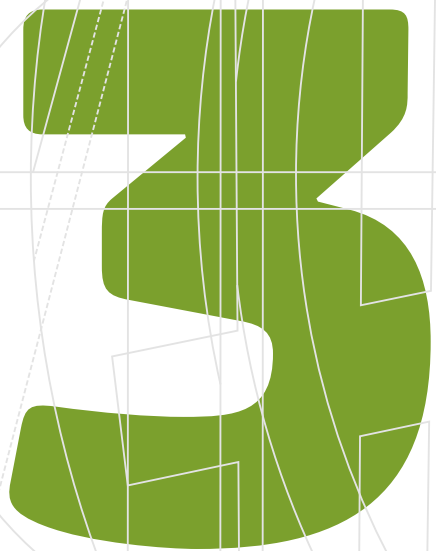
OMC-experten är överens om att konstnärlig frihet är en nödvändighet för ett blomstrande demokratiskt samhälle med kulturell mångfald. Rekommendationerna understryker vikten av att upprätthålla, stärka och skydda den konstnärliga friheten och rätten att skapa utan rädsla för censur eller konsekvenser.

Vidare är rekommendationerna riktade till beslutsfattare i syfte att de ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder för att skydda rätten till konstnärlig yttrandefrihet, och att lyfta fram ansvar, på alla nivåer, för främjande och skydd av rätten till konstnärlig yttrandefrihet. Samarbete mellan och inom medlemsstaterna, och på EU-nivå, är nödvändigt för att upprätthålla skyddet av den konstnärliga friheten.

Rekommendationerna innehåller åtgärder som bör vidtas för att erbjuda rimliga arbetsvillkor för konstnärer i syfte att öka den konstnärliga friheten, till exempel genom att rekommendera strukturerad dialog. De ger exempel på god praxis och principer för att säkerställa att konstnärer har frihet att skapa utan begränsningar. Dessutom är det av stor vikt att göra konst och kultur tillgänglig för alla i samhället och att stödja organisationer som arbetar för rätten till konstnärlig yttrandefrihet globalt.

Ett fritt och levande kulturliv är en förutsättning för en hållbar demokrati – och vice versa. Konstnärlig frihet kan därför inte tas för given och måste skyddas och stödjas. Begränsningar av den konstnärliga friheten bör förhindras genom lämpliga åtgärder på lokal, regional, nationell nivå och EU-nivå, i ett internationellt sammanhang.

A large, bold, green number '3' is positioned on the left side of the page. The background features a complex geometric pattern of thin grey lines, including a large circle and various rectangular shapes, creating a technical or architectural feel.

**SLUTSATSER OCH
HUVUDSAKLIGA
POLITISKA
REKOMMENDATIONER**

SLUTSATSER OCH HUVUDSAKLIGA POLITISKA REKOMMENDATIONER

3.1. SLUTSATSER

De kulturella och kreativa sektorerna är kända för sitt unika arbete såväl som sina specifika arbetsförhållanden, som ibland kan vara givande, men mestadels utmanande och osäkra. OMC-expertgruppens arbete bidrar till en växande mängd bevis som byggts upp under många år och som belyser arten och effekterna av dessa utmanande arbetsförhållanden.

Covid-19-krisen hade till följd att de osäkra och instabila arbetsförhållandena på arbetsmarknaderna i de kulturella och kreativa sektorerna blev uppenbara och avslöjade att sektorerna var mindre motståndskraftiga än vad vissa kanske hade antagit. Pandemin hade stor inverkan på dessa sektorer, med stängningar av kulturinstitutioner och många yrkesverksamma som drabbades av förlust av arbetstillfällen och minskade inkomster. Även om detta var och fortsätter att vara oerhört utmanande, har det haft till följd att det riktat stor uppmärksamhet på ämnet, och det har blivit en högaktuell fråga på politiska dagordningar i EU och dess medlemsstater.

Som svar på pandemin har ett antal nya och spännande politiska initiativ, program och åtgärder initierats som syftar till att möta dessa utmaningar. För vissa medlemsstater var det svårt att snabbt betala ut ekonomiskt stöd under pandemin på grund av brist på information om konstnärer och kulturarbetare. Detta har belyst värdet och vikten av att ge konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna en särskild yrkesstatus.

Mycket har hänt under tiden och framsteg har gjorts, men mycket återstår att göra. För att förbättra konstnärernas yrkesstatus och arbetsförhållandena i de kulturella och kreativa sektorerna krävs fortsatt engagemang och politiska åtgärder.

De kulturella och kreativa sektorernas viktiga roll för våra ekonomier, samhällen och individuella välbefinnande och egenmakt har blivit alltmer erkänd på både EU-nivå och medlemsstatsnivå, nationellt, regionalt och lokalt. Detta befintliga och växande erkännande av kultur kräver emellertid också att man erkänner vikten av en rättvis och stödjande miljö för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna. Det råder ingen tvekan om att välfungerande arbetsmarknader som inkluderar och erbjuder rättvisa och heltäckande sociala trygghetssystem är avgörande för framtiden för vitala, dynamiska och internationellt konkurrenskraftiga europeiska kulturella och kreativa sektorer. Som framhålls i denna rapport har nya och viktiga åtgärder, inklusive lagstiftningsinitiativ, lanserats i medlemsstaterna såväl som på EU-nivå. I vissa EU-medlemsstater används också medel från de nationella återhämtnings- och resiliensplanerna för sociala reformer och förbättring av arbetsmiljön, även för konstnärer. Internationella organisationer, särskilt Unesco, har varit aktiva i årtionden för konstnärers arbetsvillkor (Unesco, 1980), och genomför regelbundna undersökningar

och övervakning. Nyligen behandlade ILO också uttryckligen frågor om framtidens arbete inom konst- och underhållningssektorn⁹⁶, och ämnet diskuteras även av G20 och andra internationella forum.

Denna rapport från arbetsgruppen för den öppna samordningsmetoden (OMC) bygger på all befintlig expertis, kunskap och pågående initiativ från olika förvaltningsnivåer och ger en uppdaterad översikt över de olika situationerna och ett stort antal åtgärder och tillvägagångssätt i EU:s medlemsstater. OMC-arbetsgruppen byggde också sitt arbete på rapporter från och utbyten med europeiska nätverk inom de kulturella och kreativa sektorerna som Culture Action Europe (CAE), International Network for Contemporary Performing Arts (IETM), On the Move, PEARLE – Live Performance Europe, Freemuse, och även via gruppen Voices of Culture med företrädare för det civila samhället samt via regelbundna utbyten med parterna i den europeiska sektorsvisa sociala dialogen inom Life – Performance.

OMC-experterna bekräftade på nytt resultaten som dokumenterats av andra studier, särskilt de osäkra arbetsförhållandena som kännetecknas av osäkerhet och en generellt låg och fluktuerande inkomst, frilans- och projektbaserat arbete, engagemang på sen kvällstid och helger, bisyssla, bristande transparens när det gäller löner och otillräcklig socialt skydd. Hur olika de specifika situationerna i varje EU-medlemsstat och mellan de olika delsektorerna inom de kulturella och kreativa sektorerna än kan vara i detta avseende, har gemensamma utmaningar och prioriterade områden för åtgärder identifierats av experterna och behandlats i detalj i denna rapport med avseende på konstnärers yrkesstatus, socialt skydd, rättvisa, kompetens och konstnärlig frihet. Sektorsöverskridande ämnen som gränsöverskridande rörlighet, jämställdhet och mångfald, den digitala och den gröna omställningen samt erfarenheter av covid-19-krisen ingick i övervägandena och diskussionerna.

OMC-experterna är överens om att regelverk för yrkesstatus som konstnär är viktiga eftersom de erkänner kulturellt och kreativt arbete som ett legitimt yrke och erkänner de unika och specifika utmaningarna i konstnärernas arbetsmiljö. De är också ett potentiellt sätt att reglera arbetsvillkoren när det gäller tillgång till resurser och rättigheter som socialt skydd, och hjälper till att höja det konstnärliga arbetets profil och ge kreatörer det stöd de behöver för att lyckas.

OMC-experterna är överens om att rättvisa och rättvis praxis är avgörande för de kulturella och kreativa sektorerna. En rad rekommendationer har föreslagits till beslutsfattare på olika förvaltningsnivåer för att ta itu med viktiga utmaningar som rör deras hållbarhet, mångfald och potential genom att lyfta fram deras grundläggande roll som offentliga finansiärer och för att initiera positiv förändring genom att ställa upp villkor för tillgång till och användning av bidrag och finansiering.

Utan tvekan har de kulturella och kreativa sektorerna genomgått en snabb förändring, underbyggd av digitalisering, men också av ojämlik tillgång till teknik, ekonomi, utbildning och kompetensutveckling. De kulturella och kreativa sektorerna representerar viktiga och dynamiska arbetsmarknader som, liksom andra sektorer, ställs inför ökande brist på kompetens och arbetskraft. För att utnyttja deras potential att skapa sysselsättning krävs nya färdigheter och systematiska inlärningsmetoder samt investeringar i kompetensutveckling.

OMC-experterna är överens om att yrkesverksamma konstnärer och kulturskapare spelar en betydande roll i ett levande kulturliv. Att konstnärer och kulturskapare kan arbeta under rimliga villkor är av avgörande betydelse för den konstnärliga friheten. Ett fritt och levande kulturliv är en förutsättning för en hållbar demokrati, men det har också stor betydelse för den kreativa processen, kvaliteten på slutprodukten och främjandet av tillgången till kultur. Därför är det viktigt att skapa en miljö som stöder och skyddar den konstnärliga friheten.

⁹⁶ https://www.ilo.org/sector/Resources/publications/WCMS_865323/lang--en/index.htm

På grund av EU:s begränsade befogenheter kräver många av de utmaningar som tas upp i denna rapport åtgärder på medlemsstatsnivå som går utöver kulturministeriernas arbete och kräver ett politiskt och sektorsövergripande tillvägagångssätt som involverar olika ministerier.

Vi hoppas att den goda praxis som tillhandahålls av medlemsstaterna kan hjälpa till att orientera och inspirera dem som letar efter nya tillvägagångssätt och lösningar. Följande viktiga rekommendationer har valts ut av experterna från OMC-arbetsgruppen för genomförande och riktar sig särskilt till beslutsfattare på alla förvaltningsnivåer och institutionella nivåer i syfte att förbättra sysselsättningssituationen i de kulturella och kreativa sektorerna.

3.2. HUVUDSAKLIGA POLITISKA REKOMMENDATIONER

A) Yrkesstatus och social trygghet för konstnärer

- Sträva efter en särskild och enhetlig lagstiftning för konstnärer, som omfattar alla områden av deras arbete (sysselsättning, social trygghet, beskattning), vid sidan av allmän lagstiftning.
- Tillämpningsområdet bör åtminstone omfatta yrkesverksamma konstnärer som skapar, utövar eller återger konstverk. Överväg att inkludera andra typer av yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna som står inför liknande utmaningar.

- Se till att konstnärer och kreatörer, oavsett deras arbets-/anställningsförhållanden, har tillgång till adekvat socialt skydd.
- Inhämta uppgifter om konstnärers situation för evidensbaserat beslutsfattande, och identifiera arbetstagare i de kulturella och kreativa sektorerna genom relevanta källor eller genom att upprätta register över konstnärer och kulturarbetare för att underlätta riktade åtgärder.

B) EU-ramverk för arbetsvillkor i de kulturella och kreativa sektorerna

Upprätta ett EU-ramverk som avser konstnärers och kreatörers arbetsvillkor för att uppmuntra medlemsstaterna att anta åtgärder som är anpassade till särdragen i det konstnärliga arbetet. Ramverket bör omfatta riktlinjer och miniminormer, tillsammans med en rekommendation eller slutsatser från rådet, för icke-bindande åtgärder på områden där arbetsvillkoren i de kulturella och kreativa sektorerna kan förbättras, däribland i fråga om

- yrkesstatus och arbetsvillkor för konstnärer och kreatörer,
- sociala trygghetssystem (t.ex. vid arbetslöshet, sjukdom, föräldraledighet och pensioner),
- skatter,
- offentlig finansiering,
- gränsöverskridande rörlighet.

Rekommendation att uppmuntra utbyte av information via en onlineplattform med uppgifter som inhämtats av OMC-arbetsgruppen.⁹⁷

C) Rättvis praxis

- Offentliga finansiärer på europeisk, nationell och regional nivå bör införa villkor för användning av offentliga medel, kompetensnivåer och arbetsvillkor, dvs. de bör inkludera en rättvis ersättning till konstnärer och kreatörer som ett urvalskriterium i nya förslagsinfordringar och övervaka efterlevnaden av dessa kriterier.
- EU och medlemsstaterna bör uppmuntra och stödja inrättandet, kapacitetsuppbyggnaden och bemyndigandet av både *tjänsteorganisationer* och *representativa organisationer* inom de kulturella och kreativa sektorerna.
- Offentliga beslutsfattare i de kulturella och kreativa sektorerna bör, tillsammans med befullmäktigade representativa organ och relevanta experter, utarbeta vägledning om god praxis som kan antas och genomföras i de kulturella och kreativa sektorerna. Detta kan röra sig om handböcker eller verktyglådor som främjar en rättvis, värdig och säker kultur och miljö i arbetslivet.
- Medlemsstaterna bör inrätta och finansiera lämpliga och oberoende strukturer på nationell eller regional nivå där konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna kan lämna konfidentiella uppgifter om orättvisa förhållanden (t.ex. maktmissbruk, trakasserier, mobbning och diskriminering), få tillgång till rådgivning och, i tillämpliga fall, få hjälp med tvistlösning.

⁹⁷ Under tiden har denna rekommendation redan införlivats i EU:s nya arbetsplan för kultur 2023–2026.

D) Kompetens och livslångt lärande

Kompetensuppbyggnad och livslångt lärande måste utvecklas på ett systematiskt sätt. Se till att utbildningsmöjligheterna är synliga och lätta att hitta, och gör dem tillgängliga genom att finansiera och utvärdera befintliga kompetensutvecklingssystem för att lära och utvecklas.

E) Konstnärlig frihet

- Den konstnärliga friheten bör få ett bättre skydd i europeisk och nationell lagstiftning och i politisk praxis.
- Lägg till konstnärlig yttrandefrihet som ett ämne i EU:s rapporter om rättsstatsprincipen.
- Samarbeta med ett europeiskt observationsorgan om rätten till konstnärlig yttrandefrihet.
- Medlemsstaterna bör göra det lättare för både allmänheten och konstnärerna att söka upp, delta i och utöva kultur.

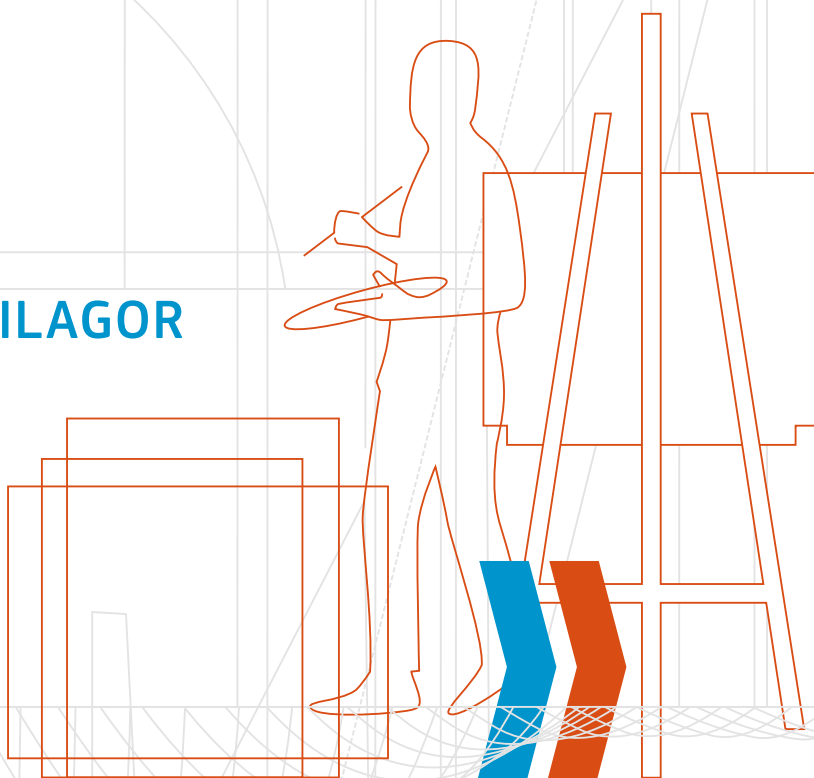
3.3. NÄSTA STEG

Även om flera mycket lovande rekommendationer presenteras i denna rapport måste arbetet gå vidare. Ytterligare framsteg behövs för att öka motståndskraften och hållbarheten i de kulturella och kreativa sektorerna och förbättra arbetsvillkoren.

Av denna anledning gläder sig OMC-expertgruppen över att Europeiska rådet (kultur) har antagit en ny arbetsplan för kultur som omfattar perioden 2023–2026, som anger ytterligare åtgärder och initiativ om yrkesstatus och arbetsvillkor för konstnärer och yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna samt uppföljande reflektioner om de resultat och effekter som denna OMC-expertgrupp uppnått. Mot denna bakgrund kommer uppgifter som samlats in från en omfattande undersökning av denna grupp att användas för att utveckla en onlineplattform för utbyte av information. Det kommer att möjliggöra å ena sidan en överblick över befintliga uppgifter och å andra sidan regelbundna uppdateringar om nya initiativ och åtgärder. Detta kommer att vara ett viktigt steg mot att säkerställa att konstnärers arbetsvillkor finns kvar på den politiska agendan och att uppföljningar görs av denna rapport och dess rekommendationer. Dessutom är det nödvändigt att förena och slå sig samman med alla de organisationer, sektorsföreträdare, nätverk, arbetsmarknadens parter, yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna samt internationella organisationer som är engagerade i att förbättra arbetsvillkoren för konstnärer och yrkesverksamma i den kreativa sektorn.

4

BILAGOR

BILAGOR

BILAGA 1. ÖVERSIKTSTABELL ÖVER LAGSTIFTNING SOM ERKÄNNER KONSTNÄRERS YRKESSTATUS INOM EU

LAND	LAGSTIFTNING SOM ERKÄNNER KONSTNÄRERS YRKESSTATUS	KORT BESKRIVNING
Belgien	Kungligt dekret av den 25 november 1991 om arbetslöshet	<p>Dekretet om arbetslöshet innehåller särskilda regler för avlönade konstarbetare eller de som behandlas som avlönade.</p> <p>Arbetstagare som utför konstnärlig verksamhet som betalas på grundval av prestation (avseende arbetet eller verket) kan dra nytta av en mer fördelaktig regel för beräkning av antalet arbetsdagar som krävs för att få arbetslöshetsersättning ("cachet-regeln" [gageregel]), ett förmånligare system för att fastställa storleken på och varaktigheten för deras arbetslöshetsersättning.</p>
	Lag av den 16 december 2022 om inrättande av kommittén för konstarbetare och om förbättring av välfärden för arbetstagare inom konsten (från den 1 januari 2024)	Den nya lagen av den 16 december 2022 föreskriver inrättandet av en kommitté, där hälften är experter inom området konstnärligt arbete. Kommittén kommer att utfärda olika typer av intyg som avser konstarbete, vilket gör det möjligt för konstarbetare att göra anspråk på specifika sociala system (vart och ett med specifika förutsättningar och villkor), såsom det särskilda arbetslöshetssystemet för avlönade konstarbetare som beskrivs ovan.
Bulgarien	Arbetslagstiftning, förordning om social trygghet för personer som utövar ett fritt yrke och för bulgariska medborgare som arbetar utomlands (2000)	<p>Arbetslagstiftningen anger att konstnärer (som utövar ett fritt yrke) ska behandlas på samma sätt som och lika med dem som har registrerat företag som enskild näringsidkare eller delägare i handelsbolag när det gäller social trygghet.</p> <p>I upphovsrättslagen finns det möjlighet för frilansande konstnärer att ingå ett upphovsrättsavtal som innebär att sociala avgifter innehålls. Det enda villkoret är att konstnärerna själva betalar sociala avgifter. Upp till 40 procent av de enligt lag erkända kostnaderna för medborgare som utövar fria yrken kan komma i fråga före skatt, vilket omfattar konstnärer som är registrerade som egenförsäkrade enligt lagen om beskattning av fysiska personer.</p>
	Lag om upphovsrätt (1993) Lag om beskattning av fysiska personer (2007)	
Cypern	Ingen lag som täcker konstnärers yrkesstatus. Lagstiftning håller för närvarande på att utarbetas.	Ej tillämpligt

LAND	LAGSTIFTNING SOM ERKÄNNER KONSTNÄRERS YRKESSTATUS	KORT BESKRIVNING
Danmark	Ingen specifik lagstiftning som omfattar konstnärers rättigheter	Ej tillämpligt
Estland	Lag om kreatörer och konstnärorganisationer (2004)	Lagstiftningen ger tillfälligt stöd till kreativ verksamhet, inklusive sociala garantier, till författare eller utövande konstnärer inom åtta kulturområden, om de förlorar sin inkomst. Stödet utbetalas under 6–12 månader baserat på den estniska minimilönen, och det betalas ut antingen genom konstnärorganisationen eller direkt genom kulturministeriet om den sökande inte är medlem i någon organisation. Lagstiftningen föreskriver också processen för erkännande av konstnärorganisationer.
Finland	Lagen om statens konstnärstipendier (1969/734)	Det grundläggande kriteriet för att fördela statsbidrag till konstnärer är enbart den konstnärliga kvaliteten på deras arbete. Enligt lagstiftningen om konstnärstipendier ska arbetsstipendier för perioder om tre år eller längre i första hand tilldelas "konstutövare som redan har ådagalagt skapande förmåga" och minst 30 stipendier per år måste reserveras för "unga konstutövare eller konstutövare som är i början av sin karriär".
	Lagen om vissa stipendier och understöd åt författare och översättare	Bidrag ges till författare, facklitteraturförfattare och litteraturoversättare som bor eller har bott stadigvarande i Finland. Bidragen är avsedda för yrkesarbete på heltid.
	Lagen om vissa stipendier åt bildkonstnärer (115/1997)	Bidrag delas ut för sex månaders heltidsarbete utfört av yrkesverksamma inom bildkonst, fotografi, mediekonst, design, hantverk, serier och illustrationer, som visas offentligt. Bidraget är skönsmässigt och ingen direkt ersättning för det aktuella arbetet.
Frankrike	Specifika åtgärder relaterade till lönestatus: C. trav. Art L. 7121-2; L.7121-3 C. séc. Soc. L. 311-3, 15° Intermittence du spectacle (1936, med flera ändringar under åren)	Konstnärer inom scenkonsten som gynnas av antagandet att de är löntagare, i enlighet med den franska arbetslagstiftningen, har som anställda tillgång till åtgärder för social trygghet och arbetslöshetsersättning trots visstidsanställningar. Reglerna är anpassade för att ta hänsyn till att utövande konstnärers arbete är av tillfällig art. Arbetslöshetsförsäkringen för utövande konstnärer omfattas av särskilda regler som skiljer sig från det allmänna systemet för anställda (så kallat intermittence du spectacle). De skattesatser som tillämpas för sociala avgifter, inklusive grundläggande pensionsavgifter för utövande konstnärer – exklusive den autonoma sociala avgiften och arbetslöshetsförsäkringsavgifterna – är fastställda till 70 procent av de allmänna avgifterna.
	Specifika åtgärder relaterade till yrkesstatus som oberoende upphovsman (kallade "oberoende konstnär-upphovsman"): Malraux-lagen av den 26 december 1964 Lagen av den 31 december 1975 om social trygghet för upphovsmän L. 382-1 à L. 382-14 du code de la sécurité sociale	Konstnärer-upphovsmän är egenföretagare vars inkomst baseras på konstnärligt skapande (skapande av konstverk: lagen om upphovsrätt, artikel L. 112-2 eller L. 112-3). De är anslutna till det allmänna systemet för social trygghet för anställda. Som ett resultat av detta har de tillgång till socialförsäkringsskydd och familjeförmåner på samma sätt som anställda, med undantag för arbetslöshetsförsäkring och skydd mot arbetsolycksfall. De har ett särskilt tilläggspensionssystem. Om de inte kvalificerar sig för yrkesstatus som konstnär-upphovsman har de status som egenföretagare ansluten till socialförsäkringssystemet för egenföretagare.

LAND	LAGSTIFTNING SOM ERKÄNNER KONSTNÄRERS YRKESSTATUS	KORT BESKRIVNING
Italien	<p>Republiken Italiens konstitution, 1947, artikel 9 och artikel 33</p> <p>Lag nr 633 av den 22 april 1941 (skydd för upphovsrätt och andra närstående rättigheter)</p> <p>Lagdekret nr 708/1947 (bestämmelser om den nationella välfärds- och bistånds nämnden för scenkonstare)</p> <p>Dekret från ministeriet för social trygghet och sysselsättning av den 10 november 1997 (klassificering i tre grupper av kategorier av personer som är försäkrade av pensionsfonden för scenkonstare)</p> <p>Ministerdekret från ministeriet för social trygghet och sysselsättning av den 15 mars 2005 (anpassning av kategorierna av arbetstagare som är obligatoriskt försäkrade hos den nationella välfärds- och bistånds nämnden för scenkonstare)</p> <p>Lag nr 175 av den 22 november 2017 (bestämmelser om scenkonst och underhållning och delegering till regeringen av den relaterade omorganisationen)</p> <p>Lag nr 106 av den 15 juli 2022 (delegation till regeringen och andra bestämmelser om scenkonst)</p>	<p>Den italienska konstitutionen främjar kultur och anger att konst är gratis.</p> <p>Konstnärliga alster är skyddade av upphovsrättslagen.</p> <p>Med hänvisning till lagstiftningen om konstnärliga yrken är scenkonsten den enda ordentligt reglerade sektorn. I Italien fanns det tidigare ett särskilt socialförsäkringskontor (den nationella institutionen för social trygghet för scenarbetare, Enpals), som nu har slagits samman med det allmänna nationella verket för social trygghet (INPS) till en sektion som heter "Konstnärer, musiker, författare och scenkonstare" som registrerar konstnärer och konstare.</p> <p>I Italien är en konstnär eller konstare också egenföretagare med ett momsregistreringsnummer med en kod för ekonomisk verksamhet för verksamhet inom området konstnärlig framställning, scenkonst eller andra konstnärliga och litterära skapelser. Det förekommer också att konstnären inte har ett momsregistreringsnummer och kan överlåta upphovsrätten för skattebetalning, det vill säga en form av avtal där konstnären överlåter intäkterna från sitt verk. Detta bör dock endast förekomma för enstaka arbeten.</p> <p>Italien erkänner konstare som inte är konstnärer när det gäller scenkonst och film. Dessa erkända konstare är anställda eller egenföretagare. Konstare i Italien är de som är registrerade hos Enpals eller INPS scenkonstavdelning. Standardreferensen för att identifiera scenkonstare är artikel 3 i lagstiftningsdekret nr 708/1947 och dekretet från ministeriet för arbete och socialförsäkring av den 10 november 1997.</p> <p>I skrivande stund håller den italienska regeringen på att utarbeta ett lagstiftningsdekret relaterat till nya skydd för underhållnings- och scenkonstare i Italien. Dekretet behandlar (bland andra ämnen) anställningsavtal och skälig ersättning, införandet av avbrottsstödet, införandet av ett nationellt register över yrkesverksamma inom scenkonst samt Observatoriet för scenkonst och det nationella nätverkssystemet.</p>
Kroatien	Lagen om rättigheter för oberoende konstnärer och främjande av kulturell och konstnärlig kreativitet (1996, ändrad 2000)	Denna lagstiftning reglerar oberoende konstnärers rättigheter, bildande och drift av konstorganisationer och åtgärder för att främja kulturell och konstnärlig kreativitet. Definitionen av en oberoende konstnär omfattar oberoende konstnärer som ägnar sig åt konstnärligt skapande och verksamhet som sin enda och huvudsakliga sysselsättning. Denna lag ger oberoende konstnärer tillgång till pensioner och till invaliditets- och sjukförsäkring.
Lettland	Lagen om yrkesstatus för kreatörer och yrkesorganisationer för kreatörer (2004)	Lagen ger stöd till konstnärer som på grund av sin anställnings specifika karaktär inte har regelbunden inkomst eller som drabbas av tillfällig förlust av arbetsförmåga. Dessutom ges stöd till frilansande konstnärer.
		Det lettiska socialförsäkringssystemet omfattar alla försäkrade personer eller, i förekommande fall, bosatta medborgare, inklusive konstnärer, oavsett om de är egenföretagare eller anställda antingen tills vidare eller tillfälligt, heltid eller deltid.

LAND	LAGSTIFTNING SOM ERKÄNNER KONSTNÄRERS YRKESSTATUS	KORT BESKRIVNING
Litauen	Lagen om yrkesstatus för konstskapare och deras organisationer (2004)	Lagen om yrkesstatus för konstskapare och deras organisationer innehåller bestämmelser som reglerar förfaranden och krav för att erhålla yrkesstatus som konstskapare.
	Lagen om professionell scenkonst (2004)	Lagen om professionell scenkonst reglerar vissa aspekter av verksamhet vid statliga och kommunala teater- och konsertinstitutioner, kraven för erkännande av icke-statliga scenkonstinstitutioner som professionella scenkonstinstitutioner och sociala garantier för yrkesverksamma inom den kreativa sektorn (utövande konstnärer, kreatörer).
	Regeringsresolution (2011) om socialförsäkringsprogrammet för konstnärer	Syftet med socialförsäkringsprogrammet för konstnärer är att säkerställa sociala garantier för konstnärer som innehar yrkesstatus som konstskapare, med låga eller oregelbundna inkomster, och för konstnärer som drabbas av avbrott i det kreativa arbetet, när en konstnär i arbetsför ålder tillfälligt inte har förutsättningar att skapa och/eller sprida sina verk av objektiva skäl utanför hans eller hennes kontroll. Sedan 2011 omfattas konstnärer av pensionsförsäkringen och av sjuk- och moderskapsförsäkringen.
	Lagen om statliga pensioner (1994)	Lagen om statliga pensioner fastställer att rätten att få statlig pension av första graden ska ges till de personer som tilldelas Litauens nationella pris för kultur och konst.
	Lagen om välgörenhet och stöd (1993)	Sedan 2017 kan konstskapare som har yrkesstatus som konstskapare få status som stödmottagare. Stödmottagare har rätt att få upp till 1,2 procent av den inkomstskatt som betalas av fysiska personer.
Luxemburg	Lagen av den 19 december 2014 om 1) åtgärder till förmån för oberoende yrkesverksamma konstnärer och intermittenta arbetstagare inom underhållningsbranschen och 2) främjande av konstnärligt skapande (ändrad 2016, 2020 och 2022)	1) Lagen föreskriver ekonomiska åtgärder till förmån för oberoende yrkesverksamma konstnärer och intermittenta arbetstagare inom underhållningsbranschen, och ett ytterligare stödsystem som kan träda i kraft när en händelse som påverkar deras verksamhet inträffar (t.ex. covid-19-pandemin). 2) Lagen tillhandahåller stödåtgärder för att främja konstnärligt skapande och särskilda bestämmelser om beskattning.
Malta	Ingen specifik lagstiftning som omfattar konstnärers rättigheter	Ej tillämpligt
Nederländerna	Ingen specifik lagstiftning som omfattar konstnärers rättigheter	Ej tillämpligt
Polen	Lagförslaget om konstnärer befinner sig på regeringsnivå i Polen. I lagförslaget planeras införandet av socialförsäkringsbidrag för konstnärer som är låginkomsttagare och som står utan sjuk- och pensionsförsäkring.	Lagen som är under utarbetande syftar till att stödja konstnärer vars små inkomster tvingar dem att arbeta utan sjuk- och pensionsförsäkring. Den ger subventioner för försäkringspremier. Lagen föreskriver inrättandet av en polsk konstnärskammare, där deltagande kommer att vara frivilligt. Alla konstorganisationer kommer att vara företrädare i konstnärskammaren. Konstnärer kommer att vara kvalificerade att delta i stödsystemet för konstnärer på grundval av sin utbildning och sina konstnärliga prestationer. Skattelättnader för konstnärer har funnits i skattesystemet i många år. Storleken på det maximala avdraget för tillämpningen av 50 procent bolagsskatt beror på beloppet som motsvarar den övre gränsen för den första klassen på skatteskalan, det vill säga den så kallade skattetröskeln. Det maximala avdraget är 120 000 polska zloty (ungefär 25 500 euro).

LAND	LAGSTIFTNING SOM ERKÄNNER KONSTNÄRERS YRKESSTATUS	KORT BESKRIVNING
Portugal	Lagstiftning om status för den professionella kultursektorn offentliggjordes 2021 och trädde i kraft den 1 januari 2022. Det särskilda socialförsäkringssystemet för konstnärer trädde i kraft den 1 juli 2022.	Denna lagstiftning reglerar arbetsvillkor och sociala villkor för yrkesverksamma inom scenkonst, audiovisuell konst, bildkonst och litterärt skapande, som bedriver författarverksamhet, konstnärlig, teknisk-konstnärlig eller kulturell förmedlingsverksamhet. Inom ramen för denna lag kommer ett nationellt register för alla yrkesverksamma inom konst att ge tillgång till ett särskilt skyddssystem för denna sektor. Denna lag reglerar arbetsavtalen, socialförsäkringssystemet för anställda och egenföretagare, och ett avbrottsstöd införs. Det nationella registret är inte obligatoriskt och kommer att ge bättre kunskap om den portugisiska kultursektorn. I januari 2024 kommer denna status att revideras.
Rumänien	Regeringsförordning nr 21/2023 om kulturarbetares yrkesstatus, publicerad i den rumänska officiella tidningen 297/2023-04-07 (lagen om kulturarbetares yrkesstatus)	Den nya lagstiftningsramen som är tillämplig på professionella kulturarbetare tar upp ett brett spektrum av sociala skyddsåtgärder och sysselsättningspolitik som är avsedda att möjliggöra en reformering av finansieringssystemet för kultursektorn och säkerställa ett rättsligt erkännande av kulturarbetare på arbetsmarknaden. Den reglerar sammanhängande och övergripande åtgärder med avseende på avtal, social trygghet, hälsa, försäkring, beskattning, kollektivavtal och rörlighet för kulturarbetare inom ramen för ett nationellt mobilitetsprogram, vilket stöder utvecklingen av deras färdigheter och kompetenser. Ett offentligt register över professionella kulturarbetare kommer att upprättas och förvaltas av kulturministeriet i Rumänien. I skrivande stund har den nationella lag som syftar till att anta denna förordning lagts fram för parlamentet och förväntas antas inom kort. Kulturministeriet utarbetar också genomförandenormerna (sekundärlagstiftningen).
Slovakien	Lagen om det slovakiska konstrådet (2002, ändrad 2020) Lagen om teater- och musikverksamhet (2014)	Det slovakiska konstrådet administrerar registret över yrkesverksamma konstnärer och andra kulturarbetare. Registret infördes som svar på covid-19-pandemin. Registrering medför inga sociala förmåner eller skatteförmåner men krävdes som ett villkor för att ansöka om något av de sektorsspecifika covid-19-relaterade stödprogrammen. Det finns en plan för att utarbeta en separat lag om kulturarbetare. Inom ramen för lagen om teater- och musikverksamhet har en professionell dansare som bestämmer sig för att avsluta sin yrkeskarriär efter att ha arbetat i 22 år på en teater- eller musikinstitution som drivs av staten eller förvaltningsregionen rätt att få en månatlig ersättning (50 procent av den nationella genomsnittslönen) tills han eller hon når pensionsåldern och blir berättigad till vanlig pension. Samma förmån är tillgänglig för professionella sångare och blåsinstrumentspelare efter att de har arbetat på en statlig eller regional teater eller musikinstitution i 25 år.
Slovenien	Dekret om egenföretagare inom kulturen (2004)	Lagstiftningen fastställer att egenföretagare/frilansare i de kulturella och kreativa sektorerna, i syfte att säkerställa en grundläggande social trygghet, medges en förmånlig beskattning och erbjuder kulturarbetare som är egenföretagare och låginkomsttagare en möjlighet att få den grundläggande sociala tryggheten täckt av regeringen (kulturministeriet) medan andra betalar för dessa tjänster individuellt.

LAND	LAGSTIFTNING SOM ERKÄNNER KONSTNÄRERS YRKESSTATUS	KORT BESKRIVNING
Spanien	<p>Stadgan för konstnärer: en uppsättning åtgärder i arbets-, socialförsäkrings-, skatte- och utbildningsfrågor</p>	<p>Stadgan erkänner konstnärligt arbete och fungerar med hjälp av 75 åtgärder som syftar till att förbättra konstnärers och andra kulturarbetares yrkesstatus när det gäller skatte-, arbets- och socialskyddsfrågor. Den erkänner oregelbundenheten, heterogeniteten och instabiliteten när det gäller konstnärliga yrken, hanterar åtgärder som avser beskattning (inklusive sänkning av momssatsen) och social trygghet genom en avgiftsreglering under perioder av inaktivitet.</p> <p>Under 2022–2023 utvecklades i samarbete med sektorerna, konkreta åtgärder för att förbättra konstnärernas arbetsvillkor, social trygghet och skatter. De flesta återfinns i två kungliga dekret (5/2022 av den 22 mars 2023 och 1/2023 av den 10 januari 2023).</p> <p>Bland de antagna åtgärderna kan följande lyftas fram: införandet av en modell med tidsbegränsade avtal för konstsektorn, inklusive teknisk personal och extrapersonal, inrättandet av särskilda arbetslöshetsförmåner för konstnärer som har införts för att täcka den oregelbundenhet som kännetecknar deras verksamhet och uppdatering och utvidgning av regelverket när det gäller huruvida ålderspensionerna är förenliga med utövandet av konstnärlig verksamhet.</p> <p>I mars 2023 inrättades tre arbetsgrupper för att studera specifika åtgärder för frilansare inom kultursektorn (egenföretagare), yrkessjukdomar och karriärövergångar.</p>
Sverige	<p>Ingen specifik lagstiftning om socialförsäkringssystemen som reglerar konstnärers rättigheter.</p> <p>Mervärdesskattelagen (1994:200), 7 kapitlet, "Skattesats och beskattningsunderlag"</p> <p>Förordning (1976:528) om bidrag till konstnärer</p> <p>Särskild myndighet som bevakar konstnärers ekonomiska och sociala villkor</p>	<p>De svenska socialförsäkringssystemen omfattar alla medborgare, även konstnärer, oavsett om de är egenföretagare eller inte.</p> <p>Momssatsen är lägre inom kultursektorn.</p> <p>Det grundläggande kriteriet för att fördela statsbidrag till konstnärer är enbart den konstnärliga kvaliteten på deras arbete.</p> <p>Som ett alternativ till speciallösningar inom socialförsäkringssystemen finns en särskild statlig myndighet (Konstnärsnämnden), verksam sedan mitten av 1970-talet, med uppgift att bevaka konstnärers ekonomiska och sociala förhållanden. Det arbetet leder bland annat till rapporter och analyser och till olika dialoger med andra myndigheter i Sverige om konstnärers villkor.</p>
Tjeckien	<p>Ingen specifik lagstiftning som omfattar konstnärers rättigheter</p>	<p>Generellt finns det två system i Tjeckien: ett för anställda och ett för egenföretagare inom alla yrken. Det finns inget speciellt regelsystem enbart för konstnärer. De tillhör den ena eller den andra kategorin eller en kombination av båda. Egenföretagare är skyldiga att betala sjukförsäkring, medan arbetsgivaren betalar alla avgifter för anställda. Den tjeckiska regeringen förbereder sig inför lagstiftningsprocessen i syfte att anta yrkesstatus som konstnär med antagande av ny lagstiftning med bindande verkan i slutet av 2025.</p>
Tyskland	<p>Lag om social trygghet för konstnärer (1981)</p>	<p>Lagen syftar till att säkerställa ett skydd jämförbart med det som anställda åtnjuter när det gäller social trygghet för oberoende konstnärer och publicister. Som ett resultat av detta är de föremål för obligatoriska sociala avgifter och är försäkrade i den allmänna pensionsförsäkringen, den lagstadgade sjukförsäkringen och den långsiktiga socialförsäkringen. Som alla med obligatorisk försäkring har de också tillgång till ett frivilligt pensionstillägg.</p>

LAND	LAGSTIFTNING SOM ERKÄNNER KONSTNÄRERS YRKESSTATUS	KORT BESKRIVNING
Ungern	"EKHO"-lagen (2005) – lag CXX från 2005 om förenklade avgifter till statsintäkterna	Lagstiftningen ger förmånligare villkor och förenklade förfaranden när det gäller social trygghet för en rad yrken, företrädesvis inom kultursektorn.
Österrike	Lagen om social trygghet för konstnärer (2001)	Lagen behandlar frilansande konstnärer som egenföretagare. Som ett resultat av detta är de föremål för obligatoriska sociala avgifter och har tillgång till pensionstillägg och frivillig arbetslöshetsförsäkring.

Ej tillämpligt.

Källor: *Compendium of Cultural Policies (2020)* och *Panteia (2020)*, uppdaterat av medlemmar i OMC-arbetsgruppen, mars 2023.

BILAGA 2. ÖPPNA SAMORDNINGSMETODEN – UNDERSÖKNING

För att hjälpa till att samla in information och uppgifter från OMC-expert i alla medlemsstater, fattades beslutet att ta fram en webbenkät som skulle fyllas i av varje expert eller en nominerad företrädare.

Undersökningen var uppbyggd i fem separata avsnitt:

- yrkesstatus
- social trygghet och skatter
- rättvisa
- kompetensutveckling
- konstnärlig frihet.

Sektionerna speglade undergruppsindelningen, och frågor skapades och ställdes i samråd med ordföranden och/eller företrädare för varje undergrupp. När det gäller ämnena yrkesstatus och social trygghet var det en särskilt komplex process att formulera frågorna.

Deltagande i undersökningen var frivilligt, men alla 27 medlemsstater deltog i viss utsträckning. Experter uppmuntrades att svara så fullständigt som möjligt, men det medgavs att inte alla experter skulle kunna svara på alla frågor.

Det fanns inga obligatoriska frågor (förutom att identifiera medlemsstaten). I hela undersökningen, där svarsalternativ med kryssrutor eftersträvades, fick respondenterna även ett eller flera svarsalternativ som "annat", "annat, ange", "vet ej" och "ej tillämpligt". Dessa alternativ har inte tagits med i listan nedan.

Nedan följer en översikt över de frågor som ställdes under varje avsnitt och hur de ställdes.

Yrkesstatus

När vi formulerade frågorna om yrkesstatus var vi medvetna om att det finns olika typer av yrkesstatus. Frågor som hur en konstnär kvalificerar sig för yrkesstatusen, vilka kriterierna är, vem som bestämmer att konstnären ska kvalificera sig och vad fördelen med den statusen är – är alla relaterade till och beroende av typen av yrkesstatus. Därför drogs slutsatsen att vi inte bara kunde fråga om yrkesstatus generellt utan skulle behöva ställa en konsekvent uppsättning frågor om ett antal olika typer av status.

Avsnittet om yrkesstatus inleddes med följande frågor och svarsalternativ.

Har konstnärer eller andra yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna en specifik "yrkesstatus" i förhållande till något av följande?

- Ingen yrkesstatus av något slag
- Yrkesstatus relaterad till socialförsäkring/arbetslöshetsersättning
- Yrkesstatus relaterad till beskattning
- Yrkesstatus gällande avtal/ersättning/anställningsrättigheter
- Yrkesstatus relaterad till erkännande/prestation
- Yrkesstatus som ger tillgång till bidrag/finansiering

Karaktären av yrkesstatus för var och en av dessa undersöktes sedan ytterligare. För var och en av ovanstående ställde vi sedan följande frågor:

Vilken är den rättsliga eller administrativa grunden för varje typ av yrkesstatus?

- En lag eller en uppsättning lagar – anges i lagstiftning
- En åtgärd, eller en uppsättning åtgärder – t.ex. administrativa cirkulär
- Ett undantag eller en uppsättning undantag från allmän lag

Är anställning/egenföretagande en relevant faktor för att fastställa yrkesstatus?

- Det är lika för både anställda och egenföretagare.
- Det är olika för anställda och egenföretagare.
- Det är bara för anställda.
- Endast för egenföretagare
- Anställningsstatus är inte relevant.

Är yrkesstatusen beroende av konstform/konstsektor och/eller yrkestyp, t.ex. konstnär/icke konstnär?

- Utövande konstnärer (teater, musik, cirkus, gatukonst, dans etc.)
- Bildkonstnärer (bildkonst, fotografi, grafisk konst, design etc.)
- Författare/kompositörer/koreografer – andra skapande konstnärer
- Audiovisuell konst
- Icke konstnär – andra yrkesverksamma i de kulturella/kreativa sektorerna (t.ex. tekniker)

Vilka är kriterierna för att komma i åtnjutande av varje typ av yrkesstatus?

- Bevis på konstnärlig verksamhet
- Bevis på inkomst/minimiinkomst från konstnärlig verksamhet
- Bevis på relevant utbildning
- Medlemskap i en yrkesorganisation
- Konstnärlig kvalitet (utmärkelser, positiva recensioner etc.)

Vem beslutar om beviljande av yrkesstatus för varje typ av status?

- En kommitté av yrkesverksamma (kollegor)
- En administrativ avdelning
- Ett oberoende organ

Vid var och en av frågorna ovan fick respondenterna också möjlighet att inkludera ytterligare kommentarer för att kategorisera eller förtydliga sina svar.

I det här avsnittet frågade vi också om medlemsstaten hade ett konstnårsregister och i så fall hur det administrerades och vad det användes till.

Social trygghet

När vi formulerade frågor om social trygghet var vi medvetna om de mycket varierande strategierna i medlemsstaterna. Det var ett viktigt övervägande vid uppbyggnaden av frågeformuläret att det måste vara möjligt för alla medlemsstater att identifiera och registrera egenskaperna hos deras socialförsäkringsbestämmelser. Det var viktigt att inte utforma frågeformuläret baserat på det system som används i ett visst land.

Avsnittet om social trygghet inleddes med följande fråga.

Finns det några socialförsäkringsbestämmelser som är specifikt utformade för konstnärer eller andra yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna?

- Ja, det finns vissa åtgärder specifikt utformade för konstnärer eller andra yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna.
- Nej, det finns inga åtgärder specifikt utformade för konstnärer eller andra yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna.

Om nej – hur omfattas konstnärer då?

- Av allmän social trygghet
- Privat försäkring
- Omfattas inte

Där respondenterna angav att någon form av social trygghet existerade specifikt för konstnärer eller yrkesverksamma i de kulturella och kreativa sektorerna, ställdes följande uppsättning frågor och svarsalternativ.

Vilka av följande utgör en del av en specifik socialförsäkringsordning för konstnärer?

- Inkomst
- Arbetslöshetsförmån
- Förmån vid invaliditet
- Sjukpenning
- Sjukförsäkring
- Föräldradighet
- Grundpension
- Tilläggspension
- Särskilt pensionstillägg för dansare/utövande konstnärer som avslutar sin karriär tidigt
- Arbetsolycksfallsförsäkring
- Yrkesutbildning, karriärövergångsstöd
- Familjetillägg

Är sociala avgifter för konstnärer

- obligatoriska, betalas av konstnären
- obligatoriska, betalas av staten
- frivilliga
- kompletterade av staten om de betalas av konstnären?

Är konstnärens yrkesstatus/särskilda ordning åtföljd av stöd (ersättning, bidrag etc.) vid låg inkomst eller minskad inkomst?

- Ja/Nej

Om det är relevant – finns det en organisation som ansvarar för att hantera ett specifikt socialförsäkringssystem för konstnärer?

- Ja/Nej

Om det är relevant – är bidragen schablonmässiga?

- Ja/Nej – proportionerliga mot inkomst

Om det är relevant – finns det några maxgränser för sociala avgifter?

- Ja/Nej

Om det är relevant – vilken är den totala avgiftssatsen för sociala avgifter för konstnärer/konstarbetare inom ramen för den särskilda ordningen?

- Samma som för alla egenföretagare/anställda
- Högre
- Lägre

Om det är relevant – vad ligger till grund för beräkningen av sociala avgifter för konstnärer/konstarbetare inom ramen för den särskilda ordningen?

- Omsättning
- Vinst

I slutet av detta avsnitt ställdes även en ytterligare fråga om **beskattning** enligt följande.

Om beskattning – har konstnärer tillgång till följande:

- Specifika skatteordningar för konstnärlig inkomst jämfört med andra verksamhetssektorer
- Vid betydande inkomstvariationer, regler för inkomstfördelning på flera räkenskapsår
- Incitament (bidrag, undantag etc.) för unga konstnärer
- Andra bidrag eller undantag

Rättvisa

I det här avsnittet ställde vi ett stort antal frågor som kombinerar både narrativa/öppna textsvar och frågor med angivna svarsalternativ.

Vi började med att fråga hur begreppet "rättvisa" tolkades.

Vad är rättvisa? Rättvisa benämns ofta som ett viktigt "värde" eller en viktig "princip" i förhållande till konstnärers lön och villkor. Men vad exakt menar vi med "rättvisa"? Varför är rättvisa viktigt? Har ni några definitioner som används i avtal eller formuleringar som används i finansieringskriterier som förklarar vad som menas med termen "rättvis"?

- Öppna textsvar

Vi frågade om rättvisa togs under övervägande vid tilldelningen av bidrag och offentliga medel.

Händer något av detta när offentliga medel ges i bidrag till oberoende konstorganisationer/institutioner/företag/konstprojekt etc.?

- Bidragsprogram meddelar sökande organisationer att de måste betala konstnärer rättvist.
- De föreslagna ersättningarna och villkoren som erbjuds konstnärer ses över som en del av bedömningsprocessen.
- Det finns villkor knutna till all finansiering som erbjuds som anger minimibelopp eller anställningsvillkor eller andra krav på skälig ersättning.
- Det finns övervaknings- eller rapporteringskrav för att säkerställa att dessa belopp/villkor iakttas.

Vi frågade om praxis och policyer när det gäller rättvisa.

- För statligt ägda/statliga organisationer/institutioner/företag/teatrar/gallerier etc. – finns det några överenskomna/fastställda ersättningsnivåer/anställningsvillkor för konstnärer/kreatörer?
- Finns det i ditt land några **politiska åtgärder** som specifikt främjar rättvis behandling eller rättvisa möjligheter för konstnärer?
- Har det bedrivits någon **forskning** i ditt land om ersättningsnivåer/kontraktvillkor/konstnärers levnads- och arbetsvillkor?
- Både öppen text och svar från en lista med svarsalternativ för vart och ett av ovanstående

I fråga om **kollektiva förhandlingar** frågade vi följande:

- Har ni kollektiva förhandlingar inom konstsektorn? Hur fungerar det?

I fråga om **fackföreningar och representativa organ** frågade vi följande:

- Finns det aktiva representativa organ/fackföreningar/konstnärsorganisationer i ditt land som företräder konstnärer eller talar för deras sak?
- Vilka konstformer/konstsektorer har mest eller minst representation?
- Hur mycket makt eller inflytande har de viktigaste fackföreningarna/representativa organen?

- Hur finansieras eller organiseras de viktigaste fackföreningarna/representativa organen?
- Om de inte är aktiva/inte välorganiserade i ditt land – varför tror ni att det är så?
- Både öppen text och svar från en lista med svarsalternativ för vart och ett av ovanstående

I fråga om **tillhandahållande av information och tvistlösning** frågade vi följande:

- På vilket sätt informeras konstnärer och ges kunskaper om sina rättigheter? Särskilt inom områdena arbetsrätt och skydd mot uppsägning, social trygghet? Har ni exempel på god praxis som ni kan dela med er av? Har ni informationsställen för kultursektorn eller liknande strukturer – hur fungerar det?
- Finns det några strukturer (t.ex. en ombudsman) för kultursektorn? Om ja, hur fungerar det?
- Öppen text och svarsalternativ för båda ovanstående

Kompetensutveckling

I det här avsnittet sökte vi narrativa/öppna textsvar på var och en av frågorna nedan.

- **Utbildningens kvalitet:** Hur utvärderar/jämför/övervakar utbildningsinstitutioner inom de kulturella och kreativa sektorerna i ert land sina erbjudanden för att bidra till kompetensutveckling? Har ni exempel på tvärinstitutionella ramar för utvärdering?
- **Formellt/icke-formellt lärande:** Vilka färdigheter lär man sig bättre på ett formellt sätt och vilka på ett informellt sätt, och hur kan ett digitalt sammanhang vara till hjälp?
- **Kombination av utbildning för de kulturella och kreativa sektorerna:** Kombinerar ert land utbildningsmöjligheter för de kulturella och kreativa sektorerna och gör detta tillgängligt för sektorn? Ge ett exempel på god/dålig praxis.
- **Livslångt lärande:** Hur tillhandahåller och stimulerar ert land livslångt lärande? Ge exempel på barriärer att övervinna när det gäller livslångt lärande? Vilken typ av faciliteter finns tillgängliga som stimulerar tillträde (t.ex. garantier/finansiering/ledighet för vidareutbildning)?
- **Kunskapsinhämtning och utbyte med kommande generation:** Hur kan en statlig/privat institution underlätta kunskapsinhämtning och kunskapsutbyte med kommande generationer? Är status som "emeritus" för en konstnär värdefull för att utbyta och reflektera över praxis över generationer?

Konstnärlig frihet

I det här avsnittet sökte vi narrativa/öppna textsvar på var och en av frågorna nedan.

- Är rätten till konstnärlig yttrandefrihet skyddad av lagstiftning/konstitutionen i ert land? Om så är fallet – kan ni ge ytterligare information eller länka till dessa bestämmelser?
- På vilket sätt skyddas, utövas och/eller upprätthålls rätten till yttrandefrihet i praktiken i ert land?
- Har ert land antagit någon officiell policy när det gäller konst och konstnärlig frihet? Om så är fallet, ge en sammanfattning av de viktigaste delarna i en sådan policy.
- Vilken typ av legitima begränsningar kan inom ramen för nationell lagstiftning införas i fråga om konstnärliga friheter? Lämna upplysningar om de senaste relevanta fallen i ert land om det finns några.
- Vilka är enligt er åsikt de största hindren som konstnärer stöter på i sitt arbete i ert land?
- Känner ni till någon situation i ert land där den konstnärliga friheten varit begränsad? Ange av vem (statligt, politiskt, kollegialt eller socialt tryck).

BILAGA 3. ONLINEPLATTFORM FÖR UTBYTE AV INFORMATION OM KONSTNÄRERS ARBETSVILLKOR

Den undersökning som denna OMC-arbetsgrupp genomfört om arbetsvillkoren för konstnärer och yrkesverksamma i den kreativa sektorn ger en bild av aktuella initiativ, men utvecklingen förändras ständigt, och för att hålla informationen uppdaterad måste informationen lagras och uppdateras på en onlineplattform.

Den aktuella rapporten från OMC-arbetsgruppen innehåller en mängd information, god praxis och rekommendationer från EU:s medlemsstater. För att säkerställa att tillgänglig information är uppdaterad och lätt sökbar beslutade gruppen att skapa en onlineplattform om arbetsvillkor för konstnärer och andra kulturarbetare i de kulturella och kreativa sektorerna.

Idén föddes efter en workshop om social trygghet för oberoende i mars 2022 under en Creative Flip⁹⁸-konferens och testades först i en liten workshop i juni 2022 av Creative Flip. Projektet kommer också att skapa onlineplattformen. Det utvecklades till ett förslag som lades fram vid det femte OMC-mötet i september 2022 i Wien, där det möttes med entusiasm och antogs av OMC-arbetsgruppen. Förslaget har nu införlivats i EU:s nästa arbetsplan för kultur (2023–2026).

Onlineplattformen är därför avsedd att förlänga den skriftliga rapportens livslängd, göra det möjligt att fånga upp de kontinuerliga förändringarna i politiken i medlemsstaterna samt när det gäller arbetsmarknadens parter och andra intressenter, och göra dem tillgängliga för en bredare publik.

Målet är att ha en onlineplattform som

- tillhandahåller strukturerad information om de regler och policyer som påverkar arbetsvillkoren för arbetstagare i de kulturella och kreativa sektorerna från alla medlemsstater, organiserad i relevanta kategorier och lätt sökbar,
- ger utrymme för kontinuerliga och systematiska uppdateringar och bidrag från olika intressenter och målgrupper för att hålla portalen uppdaterad.

Detta mål kan endast uppnås genom ett stegvist tillvägagångssätt, där varje steg bygger på föregående steg och testas längs vägen. Portalen är inrättad som en del av Creatives Unite⁹⁹, som redan innehåller mycket information för arbetstagare i de kulturella och kreativa sektorerna, t.ex. om finansiering, immateriella rättigheter och rörlighet, och ger nyheter för och från sektorn.

Utvecklingen av plattformen är uppdelad i två faser.

- 1) Den första fasen är utvecklingen av en plattform som ska vara tillgänglig under första halvåret 2023 enligt den planering som framgår av EU:s arbetsplan för kultur. I denna fas utvecklas plattformens grundläggande struktur för att använda den befintliga informationen från OMC-arbetsgruppen för att lägga in i plattformens ram. Denna består av informationen i rapporten från OMC-arbetsgruppen och av de svar på frågeformuläret (ifyllda av företrädare för alla medlemsstater) som inte används i rapporten. Detta kommer att vara en prototypversion där alla medlemsstater kan redigera befintlig information och lägga till nytt innehåll. Denna version

⁹⁸ <https://creativeflip.creativehubs.net/>

⁹⁹ <https://creativesunite.eu/>

kommer att använda allt innehåll som samlats in av OMC-arbetsgruppen och kommer att offentliggöras när det har validerats av OMC-medlemmarna.

- 2) Den andra fasen ska bygga på erfarenheten av arbetet med den första fasen av plattformen för att vidareutveckla plattformen och göra informationen mer detaljerad. Den bör också kopplas till de europeiska arbetsmarknadsparterna (som diskuterades i den sektorsvisa sociala dialogen om scenkonst i december 2022, där arbetsmarknadens parter erbjöd sig att hjälpa till och ge input till fullo). Denna fas är planerad att starta 2024, beroende på tillgången till nödvändig finansiering och andra krav som ska vara uppfyllda.

BILAGA 4. SAMMANSTÄLLNING AV LÄNKAR/ BIBLIOGRAFI

Konstnärers arbetsvillkor

Central litteratur

Europeiska unionens råd (2022), utkast till rådets resolution om EU:s arbetsplan för kultur 2023–2026 (2022/C 466/01) (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=OJ%3AJOC_2022_466_R_0001)

Europeiska unionens råd (2018), rådets slutsatser om arbetsplanen för kultur 2019–2022 (2018/C 460/10) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221(01)))

Europeiska unionens råd (2021), rådets slutsatser av den 18 maj 2021 om de kulturella och kreativa näringarnas återhämtning, resiliens och hållbarhet (<https://www.consilium.europa.eu/media/49703/st08768-en21.pdf>).

EENCA (Europeiska expertnätverket för kultur och audiovisuella medier) (2020), *The status and working conditions of artists and cultural and creative professionals*, studie utförd på uppdrag av Europeiska kommissionen (<https://ec.europa.eu/culture/news/study-artists-working-conditions-published>).

Europaparlamentet (2006), *The Status of Artists in Europe*, ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2006/375321/IPOL-CULT_ET\(2006\)375321_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2006/375321/IPOL-CULT_ET(2006)375321_EN.pdf)).

Europaparlamentet (2021), resolution av den 20 oktober 2021 om situationen för kulturarbetare och den kulturella återhämtningen i EU (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0430_SV.html).

Unesco (1980), rekommendation om att erkänna konstnärers yrkesstatus (<https://en.unesco.org/creativity/publications/unesco-recommendation-concerning-status-artist-1980>).

Voices of Culture (2021), *Status and working conditions for artists, cultural and creative professionals* (<https://voicesofculture.eu/2021/07/06/brainstorming-report-status-working-conditions-for-artists-cultural-and-creative-professionals/>).

Andra relevanta studier/rapporter

ArtIST (odaterad), *Innovating education in arts, business, innovation and entrepreneurship* (<https://www.artistandinnovation.eu/about-artist/>).

Cultural Relations Platform, Isernia, P. och Lamonica, A. G. (2021), *The assessment of the impact of COVID-19 on the cultural and creative sectors in the EU's partner countries, policy responses and their implications for international cultural relations* (https://www.cultureinexternalrelations.eu/cier-data/uploads/2021/02/CRP_COVID_ICR_Study-final-Public.pdf).

CAE (Culture Action Europe) (2021), *Culture in the EU's national recovery and resilience plans*, CAE, Bryssel (<https://cultureactioneurope.org/knowledge/culture-in-the-eus-national-recovery-and-resilience-plans/>).

Europeiska kommissionen (2022), *Recovery and Resilience Scoreboard: Thematic analysis – Culture and creative industries* (https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/assets/thematic_analysis/scoreboard_thematic_analysis_culture.pdf).

Europeiska kommissionen (2020), *European Cultural and Creative Cities in COVID-19 Times: Jobs at risk and the policy response*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg (<https://data.europa.eu/doi/10.2760/624051>).

Europeiska kommissionen (2021), *Social pillar: Turning principles into actions – New action plan for a strong Social Europe* https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-action-plan_en.

Europeiska kommissionen (2022), Meddelande från Kommissionen – Riktlinjer för tillämpning av unionens konkurrensrätt på kollektivavtal som rör arbetsvillkoren för egenföretagare utan anställda (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX%3A52022XC0930%2802%29>).

Europeiska kommissionen (2022b), *Opportunities and challenges of artificial intelligence technologies for the cultural and creative sectors*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/359880c1-a4dc-11ec-83e1-01aa75ed71a1/language-en>).

Europeiska kommissionen (odaterad), *Fostering knowledge valorisation through the arts and cultural institutions* (https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/industrial-research-and-innovation/eu-valorisation-policy/knowledge-valorisation-platform/thematic-focus/fostering-knowledge-valorisation-through-arts-and-cultural-institutions_en).

Europeiska kommissionen (2022), *Study on Copyright and New Technologies: Copyright data management and artificial intelligence*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cc293085-a4da-11ec-83e1-01aa75ed71a1/language-en>).

Europaparlamentet (2020), resolution av den 17 september 2020 om den kulturella återhämtningen i Europa (2020/2708(RSP)) (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2020-0250_SV.html).

Europaparlamentet (2021), *Cultural and creative sectors in post-COVID-19 Europe – Crisis effects and policy recommendations* ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU\(2021\)652242_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU(2021)652242_EN.pdf)).

Europaparlamentet (2021), *MEPs call for common minimum social standards for artists and cultural workers* (<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210923IPR13402/meps-call-for-common-minimum-social-standards-for-artists-and-cultural-workers>).

Europaparlamentet (2021), *Research for CULT Committee – The situation of artists and cultural workers and the post-COVID cultural recovery in the European Union: Policy recommendations concomitant expertise for INI report* ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/652252/IPOL_BRI\(2021\)652252_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/652252/IPOL_BRI(2021)652252_EN.pdf)).

Europaparlamentet (2022), resolution av den 20 oktober 2022 om kulturell solidaritet med Ukraina och en gemensam krishanteringsmekanism för kulturell återhämtning i Europa (2022/2759(RSP)) (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0374_SV.html).

Europeiska unionen, OMC-arbetsgruppen med experter från medlemsstaterna (2018), *The role of public policies in developing entrepreneurial and innovation potential of the cultural and creative sectors*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg (<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5d33c8a7-2e56-11e8-b5fe-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-68820857>).

Europeiska unionen, OMC-arbetsgruppen med experter från medlemsstaterna (2021), *Towards gender equality in the cultural and creative sectors*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/36e9028b-c73b-11eb-a925-01aa75ed71a1/language-en>).

IETM (International network for contemporary performing arts) (2022), *Which side are you on? Ideas for reaching fair working conditions in the arts* (<https://www.ietm.org/en/resources/new-international-episode-publication-series/which-side-are-you-on-ideas-for-reaching>).

Ifacca (International Federation of Arts Councils and Culture Agencies) (2022), *A crisis of sustainable careers? Examining working conditions for independent arts and cultural workers* (<https://ifacca.org/news/2022/09/15/crisis-sustainable-careers-examining-working-conditions/>).

ILO (Internationella arbetsorganisationen) (2020), "Social protection in the cultural and creative sector – Country practices and innovation", *ILO Working Papers*, nr 28, ILO, Genève (https://www.ilo.org/global/publications/working-papers/WCMS_781638/lang--en/index.htm).

Lehikoinen, K. och Heinsius, J. (2013), *Training Artists for Innovation: Competencies for new contexts*, Teaterhögskolan vid Konstuniversitetet, Helsingfors (https://www.researchgate.net/publication/305755554_Training_artists_for_innovation_competencies_for_new_contexts).

Live-DMA, Dee, A. (2021), *Impact of the COVID-19 pandemic on music venues and clubs in Europe*, (<https://www.live-dma.eu/wp-content/uploads/2021/10/Impact-of-COVID19-on-music-venues-and-clubs-in-Europe-Live-DMA-Oct-2021.pdf>).

OECD (2021), *The Culture Fix: Creative people, places and industries*, OECD Publishing, Paris (<https://www.oecd.org/publications/the-culture-fix-991bb520-en.htm>).

On the Move (2021), *Time to Act: How lack of knowledge in the cultural sector creates barriers for disabled artists and audiences* (<https://www.disabilityartsinternational.org/wp-content/uploads/2021/04/Time-to-Act-embargoed-report.pdf>).

PEARLE – Live Performance Europe (2021), *Cross-border Employment in the Live Performance Sector: Exploring the social security and employment status of highly mobile workers*, HIVA – Institute for Work and Society, KU Leuven, Leuven (<https://www.pearle.eu/publication/mobilive-final-report>).

Unesco (Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur) (2020), *Culture in Crisis: Policy guide for a resilient creative sector*, Unesco, Paris (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374631>).

Unesco (2020), *Freedom & Creativity: Defending art, defending diversity*, Unesco, Paris (<https://en.unesco.org/creativity/publications/freedom-creativity-defending-art-defending>).

Förenta nationerna, generalförsamlingen (2015), *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (A/RES/70/1)* (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement>).

Voices of Culture (2022), *(Re)-Engaging Digital Audiences in the Cultural Sectors – Improving audience data* (https://voicesofculture.eu/wp-content/uploads/2022/06/VOICES_OF_CULTURE_REPORT_150622_FINAL.pdf).

Konstnärlig frihet

Arterial Network (2014), *Arts Advocacy & Networking Toolkit* (http://www.arterialnetwork.org/resources/our_publications/art-advocacy-and-networking-toolkit_page_4/).

Artists at Risk Connection (2021), *Safety guide for artists* (<https://artistsatriskconnection.org/guide/safety-guide-for-artists>).

CAE (Culture Action Europe) (2016), *ARJ public toolkit 2016* (https://cultureactioneurope.org/knowledge/learn-to-act-arts-rights-and-justice-toolkit-companion/arj_public_toolkit_2016/).

FRA (Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter) (2017), *Exploring the Connections between Arts and Human Rights*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg (<https://fra.europa.eu/en/publication/2017/exploring-connections-between-arts-and-human-rights-meeting-report>).

FRA (2018), *Handbook on European Non-discrimination Law*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg (<https://fra.europa.eu/en/publication/2018/handbook-european-non-discrimination-law-2018-edition>).

FRA (2021), *Protecting Civic Space in the EU*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg (<https://fra.europa.eu/en/publication/2021/civic-space-challenges>), (hänvisning till den konstnärliga yttrandefriheten på s. 32).

Freemuse (2018), *Creativity Wronged: How women's right to artistic freedom is denied and marginalised* (https://freemuse.org/media/fabnhqia/freemuse-report_creativity-wronged_how-womens-right-to-artistic-freedom-is-denied-and-marginalised_online-version.pdf).

Freemuse (2020), 'LGBTI freedom of artistic expression' (<https://freemuse.org/resource-list/lgbti-freedom-of-artistic-expression/>).

Freemuse (2020), *The new European agenda on freedom of artistic expression* (<https://freemuse.org/resource-list/the-new-european-agenda-on-freedom-of-artistic-expression/>).

Freemuse (2022), *The State of Artistic Freedom 2022* (<https://freemuse.org/media/yk2paxxb/saf-report-2022.pdf>).

Ifacca (International Federation of Arts Councils and Culture Agencies) (2022), *9th World Summit on Arts and Culture Safeguarding Artistic Freedom – Discussion paper*, Ifacca, Stockholm <https://static1.squarespace.com/static/5a0a2b95a803bb1549f47f5b/t/6271f7587ddd6f051545cb63/1651636059288/9th+World+Summit+Discussion+Paper+Safeguarding+Artistic+Freedom+-+EN.pdf>.

Index on Censorship (2016), *Art and the Law – A guide to the legal framework impacting on artistic freedom of expression* (https://www.indexoncensorship.org/wp-content/uploads/2016/02/Obscene-Publications_260216.pdf).

OHCHR (Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter) (odaterad), *Annual reports: Special Rapporteur in the field of cultural rights* (<https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-cultural-rights/annual-reports>).

Pen America (2021), 'Online harassment field manual' (<https://onlineharassmentfieldmanual.pen.org/>).

Safe + Secure (2017), *Handbook* (<https://safeandsecure.film/static/core/files/S+S-Handbook-Oct19.pdf>).

Unesco (2019), *Artistic freedom* (https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/artistic_freedom_pdf_web.pdf).

Unesco (2020), *Freedom & Creativity: Defending art, defending diversity*, Unesco, Paris (<https://en.unesco.org/creativity/publications/freedom-creativity-defending-art-defending>).

Hildesheims universitet (odaterad), *Arts rights justice library – The most relevant documents to artistic freedom and beyond* (<https://www.uni-hildesheim.de/arts-rights-justice-library/training-and-toolkits/>).

På franska

Artcena (2017), *Organiser un événement dans l'espace public – Guide des bons usages* (<https://www.artcena.fr/guide/droit-et-administration/organiser-un-spectacle/organiser-un-evenement-artistique-dans-lespace-public-guide-des-bons-usages>).

La Scène (2021), *Le guide pratique de l'observatoire de la liberté de création: L'œuvre face à ses censeurs* (presenterar och analyserar 13 fall från olika konstnärliga områden) (<https://www.artcena.fr/guide/droit-et-administration/organiser-un-spectacle/organiser-un-evenement-artistique-dans-lespace-public-guide-des-bons-usages>).

Övervakningsorgan

National Coalition Against Censorship (Förenta staterna) (<https://ncac.org/>).

Observatoire de la liberté de création (Frankrike) (<https://www.ldh-france.org/sujet/observatoire-de-la-liberte-de-creation/>).

Kulturdata

EU:s kulturstatistik, Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/culture>).

Eurostat (2022a), *Culture statistics – cultural employment* (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_employment#Cultural_employment_.E2.80.93_developments_between_2019_and_2021

Mätning av de kulturella och kreativa sektorerna i EU, webbplats (<https://www.measuring-ccs.eu/>) och slutrapport (2022) <https://www.measuring-ccs.eu/wp-content/uploads/2022/11/The-Measuring-CCS-Consortium-publishes-the-Final-Report-Measuring-the-Cultural-and-Creative-Sectors-in-the-EU.pdf>.

Europeiska kommissionen (2016), *Boosting the competitiveness of cultural and creative industries for growth and jobs* (<https://ec.europa.eu/newsroom/growth/items/48900/en>).

Horisontprojekt om sociala indikatorer för kultur (<https://www.mesoc-project.eu/>).

Studie om sociala indikatorer inom ramen för EU:s lånegaranti för de kulturella och kreativa sektorerna (<https://keanet.eu/research/>).

Cicerone (Creative Industries Cultural Economy Production Network), 'Research' (<https://cicerone-project.eu/research/>).

Disce (Developing Inclusive and Sustainable Creative Economies), 'Publications' (<https://disce.eu/publications/>).

Internationella arbetsbyrån (2018a), *International Classification of Status in Employment (ICSE-18) e-manual* (https://www.ilo.org/ilostat-files/Documents/ICSE-18_manual.pdf).

Internationella arbetsbyrån (2018b), *Resolution concerning statistics on work relationships* (https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@stat/documents/meetingdocument/wcms_647343.pdf).

Internationella arbetsbyrån (2020), *Conceptual Framework for Statistics on Work Relationships* (https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-stat/documents/publication/wcms_746768.pdf).

Ytterligare resurser och webbverktyg

Creatives Unite: Resursplattform för de kulturella och kreativa sektorerna, inklusive specifika verktyg för finansiering, mobilitet och immateriella rättigheter (<https://creativesunite.eu/>).

CulturEU: Upptäck finansieringsmöjligheter för de kulturella och kreativa sektorerna (<https://ec.europa.eu/culture/discover-funding-opportunities-for-the-cultural-and-creative-sectors>); Europeiska kommissionen (2021), "CulturEU: Kommissionen hjälper kultursektorn genom en onlineguide om EU-finansiering" (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/IP_21_6292).

Culture Moves Europe: mobilitetsprogram (<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/creative-europe-culture-strand/culture-moves-europe-mobility-for-artists-and-professionals>).

On the Move: informationsnätverk för kulturell rörlighet (<https://on-the-move.org>).

PEARLE – Live Performance Europe: "kokböcker" om visum, beskattning, mervärdesskatt och social trygghet som skapades som en del av Rise-projektet (<https://www.pearle.eu/publications>).

Smart Cooperative: webbplats (<https://smartbe.be/nl/de-cooperatie-smart-praktisch/>), böcker (<https://smartbe.be/fr/bet-type/livres/>) och arbetsdokument (<https://smartbe.be/fr/bet-type/working-papers/>).

